

**KULE
KÜTAP**

AŞKA DAİR
Halit Ziya UŞaklıgil

Kule Kitap©

www.kulekitap.com

kitap@matbumedya.com

0850 304 22 03

Yayıncı Sertifika No 28740

Genel Müdür: Emrah Çelik

Yayın Yönetmeni: Murat Şerefoglu

Editör: Hüseyin Özdemir

Sadeleştiren: Hüseyin Özdemir

Mizanpaj Tasarım: Senem Yıldırım

Kapak Tasarım: Senem Yıldırım

1. Basım, İstanbul, Eylül 2025

ISBN: 978-625-6086-89-0

Tilki Kitap Matbaa / İstanbul

Matbaa Sertifika No: 48138

"Kule Kitap Yayınevi tarafından baskıya hazırlanan eserlerin hukuki sorumluluğu tamamen yazara aittir."

AŞKA DAİR

Hikâye

Sadeleştiren: Hüseyin Özdemir

İÇİNDEKİLER

KULE KİTAP YAYINEVİNİN YAYIN ESASLARI	7
HALİT ZİYA UŞAKLIGİL (1865-1945).....	9
HAZIRLAYANIN ÖN SÖZÜ	15
AŞKA DAİR	21
ÂYİN-İ ŞİKEM.....	30
ZERRİN'İN HİKÂYESİ.....	37
BİR HAZİN HATIRA.....	44
BİR CİNNET SAHNESİ.....	50
RAZİYE KADIN	58
DÖRT YAPRAK	64
BİR BAŞLANGICIN SONU	70
KÜÇÜK HAMAL	77
BİR ÇEVİRME DENEMESİ	82
EDEBİYAT ÂLEMİNDE: "AÇIK TÜRKÇEYE ÇEVİRMELER"	84
SON TABLO	87
KADIN ŞİKÂYETİ.....	101
MAVİ KELEBEKLER.....	108
GEÇMİŞİN ARASINDA	116
FATMA'NIN EVİ.....	123
FENA BİR GECE.....	129
İÇECEK SU.....	136
SANAT HEYECANI	142
YAYIMCININ NOTU	150

KULE KİTAP YAYINEVİNİN YAYIN ESASLARI

Kule Kitap:

Sağlam yapıları ve uzun ömürleriyle bilinen kuleler gibi üzerinde yükseldiği entelektüel ve sanatsal değerlerle zamanın yıpratıcılığına direnen, geçmiş ile gelecek arasında kurduğu bağla yarınlara zengin bir miras bırakmayı hedefleyen bir yayınevidir.

Klasikten moderne uzanan kültür vadisinde, okuyucularına zihinsel olarak daha yüksek bir bakış açısı ve estetik beğeni kazandıracak fikir ve sanat eserlerini yayımlamayı amaçlar.

İlkeli yayıncılık anlayışıyla, Anayasa'da belirtilen Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerine ve toplumun değerlerine bağlı kalacak, hiçbir ideolojinin veya politik düşüncenin hizmetinde olmayacaktır.

Bünyesine katacağı eserleri seçerken bunların kendinden sonrakilere kılavuzluk edebilecek, ilham verebilecek, içerikleriyle özgün, dil ve anlatımıyla yüksek kalitede olmasına dikkat edecektir.

Ticari kaygılardan ziyade edebî, sanatsal veya bilimsel değere göre toplumun genel yararına uygun, eğitici, bilgilendirici ve estetik değerler taşıyan eserlerin seçilmesine özen gösterecektir.

Farklı bakış açılarına, kültürlere ve dillere yer verecek zengin bir yayının portföyüyle eser çeşitliliğini artırırken bu eserleri ait oldukları kültürde de nitelikleriyle öne çıkmış seçkin eserler arasından seçecektir.

Yayımlayacağı eserlerin her safhasını akademik bir titizlikle takip edecek; dil bilgisi, yazım kuralları, tutarlılık ve anlam bütünlüğü gibi

konularda sıkı bir editoryal süreçten geçmesini sağlarken Türk Dil Kurumunun Yazım Kılavuzu'nda belirtilen esaslar çerçevesinde hareket edecektir. (Tarih konulu eserlerde, özellikle Arap harfli kaynaklarla yapılacak çalışmalarla uyumlu olması açısından, özel isimlerin yazımında ait olduğu dildeki yazılışı esas alınacaktır.)

Yazarlardan intihal ve etik ihlali yapmadıklarına dair yazılı beyan alacak, fikri mülkiyet hakları konusunda hassasiyet gösterecektir.

Her kitabı bir miras olarak yarınlarımıza emanet ederken sıradan kitaplardan ziyade derinlik ve anlam arayan okurlarını entelektüel bir zirve yolculuğuna davet ediyor.

Faydalı olmak dileğiyle...

HALİT ZİYA UŞAKLIGİL (1865-1945)

1865'te Eyüp'te dünyaya gelmiştir. "Uşakızadeler" adıyla bilinen köklü ve tüccar bir aileye mensuptur. Dedesi Hacı Ali Efendi, uluslararası ticaret yapan bir halı tüccarıdır. Babası Hacı Halil Efendi yine ticaretle meşgul olup Batı ve Doğu kültürlerine hâkim aydın biridir. Annesi Behiye Hanım da Kayseri'nin tanınmış ailelerindedir.

Halit Ziya'nın İstanbul Mercan'da bir mahalle mektebinde başlayan ilk tahsili, yeni tarz eğitim veren sıbyan mektebinde devam etmiştir. Daha sonra Fatih Askerî Rüşdiyesine kaydolmuşsa da 93 Harbi (1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı) nedeniyle ailenin işlerinin bozulması yüzünden İzmir'e dönmek zorunda kalmışlar ve burada İzmir Rüşdiyesine girmiştir (1878). Okulun eğitim seviyesi ailenin beklentilerini karşılamayınca birçok özel hocalar tutulmuş, sonrasında Ermeni Katolik rahiplerin açtığı Fransızca eğitim veren Mechitariste Mektebine kaydolmuştur (1880). 1883'te bu okulu bitirmişse de maddi sebepler yüzünden yüksek öğrenime devam edememiş ancak hocalarının yönlendirmesiyle bilhassa Batı edebiyatına ilgisi çok yönlü olarak gelişmiştir.

Aynı yıl *Hazine-i Evrak*'ta ilk yazısı yayımlanmıştır: "Deniz Danası" (3 Mart 1883). Mensur şiir tarzındaki ilk edebî yazısı ise *Tercüman-ı Hakikat*'te yayımlanan "Aşkımın Mezarı"dır (23 Nisan 1883). 1884'te *Envar-ı Zekâ*'da tercümeleri yer almıştır. Tevfik Nevzat ve Bıçakçızade Hakkı'yla birlikte çıkardıkları *Nevruz* dergisi (13 Mart-27 Ağustos 1884 tarihleri arasında) ancak on sayı yayımlanmıştır.

İzmir Rüşdiyesinde Fransızca öğretmenliği ile memuriyet hayatına atılmış (1885), hemen ardından Osmanlı Bankası İzmir şubesinde mütercim ve muhasip olarak görev almıştır. 1886'da İzmir İdadisinde Fransızca ve Türk edebiyatı okutmaya başlamış; 1893'e kadar İdadi ve Bankadaki görevini birlikte sürdürmüştür.

Tevfik Nevzat'la birlikte 13 Kasım 1886'da İzmir'de çıkarmaya başladıkları *Hizmet* gazetesi onun hayatında önemli bir dönüm noktası olmuş; burada yayımlanan telif ve tercüme eserleri onun İstanbul çevrelerinde de tanınmasını sağlamıştır.

1888'de annesini kaybeden Halit Ziya, 1889'daki Avrupa gezisinin seyahat notlarını *Hizmet* ve *Tarîk* gazetelerinde yayımlatmıştır. Aynı yıl *Sabah* gazetesinde de hikâyeleri yer almıştır. 1889'da Memnune Hanım'la evlenmiştir.

1893'te İstanbul'a gelerek Reji İdaresinde Muhaberat-ı Türkiye Başkâtibi görevini üstlenmiştir. 1909'a kadar sürdürdüğü bu vazifede işlerinin fazla yoğun olmaması sebebiyle edebiyat çalışmalarına da fırsat bulabilmiştir. Burada *Servet-i Fünun* çevresinde kümelenen yazar ve şairlerle tanışmış, *Mâi ve Siyah*'ın ilk kez bu dergide tefrika edilmesi onu *Servet-i Fünun* çevresinin en önemli roman yazarı hâline getirmiştir. *İkdam* ve *Sabah* gazeteleri için de yazılar kaleme almıştır. 1896-1901 arası onun en olgun eserlerini verdiği yıllar olmuştur.

1908'de Reji Komiserliğine tayin edildikten sonra Darülfünunda da Batı edebiyatı tarihine dair ders vermeye başlamıştır. Bu tarihte II. Meşrutiyet'in ilanı Türkiye'nin sosyal-siyasi hayatına olduğu kadar Halit Ziya'nın yazı hayatına da bir canlılık getirmiştir. Üyesi olduğu İttihad ve Terakki Cemiyetinin tavassutu ile 1909'da Mâbeyn Başkâtibi olmuşsa da İttihadcılarının iktidarı rakiplerine kaptırdığı 1912'de bu görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Çeşitli görevler üstlendiği bu dönemde *Tanin* gazetesinde yazıları yer almıştır.

Sonraki İttihad Terakki Hükûmetlerinin görevlendirmesiyle 1913-15 arasında Paris, Bükreş ve Almanya'da bulunmuş; burada kaleme aldığı eserler çeşitli gazetelerde yayımlanmıştır. Kurtuluş Savaşı sürecinde Yeşilköy'deki köşküne çekilerek edebî faaliyetlerine yoğunlaşmıştır. Bu yıllarda da çok sayıda gazete ve dergide yazıları yer almıştır.

I. Türk Dil Kurultayı'nda sunduğu tebliğle Türkçenin sadeleştirilmesi çabalarına destek vermiş; bu vesileyle *Hepsinden Acı* (1934), *Aşka Dair* (1935), *Mâi ve Siyah* (1938) ve *Aşk-ı Memnu*'yu (1939) sadeleştirerek yeniden yayımlamıştır.

Farklı tarihlerde çocuklarının vefatına şahitlik etmek Halit Ziya'nın yaşama sevincini elinden almış ve tedavisini bilinçli olarak ihmal ettiği uzun bir hastalık devresinin ardından 27 Mart 1945'te İstanbul'da vefat etmiştir.

Türk romanındaki Ahmed Midhat Efendi tarzı onunla kırılmış, vakanın yanı sıra kahramanların iç dünyasının tahlili önem kazanmıştır. Halit Ziya, üslubuyla da öne çıkan bir yazardır. Fransız realist ve natüralist yazarlardan etkilenmekle beraber kendi özgün üslubunu geliştirebilmiştir. Vakalarını ve kahramanlarını Türk cemiyetinin içerisinde seçerek yaşadığı cemiyetin değişimine tercüman olmak istemiştir.¹

Eserleri:

Roman:

Demirhane Müdürü (1882-83-George Ohnet'ten tercüme)

Esrar-ı Serendip (1887-Louis Jacolliot'tan tercüme)

1 Bu bilgiler ve eserleri listesi şu kaynaklardan derlenmiştir: Zeynep Kerman, "Uşaklıgil, Halit Ziya", DİA, C. 42, İstanbul, 2012, s. 227-229; Ömer Faruk Huyugüzel, (20.12.2020) "Halit Ziya Uşaklıgil", <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/usakligil-halit-ziya>, 25.07.2025, 11.10; Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihî*, MEB, İstanbul, 1983, C. II, s. 1050-1055.

Bir İzdivacın Tarih-i Muâşakası (1888)

Nemide (1892)

Bir Ölünün Defteri (1892)

Ferdi ve Şürekâsı (1895)

Bu muydu? (1896)

Mâi ve Siyah (1898)

Heyhât (1898)

Aşk-ı Memnu (1901)

Kırık Hayatlar (1924)

Ölümünden Sonra:

Valide Mektupları (1999)

Sefile (2006)

Nesl-i Ahîr (2009)

Hikâye:

Bir Muhtıranın Son Yaprakları (1888)

Nâkil, cüz I (1893-tercüme hikâyeler)

Nâkil, cüz II (1894-tercüme hikâyeler)

Nâkil, cüz III (1894-tercüme hikâyeler)

Nâkil, cüz IV (1894-tercüme hikâyeler)

Küçük Fıkralar, Adet I (1897)

Küçük Fıkralar, Adet II (1897)

Küçük Fıkralar, Adet III (1899)

Bir Yazın Tarihi (1900)

Solgun Demet (1901)

Bir Şiir-i Hayal (1914)

Sepette Bulunmuş (1920)

Beyaz Şemsiye-Elfin (1920)

Mayıs Pazarı-Bir Deli (tarihsiz)

İzdivac-ı Müteyemmin-Akşamcı (tarihsiz)

Bir Hikâye-i Sevda (1922)

Hepsinden Acı (1934)

Aşka Dair (1935)

Onu Beklerken (1935)

İhtiyar Dost (1937)

Kadın Pençesi (1939)

Ölümünden Sonra:

İzmir Hikâyeleri (1950)

Valide Mektupları ve Kitapları Dışında Kalan Hikâyeler (2012)

İlk Hikâyeler ve Tuhfe-i Letaif (2016)

Tiyatro:

Füruzan (1918-uyarlama)

Kâbus (1918)

Fare (1926-uyarlama)

Eleştiri:

Hikâye (1891)

Mensur Şiir:

Mezardan Sesler (1891)

Mensur Şiirler (1891)

Edebiyat Tarihi:

Tarih-i Edebiyat-ı Garbiyeden Fransa Edebiyatı Dersleri (1913)

Tarih-i Edebiyat-ı Garbiye Kısım-ı Sani: İspanyol Edebiyatı (1913)

Alman Edebiyatı Tarihi (1914)

Yunan Tarih-i Edebiyatı (1915)

Latin Tarih-i Edebiyatı (1915)

Fıkra:

Tuhfe-i Letâif (1893)

Makale:

Kenarda Kalmış (1924)

Sanata Dair I (1938)

Sanata Dair II (1939)

Ölümünden Sonra:

Sanata Dair III (Türk Şair ve Edipleri) (1955)

Sanata Dair IV (İngiliz ve Fransız Şair ve Edipleri) (1963)

Hatıra:

Kırk Yıl, c. I-V (1936)

Saray ve Ötesi, c. I-III (1940-42)

Bir Acı Hikâye (1942)

İnceleme:

*Garptan Şarka Seyyale-i Edebiye: Fransız Edebiyatının Nümu-
ne ve Tarihi, Medhal, Ezmine-i Mutavassıta ve 16. Asır*, c. I (1885)

Haml ve Vaz-ı Haml (1889)

Fransızca Muallimi: Kavâid-i Kıraat ve Tatbikâtı -Birinci
Sene- (1889)

Belâgat kitabı (Tarihsiz)

Mebhasü'l-Kıbf (1893)

Bukalemun-ı Kimya (1893)

Hesap Oyunları (1893)

Simyâ-i Kimyâ (1893)

Kanun ve Fenn-i Velâde (1894)

İlm-i Sîma (1894)

Birkaç Yaprak (1898)

HAZIRLAYANIN ÖN SÖZÜ

Tanzimat Fermanı'nı (1839) müteakip Batı'yla yoğunlaşan ilişkiler Osmanlı toplumunu her sahada olduğu gibi edebiyat alanında da derinden etkilemiştir. Türkçenin bütün sanat kudretinin yoğunlaştığı şiirde bile devrim niteliğinde gelişmeler yaşanırken hikâye, roman, tiyatro gibi mensur edebî sanatlar da Türk toplumunun zevk-i selimine hitap etmeye başlamıştır.

İlk teşebbüslerin acemiliğini üzerinden çabuk atan Türkçe, edebiyatın hemen her alanında dev isimler yetiştirmeyi başarmıştır. Bu isimlerden biri de kuşkusuz, Halit Ziya Uşaklıgil'dir. Halit Ziya ve neslinden büyük edebiyatçılarımızın göz kamaştırıcı başarısında şahsi deha ve kabiliyetlerinin yanı sıra yetiştikleri aile ve muhit, aldıkları eğitim, Batı dilleri ile kültür ve edebiyatına hâkimiyet, Türkçenin asırların imbiğinden geçerek yeterince olgunlaşmış olması, buldukları illerde ve görevlerde toplum yapımızı iyi gözlemlemiş olmaları ... gibi nedenler etkili olmuştur.

İlk edebî adımlarını İzmir'de atan Halit Ziya, burada gösterdiği başarının referansıyla İstanbul'un yolunu tutmuş; bilhassa *Servet-i Fünun* hareketine dâhil olduktan sonra en uygun eserlerini vermiştir.

Halit Ziya, biyografisinde de görüldüğü üzere, çok velut bir kaleme sahiptir. Tespit edebildiğimiz 69 eserinin haricinde henüz kitaplaştırılmamış makale ve köşe yazılarıyla muazzam bir külliyyata sahiptir. Hakkında çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezi hazırlanmış olması da onun Türk edebiyatı açısından taşıdığı değeri ortaya koyar.

Daha ziyade romanlarıyla tanınmakla beraber hikâye tarzında da çok kıymetli eserler kaleme almıştır. Batı dillerine ve edebiyatına hâkimiyeti göz önünde bulundurulunca Türkçeye -mevcutların haricinde- daha fazla tercüme eser kazandırmamış olmasına hayıflanmak Türk okurları olarak hakkımızdır.

Ona en büyük şöhreti kazandıran iki eserinden biri *Aşk-ı Memnu*, diğeri de *Mâi ve Siyah*'tır.

Halit Ziya Uşaklıgil, Türkçenin sadeleştirilmesi fikrine katılmaktadır. I. Türk Dil Kurultayı'nda bunu destekleyen bir konuşma da yapmıştır. Bu sebeple eserlerinden dört tanesini farklı tarihlerde sadeleştirerek yeniden bastırmıştır. *Aşka Dair* de bunlardan biridir.

Aşka Dair'de yer alan hikâyeler Halit Ziya tarafından sadeleştirilmiş hâllerıyla 1935'te Semih Lütfi Bitik ve Basım Evi tarafından basılmıştır. Kitapta ikisi tercüme on altı hikâye, bir Kral Lear değerlendirmesi, bir de kendi hikayesini sadeleştirme çabasına dair yazı yer almaktadır.

Kitaba ismini veren *Aşka Dair* adlı hikâyede aşkın anlaşılmaz mahiyetiyle ilgili bir sohbet sırasında aktarılan yanık sesli müezzin Hafız Nevzat'ın hava değişimi için köye gelen hasta bir kadına karşı -köylünün diline düşmekten kurtulamayan- platonik aşkı anlatılıyor. *Âyin-i Şikem*'de İstanbul konak hayatının olmazsa olmazı, uzun süreli misafir tiplerinden boğazına düşkün bir hoca hanım tasvir ediliyor. Bu zaafı hususunda kendisini kırmamak için gösterilen özen, doktorların diyet tavsiye ettiği hoca hanımın yemek yiyenleri seyretmekten zevk alışı oldukça canlı tasvir edilmiş. Raziye Kadın, bu misafir tipinin bir başka ilginç örneği. *Bir Hazin Hatıra* ve *Son Tablo* ancak dört çocuğunu kaybetmiş bir babanın yazabileceği yürek yakan hikâyeler. *Küçük Hamal* ve *İçecek Su* millî duyguları tahrik eden iki hikâye. Diğerlerini de merakınıza havale ediyoruz.

Biz eseri yeniden yayıma hazırlarken yazarın kendisi tarafından hazırlanan 1935 tarihli sadeleştirilmiş baskısını esas aldık. Ne var ki aradan geçen 90 yılda Türkçenin uğradığı erozyon, kelime kadrosundaki daralma yeni bir sadeleştirmeyi kaçınılmaz kılıyordu.

Bütün sadeleştirme çabaları -ne kadar iyi niyetli olursa olsun- büyük bir riski bünyesinde barındırır. Zira önünde duran tek engel eskimiş kelimelere karşılık bulmak değildir. Bazen bir kelimenin alt anlamlarından en doğru karşılığı bulmakta zorlanırsınız bazen o kelimenin karşılık geldiği mana da dilden çekilmiştir, onu da açıklamak zorunda kalırsınız bazen tercih ettiğiniz kelime cümlenin yapısını da değiştirmenizi gerektirir. Bu ise apaçık yazarın üslubuna müdahaledir.

Biz eseri sadeleştirirken iki hususta hassasiyet gösterdik: ilki yazarın üslubuna olabildiğince az müdahale de bulunmak; ikincisi de okuyucuların, Türkçenin en büyük klasiklerinden olan bu eseri sonuna kadar sıkılmadan okuyabilmeleri için önlerindeki -dilden kaynaklanan- engeli kaldırmak. Bunu yaparken de şöyle bir yöntem belirledik:

Tamamen kullanımdan düşmüş, sözlüklerde kalmış kelime ve tamlamaları doğrudan sadeleştirme yoluna gittik. Üzeri tozlanmakla beraber yine de Türkçenin söz varlığı arasında yerini koruyan, belirli bir kültürel seviyede de hâlâ kullanılan kelimelerin anlamlarını metin içerisinde belirli aralıklarla birkaç kez dipnot olarak verdik. Böylece bu kelimeleri genç okuyucularımıza da öğretmeyi amaçladık. Kelimelerin yazımında ve noktalama işaretlerinin kullanımında TDK'nin bugünkü kurallarını esas aldık. Az da olsa bazı cümlelerin doğru anlaşılmasını sağlamak için yaptığımız eklemeleri köşeli parantez içerisinde gösterdik. Dönemin imlası gereği ayrı yazılan "-imek" fiilini okuma kolaylığı açısından yükleme bitişik yazmayı tercih ettik. Konuşma cümlelerinde cümleleri

bölerek araya giren anlatıcıya ait ifadeleri (dedi vb.) müteakip “:” işareti kullanarak konuşmanın devam ettiğini göstermeye çalıştık. Bilhassa kişi isimlerinin sonundaki “d” harfini bugünkü imla ile “t” olarak yazdık (Nevzat-Nevzat, Ahmed-Ahmet vb.). Mektup, alıntı vb. ifadeleri çift tırnak içerisinde, ana metinden bir punto küçük ve soldan bir birim daha içeriden yazarak belirginleştirdik. Hikâyenin neredeyse tamamını oluşturan uzun alıntı niteliğindeki aktarımları ise okuyuculara okuma kolaylığı sağlama amacıyla ana metinden sadece yarım punto küçük yaptık.

Metinde geçen bazı tarihî kişi, yer, olay isimleri hakkında bilmediğimiz ve bulabildiğimiz ölçüde açıklama dipnotları ekledik.

Metnin 1935 baskısını temin ettiğimiz İBB Taksim Atatürk Kitaplığına çok teşekkür ederiz. Bu eserin yeniden yayımlanması sorumluluğunu üzerine alan Kule Kitap Yayınevinin değerli yöneticilerine ve çalışanlarına da sonsuz teşekkür ederiz.

Hüseyin Özdemir
İstanbul, 2025

HALİD ZİYA UŞAKLIGİL

T813.312
USA

A Ş K A D A İ R

MAHMUT GENÇ
HİKAYELERİ
No. 329

HİKÂYE

SEMİH LÖTFİ BİTİK VE BASIM EVİ

1935 Sadeleştirilmiş Baskı Kapağı

AŞKA DAİR

Beş kişiydik, beş kişi bir araya gelince nelerden bahsolunursa onlara dair konuşuyorduk. Yani her şeyden... Bir aralık sohbetin cereyanı¹ bir dönemeç noktasında gelip durdu.

Aşk!..

Bu kelimenin yaşlılarda bile hususi² bir cazibesi olacak ki bir kere onu bulunca, o dakikaya kadar temas edilen bahisler hep görülecek asıl mevzuya yaklaşmak için birer giriş hükmünde bırakıldı ve yalnız onda duraklanıldı.

Herkesin, hayatta geçirilmiş uzun devrelerden, şuur ve akletme gücünün idaresine tâbi olmayan buhranlardan³ sonra ulaştığı bir hikmet nazariyesi⁴ vardı: Aşk için, dağınık cinsî heveslerin bir noktada toplanarak orada saplanıp kalması yahut hayal gücünün akletme melekesini bozması hatta anlayışı susturup iptal eden zehirler türünden bir belirli zevke düşkünlük demek olması, hükmünü veren oldu; açıkça aşkın cinnet çeşitlerinden biri olduğunda ısrar eden bulundu; tarihin kaydettiği meşhur aşklardan, edebiyatın bir delil teşkil edecek⁵ kadar ehemmiyet kazanmış sevda misallerinden, mahkemeleri, matbuatı⁶, işgal eden en yeni vakalardan deliller ileri sürüldü.

---

1 Akışı

2 Özel

3 Krizlerden

4 Teorisi

5 Oluşturacak

6 Basını

İçimizde yalnız bir kişi susuyor, her söyleyene gülümseyen gözlerini dikerek sohbeti derin bir dikkatle takip ediyordu; nihayet artık söylenecek söz kalmamış zannedilince yavaş bir sesle o zamana kadar sükütnun¹ affını dilercesine bir yalvarma manasıyla dedi ki:

— Müsaade eder misiniz? Deminden beri dikkatle takip ettiğim sohbetten bir netice çıkarıyorum: Ne denirse densin, kökeni ve kaynağı ne olursa olsun sabit olan bir hakikat var ki o da beşeriyette² aşk denilen bir hadise vardır ve insanlar hayalî olsun hakikatte mevcut olsun bu hadisenin hükmüne tâbidir.

Bilir misiniz? Ben, karaciğer sancılarında ıstırap çeken, türlü tahammül edilemeyecek buhranlar içinde kıvranan bir hasta tanıdım ki onu tedavi eden tabipten³ başkalarını merhamet içinde bıraktı; yalnız o tabip, hasta kıvranıırken, yatağının içinde bir tespih böceği gibi yusuvarlak olurken, gülümser ve hastalığın hakikatte değil hastanın vehminde, hayalinde mevcut olduğunu iddia ederdi. Ve bu fikrine asılarak, başka hiçbir mahzur⁴ yokken biçarenin ıstıraplarını uyutacak bir sakinleştirici şırıngasına müsaade etmezdi. Nihayet bir defasında ben tabibin yakasından tuttum ve dedim ki:

— Efendi, vehim⁵ olsun, hakikat olsun, bu hasta bu gördüğünüz ıstırap sahnelerinin kurbanı değil midir?..

Ulaşmak istediğim neticeyi keşfetti ve yüzüme gülerken:

— O hâlde su şırıngası yapalım, göreceksiniz ki uyuyacak, dedi.

İşte efendiler, ben bütün bu sözlerden çıkarılacak hükmü bir tabibin iddiasına benzetiyorum. Aşkın, esası ne olursa olsun, mademki tesirleri mevcuttur: O hâlde?..

1 Sessiz kalışının

2 İnsanlıkta

3 Doktordan

4 Sakınca

5 Hayal, kuruntu

Bakınız, isterseniz size bir hikâye nakledeyim.

Ve herkesin ricası üzerine hikâyesini yavaş yavaş söyledi. Bu bende öyle bir tesir meydana getirdi ki işte hemen hemen aynen buraya kaydediyorum:

***

“Aradan uzun seneler geçti fakat vakanın en küçük teferruatını¹ bile unutmadım. Köyümüzün küçük camisinde müezzinlik eden genç, askere giderken tanıdıklarından birini yerine bırakmıştı. Ben bunu bilmiyordum. Bir gece, baharın ilk ılık nefeslerini getiren bir gece, balkonun penceresini açarak yıldızların hafif hafif sallanan kandillere benzer ışıklarına dalarken birden, durgun havanın içinde, minareden tiz bir sesin yükseldiğini işittim.

O zamana kadar hep bu minareden kendi kendisinden utanırcasına çekingen ve bir nevi mırıltı cinsinden ses işitmeye alışmışken bu gece ezan okuyan bu ses öyle tiz, öyle düzgün, hususıyla² o derece terbiye görmüş ve sahibinin her arzusuna boyun eğecek derecede öyle ince nağmelerin dolaşık çizgilerinde serbest ve kolay dolaşmak hünerini kazanmıştı ki mest olarak dinledim. Bir gecenin sükûtu içinde, kendi düşüncelerinizle yapıyalmızken hele bu düşüncelere biraz da hüznün ve keder karışmışsa güzel bir sesin size ruhani bir âlemden hitap ederek teselli getirmesinde nasıl zevk olduğunu tecrübe etmişsinizdir.

Sonradan anladım ki köyün müezzinine vekâlet etmek üzere uzun bir zaman için gelmiş olan bu genç adam sesinin güzelliğiyle ve fitratının musikide doğuştan gelen kabiliyetiyle pek tanınmışken bu meziyetleri kendisine menfaat çekmekte kullanması için

1 Ayrıntılarını

2 Özellikle

gerçekleşen müracaatların hepsini reddederek bütün hayatını fakirliğinin mahrumiyetleri¹ içinde hapsedmekten zevk almış.

Onu bir gün gösterdiler:

Kendisinin gösterildiğini hissedince utanarak gözlerini indirdi. Eski bir cübbesi, perişan dolanmış bir sarığı, yanaklarından hafifçe kayarak çenesinde biraz uzunca kalan seyrek ve kumral bir sakalı vardı. Hiç güzel değildi fakat elbette çirkin de değildi; sonra çekingen, yanaklarına ufak bir pembe renk getiren utangaç hâlinde öyle bir sevimlilik vardı ki insan onu çirkinlikten uzak ve güzellikle çok yakın farz etmek isterdi.

İsmi de haber verdiler:

— Hafız Nevzat Efendi, sizi tebrik ederim. Ne güzel bir sesiniz, hele ne işlenmiş bir edanız var, dedim.

Beceriksizce bir temenna etti² ve kıpkırmızı olarak teşekkür etmek için çaba sarf ederken yutkunarak önüne baktı.

Bu geceden sonra onu gündüz, gece ve sabah her fırsat düştükçe dinler ve muhtelif³ saatlerde ezana verdiği muhtelif manalara, makamların arasından geçerken sesinin sendelemeyen, pürüzlenmeyen bükülmelerine hayran olurdum.

Bazen umulmayan bir anda sesi hep yalvarma ve yardım isteme manalarını açıklarken öyle taşıveren bir feryadı, kaderin beşeriyete ıstırap veren belirtilerine karşı şikâyet ediyor zannedilen öyle bir çılgılığı olurdu ki göklere bir hançer hamlesiyle saplanmak istiyorcasına fırlar; sonra yavaş yavaş, boşluklarda muntazam⁴ halkalar çevirerek, maksadına varamayarak kabzasından kırılıp ayrılmış gibi süzüle süzüle inerdi.

1 Yoksunlukları

2 Sağ eli dize, ağza ve başa götürmek suretiyle yapılan bir selamlama

3 Çeşitli

4 Düzenli

***

Yaz başlangıcında köye hava değişimi için bir genç dul getirdiler; cami civarında, güneşe bol bol maruz bir eve yerleştirdiler. Hemen bütün zamanını bahçede yastıklarla beslenmiş bir sedirde güneşte yanarak geçirirdi.

Ara sıra evin önünden geçerken bu taze hastanın süzgün simasıyla, soluk gözleriyle orada kitap okuduğuna yahut ümitsiz gençliğin matemini tutuyorcasına yarı uykuya benzeyen bir sükûn¹ içinde düşündüğüne dikkat ederdim.

Bir gün ikinci ezanını dinlemek için o civarda durdum; ezan bittikten sonra Hafız Nevzat'ın şerefede kaldığını, iki dirseğiyle kenara dayanarak ve çenesini avuçlarının içine alarak gözleri evin bahçesinde düşündüğünü, sonra birdenbire silkinip kaybolduğunu gördüm.

Evela ehemmiyet² vermedim, gezintime devam ettim; biraz sonra uzakta siyah bir cübbenin etekleri, büyük bir kartal kanatları gibi rüzgârlarda uçarak kırlara doğru koştuğunu, beyaz bir sarıgın ucu dalgalanarak dağılan bir duman parçası gibi sallandığını gördüm.

Hafız Nevzat böyle nerelere koşuyordu?

***

Onun ezanlarına, hususıyla yatsı ve sabah saatlerinde, daha acı, daha ağlayıcı, yırtınıcı bir eda geliyordu.

Hastayı biraz iyileşme sürecine benzeyen emarelerden³ sonra araba ile gezdirmeye başladılar.

---

1 Sessizlik

2 Önem

3 Belirtilerden

Bir gün ben yavaş yavaş deniz kenarına doğru giderken onun arabası arkadan geliyordu, önümde de -kırk elli adım ötede- Hafız Nevzat'ın düşünceyle yüklü sırtını görüyordum. Birden arabanın gürlütüsünü işiterek başını çevirdi ve sanki gayet korkunç bir tehlikenin hücumunu görmüşçesine derhâl yoldan saparak ve kırların dikenleri arasından koşarak kaçtı.

Ne oluyordu? Benden mi kaçmıştı, arabadan mı korkmuştu, bizim genç müezzine neler oluyordu? Bunu bir dereceye kadar, bir gün tesadüfen öğrendim.

Bahçede, sokağın yanında, sarmaşıklarla örtülü kameriyede kitap okurken üç kişinin sokakta, bizim bahçe duvarının kenarına oturarak konuşuklarını işittim. Bunların ikisi köyün satıcılarından biri de bekçilerindendi.

Hafız Nevzat'tan bahsediyorladı, söylediklerini kopuk kopuk işitebiliyordum fakat bunlardan bir özet çıkarılabiliyordu.

Anlaşılan zaten köye geleliden beri hiç kimse ile görüşmek istemeyen bu genç Hafız; şimdi herkesten âdeta kaçıyor, hep tek başına kırlarda dolaşüyor ve köyden uzaklaşınca gazel okuyor, şarkı söylüyormuş. Hatta İmam Efendi bile ondan bahsedilirken tasalı bir mana ile başını sallıyormuş.

Görüşenlerden biri:

— Acaba sapıtıyor mu, diyordu; sonra bekçi, sesini daha yavaşlatarak:

— Ben başka bir fikirdeyim ama söylemeye gelmez, dedi ve kendisini zapt edemeyerek ilave etti:

— Kaç gece fark ettim, hep yatsı ezanını okurken minareyi devredeceğine yüzü sürekli hasta hanımın penceresinde! Sonra ezan bitince orada mihlanıp kalıyor, dirseklerini dayayarak düşünüyor...

Üçü birden güldüler ve birbirine veda ederek ayrıldılar. Yalnız bende bir fikir oluştu. Ateşten bir damla nüfuzuyla bu fikir beynimi delerek ta derinlere kadar inip saplandı.

Bir gece, ılık, güzel fakat karanlık, siyah bir eylül gecesiydi; balkonda otururken o, ezana başladı. Bu gece onun sesinde daha derinden ağlayan, inim inim inleyen bir eda vardı; ikide birde ezanın her nağmesinde nağmeler uzana uzana, kıvrılıp büküle büküle yayılırken birdenbire ta sonunda ya boğularak tekrar başlayan bir feryat yahut bir hıçkırıkla tıkanıp düğümlenen bir hırıltı oluyordu. Benim de içimde bir elem burkulup düğümlendi.

Aradan bir yarım saat geçti geçmedi; ta uzaklarda, gecenin koyu siyahlıkları arasında kırlarda bir ses işittim; birden içimde doğan bir şüpheyle:

— Mutlaka odur, dedim.

Zaten bu gece açıklarda bir gezinti yapmak arzusu var mıydı bilmiyorum fakat daha ziyade bir merakın önüne katılarak ben de evden çıktım, ben de karanlıklarda kıra daldım.

Şimdi sesi daha açıklıkla işitiyordum, yanılmamıştım, bu ses onundu ve gazel okuyordu, hayır, gazel onun ağzında ağlıyor, sızlıyor, inliyordu.

Evela ne okuduğunu anlamadım, onu karanlıkların içinde sezmiyordum da... Sonra o mu yaklaştı, rüzgâr mı sesini bana daha açıklıkla getirdi? Gazelinin son mısrasını fark ettim, bu meşhur gazelin, o asırlardan beri paslanmayan aşk feryadından son mısrayı can çekişmek için yer arıyormuşçasına gecelere yayıldı:

“Varayım, yalvarayım boynuma takub kefenim”

diyordu.

Bundan sonra sustu, ağlıyor muydu? Onu karanlıkta nihayet fark ettim. Hep cübbesinin etekleri siyah bir büyük kuş kanatları gibi dalgalana dalgalana uçarak, koşarcasına gidiyordu.

Galiba ağlamasının bir arasında fakat hep sesinin içinde hıçkıran bir ıstırap ile tekrar okumaya başladı.

Gazeline suzinak kararı vermişti, belki de bu acı şarkıyı okuyabilmek için:

Suzinak-i âteş-i aşkım yetiş imdadıma

diye başladı, ben de onun sesini takip ederek pek incelemeye tahammülü olmayan bir hisle yürüdüm.

***

Netice gecikmedi. Genç dul daha hastalanarak etrafının telaşı içinde köyden başka bir yere, belki Avrupa'da bir tedavihaneye götürülmek lazım geldi. Zaten yaz mevsimi sonuna gelmişti, bir gün ansızın taşındılar ve ev boş kaldı.

Bugünden itibaren Hafız Nevzat ortadan kayboldu, onun nereye gittiğine kimse vâkıf değildi¹. On gün, on beş gün minarede başka sesler işitildi.

Ekimin soğuk ve sürekli yağmurla geçen bir gecesinden sonra şafak ağarmaya başlarken ben uyanmıştım. Penceremde ışık gören bekçinin sesini işittim:

— Beyefendi, Beyefendi...

Bu seste alışılmıştın haricinde bir vakanın heyecanı vardı. Pencereyi açarak sordum:

— Ne var?..

— Biraz gelir misiniz, dedi.

İndim, sakır sakır titriyordu. Ağzından bir kelime çıkamıyordu, eliyle beni davet etti, arkasına takıldım, ben de sormuyordum; belliydi ki bu davetin sebebini, söylenecek sözler değil gösterilecek şeyler izah edecekti.

Evvla camiye, sonra karşıda hasta dulun boşalmış evine kadar yürüdük. O zaman gördüm. Bahçenin demir kapısının iki kanadı birden açılmıştı ve kapının başlığına takılmış bir sarık, bunun ucunda öne sarkmış çıplak bir baş ve sabahın yarı aydınlığında açıkça beliren ıslak bir cübbe vardı. Cübbeden yavaş yavaş akan

1 Bilmiyordu

yağmur damlaları çıplak ayakların altında çamurlarda kalmış eski kunduraların üzerine bol gözyaşları gibi durmadan damlıyordu.”

***

Hikâye burada bitti. Nakleden de dinleyenler de hep sustular.

ÂYİN-İ ŞİKEM¹

Molla Beyefendi bu tabiri kendileri buldular; daha doğrusu -bunu kendileri de itiraf buyurlarsa daha muvafık olur- tabirin bulunmasına hizmet eden Hoca Hanım'ın asıl kendi hâli oldu. Onun sofraya gelirken, yumuşak bir temasla iskemlesini yavaşça, sessizce çekerek otururken güya bir silinişi; kayan bir hareketle oturduktan sonra okşayıcı bir elle kaşığının, çatalıyla bıçağının, yanında, bu mutlaka lazım pek faydalı şeylerin işte şuracıkta mevcut ve kendisini bekler olduğuna emniyet ederek ütüsünü bozmaktan çekinen parmaklarla peşkirinin² bir ucunu yakasına iliştirishi; daha sonra bu ilk hazırlıklar bitince dağıtma nöbeti kendisine gelinceye kadar gözlerini belirsiz bir noktaya dikerek sabır ve tevekkülle³ bir bekleyişi vardı ki başlaması saniyeden saniyeye gözetilen mukaddes bir âyinin ilk dakikasını kaçırmamaya azmetmiş bir derviş hâli ver[ir]di. Sofra başında o kadar huşuyla doluydu. O kadar ki Hoca Hanım'ın bu derece adap ve erkân dairesinde, güya uyuyanları uyandırmaktan çekinen ellerle karanlıklarda duvarları, kapıları yoklayarak kendisine yol arayanlara mahsus⁴ bir çekingenlik içinde yemek yiyişinin bir mislini ancak seccadesinde tespih çekerken

1 Mide âyini. Hikâyenin kahramanı, yemek yeme tutkusunu dinî bir coşkuyla yerine getirdiği için bu isim verilmiş.

2 Yemek yerken dizlerin üstüne örtülen, el kurulan pamuk veya keten örtü, peçete

3 Kadere razı olmuş şekilde

4 Özgü, has

görmek mümkündü. Bu iki vesile haricinde o pek lakırdıcı hatta biraz gürültücü, üşenmeyen, yorulmayan, yalının geniş sofalarından, yüksek merdivenlerinden yaşıyla uyumlu olmayan bir çeviklikle koşup uçan, havuzda balıklara ekmek doğramak, kuşlukta güvercinlere darı serpmek, bağda üzümlere kükürt vermek için harem bahçesinden dağ sırtına seğirten¹, kıpırdak, hamarat² bir kadıncıktı.

Yalının içinde vazifesi pek belirli değildi, ona bir harem müdiresi nazarıyla da bakmak mümkündü fakat asıl burada varlığının sebebi dairenin kızlarına ders vermek, mümkün mertebe okumak yazmak; yazmaktan ziyade okumak, okuyup yazmakla meşgul olmayacak kısımdan olanlara da hiç olmazsa namaz surelerini, tespih dualarını öğretmek; sene boyunca da hanımların, efendilerin ölmüşlerine hatim sürmekti³.

Kim bilir kaç sene evvel yalının gelip giden bir hoca hanımı iken yavaş yavaş, her defasında biraz daha uzayan misafirlikler, artık araları devamlarından pek çok daha kısa bir zincirlemeye girince bir gün hanımefendinin:

— A Hoca Hanım, gelininle mademki pek geçinemiyorsun, onları Sütlüce’de bırakıversen de bizde temelli olsan, deyivermesine karşılık derhâl alınıveren bir kararla büsbütün yerleşmiş, yalının esaslı bir üyesi olmuştu.

O derece güzel ahlakla, seçkin vasıflarla görünüyordu ki daima efendilerin, hanımların iltifatına, hizmetçilerle uşakların saygı ve hürmetine mazhar olurdu. Gönül okşayıcılığının, tatlı dilliliğinin, şakacılığının, gönül alıcılığının, hoş ve nükteli konuşkanlığının,

1 Koşan

2 Becerikli

3 Kur’an-ı Kerim’in tamamını okumak amacıyla okuyan bir kimsenin okuyuşunu Kur’an’dan takip etmek

büyüklere nüfuz eden, küçüklerin gönlünü alan laubaliliğinin altında çelikten dökülmüş bir ciddiyeti, hele her şeyin üstünde bir dindarlığı, ahlaka ait en küçük umursamazlığa müsait olmayan tiz bir taassubu¹ vardı; yalnız, yalnız, bir şeyde zaafı vardı: yemek...

Bunu herkes bilirdi; herkes bir hastanın masum bir merakına hürmet gibi buna saygı duyar, belki ara sıra herkes kendi aralarında ayıplamak manasına alınacak kınamaya kadar yükselmeyerek hoş görüveren bir tebessümle bundan bahsedirdi. Yalnız hiçbir zaman hiçbir vesile ile bu zaafının fark edildiğini kendisine hissettirecek en ufak bir işarete müsaade olunmazdı. Herkesçe kabul olunmuş dolaylı bir anlaşmayla güya bir tarafı sakat bir adamın yanında onu ihtar edecek² şeylere dair söz söylemekten bir çekiniş vardı ki Hoca Hanım'a, boğazına düşkünlüğüne, alışılmış ve makul ölçülerle nispet kabul etmeyecek derecede çok yediğine gizli bir imaya bile izin vermezdi. Bu dolaylı anlaşmaya kendisinin de ortaklığı vardı. Mesela sabahleyin kahvaltı tepsisine akşam sofrasından arttırılarak konmuş iki parça su böreği yahut altı tane soğuk köfte ile gelen kızlardan biri, "Hocânımcığım, dün akşam pek az aldığınıza dikkat ettik de boğazımızdan geçmedi." gibi ihtiyatlı³ bir cümleye lüzum görünce o da derhâl bu fikre uyarak "Doğru, yavrum, bilmem kaç gündür içimde bir tıkanıklık var..." derdi.

Hakikat hiç öyle değildi. Hatta kızın onun hakkında almak fiilini kullanması hakikate uygun değildi. Sofrada yemek dağıtılırken payını kendisi almazdı, ta başlangıçtan beri "Belki bir kaza olur, zahmet ama tabağıma siz koyuverin." diyerek kendisini ölçüye uyma endişesiyle bağlı tutabilecek olan bir kaideden⁴ kurtarmış-

1 Tutuculuğu

2 Hatırlatacak

3 Tedbirli, sakınan

4 Kuraldan

tı. Tam nöbet kendisine gelince, tahtadan yapma bebeklerin kırık hareketlerine benzeyen ölçüsü bozuk bir vaziyetle sağ eliyle tabağını alır, dağıtana kadar uzatır, kızlardan biri yaklaşarak kaşık kaşık tabağına yemek doldururken o, gözleri o sırada söylenen bir sözü dikkatle dinler gibi öte tarafa dikilip kalarak güya kendisini unutmuş olurdu. Bazen böyle dalgınlıkla lüzumundan fazla tutulmuş tabağının içine pek göze çarpacak derecede yemek konulmuş bulunursa kendi kendisine mırıldanan bir şikâyet içinde “Bu çocukların da ellerinde hiç ölçü yoktur, bu kadar şeyi bana zorla yedirecekler.” derdi. Hiç zorla değil, pek iştahla yer, bitirir ve Molla Bey yahut Büyük Hanım onun tutkunluğuna tecrübe ile vâkıf oldukları¹ bir yemekten tekrar almasına zemin hazırlamak için “Pek güzel olmuş! Hoca Hanım’a demin pek az koydunuz, biraz daha verseniz...” derlerse beş dakika evvel mırıldanılan itirazı unutarak tabağını tekrar uzatırdı. Bir gün gene böyle Hoca Hanım’ın tabağına lüzumundan pek fazla büyük bir yığın konduğuna ve ondan sonra sofrada daha beş altı kişiye kâfi gelecek kadar dağıttım tabağında yemek kalmadığına dikkat eden dalkavuk kadınlardan biri, sırf hanımları güldürmek için yemek veren kıza döndü ve:

— A kızım, aldandın, elindeki tabağı Hoca’nın önüne bırakacaktın, Hoca Hanım’ın tabağını da başkalarına dağıtıacaktın, değil mi, dedi.

Tuhaf olmaya çalışan ve belki de az çok etrafı güldürebilecek olan bu latifeyi² hiç kimse işitmiş olmadı hatta ne Hoca Hanım ne de yemek dağıtan kız duymamış oldular. Sofradan kalktıktan sonra Büyük Hanım yavaşça bir kenara çekerek dalkavuk kadını bir güzel azarlamaya bile lüzum gördü. Bazen bu dolaylı anlaşmanın diğer bir şekli Molla Bey’in yahut Hanımefendi’nin bir aralık

1 Bildikleri

2 Şakayı

olmayacak bir yemek özlemeleriyle ortaya çıkardı. Mesela “Canım bir kulak çorbası yahut bir Tatar böreği istedi, ne olur Hoca Hanım’a rica etsek de harem mutfağında bize yapıverse... Böyle şeyleri erkek aşçılar hiç yapamıyorlar...” denirdi. Hoca Hanım’ın uzmanlık alanına giren uzun bir yemek listesi vardı. Ve daha ziyade onu uygulamak için hatırlanan bu yemeklerden biri kendisine havale edilince Hoca Hanım’ın yemeden önce duyulan bir lezzetle yutkunarak “Bilmem kendime güveneyim mi? Allah utandırmasın. Kendim için aramam ama uyduramazsam yerlere geçerim...” deyişi vardı ki işitenlerin dudaklarında derhâl bu başkalarını düşünüyor görünmeye çalışan cümlenin samimiyetinden şüpheye düşüren bir tebessüm dalgalandırırdu.

Asıl yemek esnasında simasının manası görülecek bir şeydi. Gözlerine, bir aşk ve hayal kasidesinin kendinden geçiş ufuklarına yahut bir musiki ezgisinin aşk ve heyecan dalgalarına dalmışçasına öyle bir durgunluk gelir; bütün simasının mest çizgilerine öyle bir kendinden geçiş perdesi gelirdi ki mesela bir tekkede ruhları duygulanma mıntıkalarının yüksekliklerine çıkararak uyuşturan bir hararet vaktinde vicdanını dolduran kutsi duyuşlardan eriyor zannettirirdi. Bunda o kadar benzerlik vardı ki bir gün onun yemek yiyişine bakarak Molla Bey’in dudaklarına “*âyin-i şikem*” tabiri âdetta kendiliğinden çıkıvermişti.

Bir gün birdenbire âyin-i şikeme bir kaza isabet etti. Gene harem mutfağında Hoca Hanım’a yaptırılan bir nadide yemek sebebiyle -galiba bol kırmızı biberli ceviz ezmesiyle bir Çerkez tavuğuydu- kadın sancılandı; öyle müthiş, onu yerlere atan, halılarının üstünde tespih böceği gibi yuvarlanıp kıvrandıran, bir saniye ara vermeyerek kırıp geçiren bir sancı ki gece yarısı bütün ev halkını uyandırdı. Dakikadan dakikaya onun bu korkunç ıstırabına dayanamayarak kırık dökük bir kütle hâlinde bir tarafa yığılması beklenir oldu.

Gelen tabip¹ tehlikenin ehemmiyetini saklamadı: “Ya dehşetli bir karaciğer buhranı² yahut daha fenası...” diyor ve bu daha fenası olan şeyin adını haber verirken:

— Buna tıpta “*İrham ya Rab!*”³ derler, artık manasından işi anlayabilirsiniz, cümlesiyle herkesin dikkatini çekiyordu.

Ancak iki şırıngadan sonra hasta uyuşabildi ve ertesi günden itibaren Hoca Hanım’a sıkı bir perhiz⁴ tayin olundu.

Doktor demişti ki:

— Bir müddet zeytinyağı tedavisine devam edeceğiz ve galiba kadın hayatında daima perhiz edecek... Zeytinyağı nihayet tahammül edilebilir bir şeydi lakin hakiki perhiz, Hoca Hanım’ın hayat ile yegâne bağının kesilmesi demektir. Bununla beraber ölümün korkunç nefesi onun üzerinden öyle bir tehditle geçmişti ki dünyada her şeyden ziyade yemeğe bağlı olan bu kadının ancak süte, yoğurda, yavan çorbaya, kabak haşlamasına, lapaya müsaade eden perhize tam bir sadakatle uyduğu görüldü. Yalnız yataktan kalktıktan sonra sofrada bulunmak için izin istedi, bunu haklı göstermek üzere “Kızlara zahmet oluyor, herkesle beraber ben de yerim.” dedi ve perhiz yemeklerini sofraya almaya başladı.

Asıl maksadı herkes anlamıştı. Sevda devrelerini geçmiş fakat sevgi duyularından kendini kurtaramamış aşk tutkunlarının, genç âşıklara sırdaş olmaktan duydukları hasta zevke benzer bir hayalî lezzet almayla sofrada yemek yiyenleri seyretmekten, âdeta onların lokmalarına eşlik eden gözleriyle, hayalinde zevk hatıralarını uyanırdıran bir nevi kavuşma rüyasıyla yaşamaktan bir saadet hissesi alıyordu. Öyle dalgın baygın bakışları, kendini unutarak başkalarının

1 Doktor

2 Krizi

3 Bağırsak dolaşması, tıkanması

4 Diyet

lokmalarını çiğnemesine karşılık öyle hazin bir göğüs geçirişle yutkunuşları olurdu ki âdeta yürek parçalayıcıydı. Kaç kere ona:

— Hoca Hanım, biz yiyelim sen bak, nasıl olur? Bari gene odanda yesen, demişlerdi fakat o tekerlekli sandalyesiyle bir gezinti yerinin kenarında gezenleri seyretmekten teselli bulan kötürümlere mahsus¹ bir hayat ve hareket ihtiyacıyla:

— Hayır, hayır, siz yerken ben de gıdalanıyorum, diye âdeta hissiyatını itiraf etmişti.

Bu perhiz sadakati hastalığın devam etmeyeceğine inanmaktan ileri geliyor lakin haftalar, aylar geçiyor, perhizin gevşetilmesine doktordan küçük bir müsaade bile alınamıyordu.

Bir gün Hoca Hanım'ın Sütlüce'de oğlunu, gelinini görmek için hevesi uyandı, hem beş on gün hava değişikliği yaparsa daha çabuk iyi olacağına kanaatinden² bahsetti. Buna dair bir rüya bile görmüştü.

Doktorun görüşüne müracaat olundu: “Perhiz etmek şartıyla pekâlâ olur!” cevabı alındı ve birçok tembihlerle³, tehditlerle müsaade olundu.

On gün sonra Sütlüce'den yalıya bir haber geldi, Hoca Hanım'ın hastalığının daha fena bir şekilde nüksettiği anlaşıldı ve nihayet vefat haberi gecikmedi. Daha sonra haber alındı ki Hoca Hanım'ın yalıda devam eden perhiz sadakati Sütlüce'de, hayaline eziyet eden yemeklerin cazibelerine direnememiş; sarımsaklı mantının arkasından uskumru dolması, terbiyeli işkembe çorbasının arkasından pastırmalı yumurta oturtması birbirini takip ederek, hiçbir zaman kendisine bu derece uysal davranmayan gelininin her hevesini yapmaya çalışan muhabbeti arasında Hoca Hanım nihayet *âyin-i şikeme* canını feda ederek gitmişti.

1 Özgü, has

2 İncancından

3 Uyarılarla

ZERRİN'İN HİKÂYESİ

Evimize meçhul bir yerden gelmişti. İlk önce bahçe kapılarında, pencere kenarlarında kuyruğunu kaldırarak, sırtını kamburlaştırarak, mini mini başının zarif toslarıyla duvarlara sürünerek evden bir kabul lütfu bekleyen, biraz daha teşvik edici¹ iltifata ihtiyaç gösteren bir yalvarma hâli vardı.

Ev halkı ona pek iltifat eder görünmedi, ben de hayatımda birçok kedi dostlar bulunmasına rağmen evvela, gelip muhabbetini kabul ettirecek bir yer aramakla meşgul bu serseri sarı kedi hakkında hususi bir meyil² hissetmedim. Fakat o; içeriye girmeye pek cesaret edemeyerek, nihayet en büyük cüreti kıynaşık³ kapılardan başını sokup, güya bir evin içinde kendisine bahşolunabilecek saadet hayatından kamaşmış zannolunan gözlerinin süzgülü bakışıyla çekingen bakmaktan ileri gidemezdi.

Bir müddet çöp tenekesinin içinden, tiksinen tırnaklarla şunu bunu çekerek, kibar tabiatını şu acı tecrübelerle mahkûm eden kadedere homurdanarak geçinmeye çalıştı. Galiba geceleri bir delikten kömürlüğe girer yatarı. Her gün sarı kürkünde fazla bir kirle görünürdü ve nihayet böyle, evin huzur ve refah hayatının kenarında geçirilen şu sefil hayatı mümkün mertebe tamir edebilmek için güneşli bir yer bularak uzanır; uzun uzun, ince pembe dilinin darbecikleriyle yalanır; büyük bir gösteriş ve özenle temizlenmeye, süslenmeye çalışırdı.

1 Cesaretlendirici

2 Özel bir eğilim/sevgi

3 Aralık

Bu süslenme hakkına iki suretle mâlikti¹. Evvela kedi olmak itibarıyla, sonra genç olmak itibarıyla ve bu ikinci zeminde aramızda bir benzerliğin çekim gücü vardı. Henüz bana pek sokulmuyordu fakat anlıyordum ki o da bana tutkundur. Bazen bahçede buluşurduk. O, bir tarafta süslenerek, ben diğer bir tarafta okuyarak... Gözlerim kayar gider, ona dalarđı; o fark ederdi ki kendisini seyrediyorum fakat görmemezliğe gelerek, yalnız tabii hâline katılan fazla bir dikkatle, tavırlarının daha zarif olmasına çalışsan bir kadın hissiyle süsünde devam ederdi.

Zaten o bir kadın gibiydi, kalbimde tamamıyla hükümran olduğuna emin olmadan evvel bana gelmeye karar vermemiş görünürdü. Birkaç kere elimle davet ettim, pisi pisi, dedim; o bıyıklarını hafifçe kaldıran bir alayla gülümseyerek baktı, tamamıyla reddetmedi: “Belki daha sonra... Şimdilik pek istekli değilim -fakat ne yalan söyleyeyim- pek hoşuma gitmiyor değilsiniz ama bakınız aramızda epeyce uzun bir mesafe var. Buradan kalkmak, oraya gitmek, bu oldukça uzun bir iş... Ayıp değil a, biraz üşeniyorum. Şurada ne güzel, tembel tembel yatıyorum. Hoş, pek de tembel değilim ya, bir dakika sonra, biraz evvelki gibi, gene süslenmekle meşgul olacağım. Beni rahat bırakınız, rica ederim, şu hâlimde devam edeyim. Daha sonra eğer beni tamamıyla sevecekseniz, belki...” demek istiyordu. Herhâlde öyle geçerken okşanmaya, bir dakikalık sevgiyi takiben tekmeye kovulmaya razı olmayacaktı.

Artık ona biraz daha dikkat ediyordum. Toplu bir başı, tatlı gözleri, pembe bir burnu vardı. Tamamıyla sarıydı ve ötesinde berisinde sarı tüyelerinin daha koyuca, sanki tersine dönmüş de gölgenmiş, dalgaları vardı. Ve bütün hâlinde hayata yırtmaktan ziyade sevmek fakat sevmekten evvel sevilme için gelmiş benzer nazlı bir edanın baygınlıkları vardı. Farz edilmezdi ki bir küçük pudra

1 Sahipti

tüyü temasıyla yüzünü gözünü silip temizleyen ellerinin ucunda, lüzum görülünce yırtabilecek çengellerle birer pençe mevcut olsun.

Bir gün, sonbaharın son günlerinden birinde, pencerenin kenarında otuyordum; hopladı, o da dışarıdan, pencerenin kenarına geldi.

Evela beni orada görmekten şaşırılmış zannolundu fakat tereddüdünde vakardan¹ ayrılmamak isteyen bir kibarca dikkatlilik vardı. Galiba düşündü ki vahşice atlayıp kaçmak pek zarafete uygun olmayacak. Yavaşça, ön ayaklarını dayayarak arka ayaklarının üstüne oturdu. O bana, ben ona, baktık. Aramızda mesafe olarak yalnız camdan ibaret şeffaf bir tabaka vardı. O vakte kadar hiç bu derece yakın oturmamıştık. Kendisine baktığıma emin olduktan sonra gözlerini çevirdi; ötede, ağacın üstünde kurumaya başlamış yaprakların kıpırtılarına dikkat ediyor göründü.

Yalan!.. Evet, hissettim ki bu bir hile, bir kadınlık cilvesidir. Benimle meşgul görünmemek istiyordu ve bu fırsattan istifade ederek başının güzelliğini, duruşlarının latif çizgilerini bana gösterdi; daha sonra işitme duygusunu titreten şeyin ehemmiyete² değer şey olmadığına kanaat ederek tekrar boynunun hoş bir bükülüşiyle başını çevirdi fakat bana bakmadı, gözlerini kapayarak güya uyukladı. Gerdanının açık sarı ve bir kuş göğsünü andıran pamuk tüylerinin üzerinde öyle titremelerle bir kabarış vardı ki bu uyuklayan kedinin kadın ruhunda benimle meşgul olan yahut beni kendisiyle meşgul etmek isteyen bir emel ilan ediyordu. Sanki bana diyordu ki: “Cesur değilsiniz, işte aşıkâr³ görünüyor ki beni istiyorsunuz, beni pek güzel buluyorsunuz. Ellerinizin beni okşamak, sarı tüylerimin üzerinden geçmek, o kadar güzel vaziyetler alan, bükülüp kıvranan

1 Ağırbaşlılıktan, ciddiyetten

2 Önem verilmeye

3 Açıkça

vücuduma dokunmak, ellerimi tutmak, başımı avuçlarının arasındasıkılmak ihtiyacı var. Bunu anlamak zor değil, yalnız şu pencereyikaldırmak, aradan şu şeffaf cam engelini yok etmek lazım ki bu da ağır bir külfet¹ değil...”

Yavaşça pencereyi kaldırmaya başladım, ona da dikkat ediyordum; gözleri titredi fakat açılmadı, sanki duymamıştı.

— Hilekâr, dedim: Senin kedi kulakların demin bir küçük yaprağın kıpırtısına dikkat edip dikilmişti. İşte şimdi gene bütün dikkatiyle pembe uçlarında titreyişler var fakat gözlerin açılmıyor. İstiyorsun ki gafil avlanmış olasın. Pekâlâ! Öyle olsun, mademki izzetinesin² böyle yakalanmaktan hazzedecek...

Ve elimi uzatıp onu boynundan yakaladım, derhâl kendisini salıverdi. Bütün adalelerinde bir küçük direnme bile hissedilmiyordu. Çektim, iki elimle başını tuttum ve öyle, karşı karşıya, gözlerimiz birbirini arayan merakıyla bakiştık:

— Zerrin, dedim.

Bu ismi pek fena bulmayan bir tatmin hissiyle baktı: “Demek, dost olacağız!..” dedi.

— Zannederim, eğer uslu oturur, yumuşak huylu olursan, daima sever, daima sevmeye özenirsen, tırnaklarını pembe pençelerinin kadifesine gömer, onları hiçbir zaman çıkarmazsan, dedim ve pençelerini yakalayarak baktım.

Tırnaklarını çekiyor, saklıyordu; sanki bana yemin ediyor: “Tırmalamayacağım, yetişir ki sen beni sevesin, ben sevmekten öyle bahtiyar³ olacağım ki tırmalamak hatırıma gelmeyecek.” demek istiyordu.

Ve böyle oldu. Biz daima birbirinden memnun, birbirini sevmekten bahtiyar iki dost olduk. Artık o, evin büyük bir unsuruydu.

1 Zahmet

2 Onurun, öz saygın

3 Mutlu

Bahçeye çıkmaz oldu. Zaten artık kışın yağmurları, fena havaları başlamıştı. Bahçe temiz ev kedilerine dolaşma yeri olamazdı. Onun bazen mutfakta, çamaşırılıkta, sanki eteklerini toplayarak nalınlarının¹ üzerinde çekine çekine yürüyen bir hanım özenişiyle, ayaklarının ucuna basarak dolaşmaları vardı. Sonra biraz üşümüş, biraz bu nahoş yerlerde gezmekten tiksiniş bir tavırla gelir: “Buralarını da hiç layıkıyla kurulamıyorlar!” sitemine benzeyen bir ifadeyle ellerini ayaklarını silkerdi.

Etrafımda bana sokulmak için fırsat bekleyen daireler çizildi ve küçük bir müsait bakış fark ederse koltuğa atlayarak evvela başıyla dizlerime, ellerime sürünür; “Sizi sıkımayayım, efendim!..” derdi. Ben de onun gönlünü hoş etmeye lüzum görürdüm, başını okşardım. O vakit cesaret bulurdu. Kulaklarını tutarak sarsardım; gözlerini süzer, bu iltifatın tarzını pek uygun bulmamakla beraber ses çıkarmazdı. Çenesinin altını kaşırdım; baygın bir edayla başını uzatır, beklerdi. Nihayet sırtını sıvazlamaya başladım, o zaman sadetinden çıldırır; yavaş yavaş, ayaklarının, evvela çekingen ve git-tikçe cesur adımlarıyla koluma, göğsüme dokunur; mest gözlerinin “Oh!.. Böyle devam ediniz...” diyen yalvarıcı manalar[ıy]la burnunun pembe ucunu çeneme kadar getirir, beni soğuk bir ürpermeye titreten bir öpüşü olurdu.

***

Kışın büyük bir kısmını böyle geçirdik, ne zaman ki bir gün etrafıma epeyce telaş veren bir hastalıkla odadan çıkmamak lazım geldi. Bu, beni oldukça uzun bir zaman için yatakta kalmaya

1 Hamam vb. zemini taş döşeli veya ıslak yerlerde giyilen, üstünde ayağı tutması için köseleden bir tasması bulunan, tahtadan tek parça hâlinde oyulmuş yüksekçe ayakkabı, takunya

meçbur etmişti. İlk günleri ateşler içinde, pek etrafımla meşgul olamayarak geçirdim; galiba uykuya benzeyen derin derin dalgınlıkların içine gömülerek kayboluyordum. Bu dalgınlıkların arasından beni rahatsız etmemeye dikkat eden çehreler gördüm; odamda ihtiyatlı¹ adımlarla dolaşırlardı, yavaş seslerle görüşürlerdi.

Bir gün sabahleyin kendime tamamıyla gelmiş olarak uyandım. Etrafıma baktım, kimse yoktu, seslendim, kapı açıldı içeri girdiler ve aynı zamanda yataklığın etrafında bir şeyin dolaştığına, süründüğüne dikkat ettim ve derhâl Zerrin hoplayarak çıktı; yanıma gelmeyerek, ayak ucumda, kulaklarını dikerek, endişeli gözlerle bana bakarak, ön ayaklarına dayanmış, kuyruğunu altına alıp oturarak gelişmeleri bekleyen, olanı biteni anlamak ister bir merak vaziyetiyle bekledi.

Gülümsedim, o da memnun olduğunu anlatmak için gözlerini süzdü. “Ümit ederim ki artık bu fena latife bitti?” der gibi oldu, sanki “Bilir misiniz sizin küçük Zerrin epeyce sıkıldı? Müsaade eder misiniz, biraz yanınıza geleyim?” diye izin isteyerek yavaş yavaş yürüdü. Onu okşadım, o da başını uzattı, o da beni okşadı, sonra pek fazla taşkınlıkları münasip bulmayan zarif bir ihtiyatla “Kâfi!.. Şimdi karşınıza geçer, otururum.” dedi, hoplayarak sobanın yanına gitti, oturdu.

O güne kadar hastalığımda Zerrin’i görmemiştim. Etrafımdakilere sordum, dediler ki o her gün bir aralık gelir, endişeyle dolaşır ve beni hasta yatıyor gördükten sonra dayak yemiş bir hâlle sinerek yavaşça gider, sofada burnunu kollarının arasında saklayarak uyurdu. Fakat bugünden sonra Zerrin yanımdan ayrılmadı. Her gün gelir, yatağıma çıkar, benimle küçük bir şakalaşmadan sonra iner, sobanın yanında bütün gün ya bana bakarak ya toplanıp kıvrılarak uyurdu. Yalnız gece, artık uyku zamanı gelince onu

1 Tedbirli, sakınan

çıkartırlardı. Kapıyı açınca aşağılamanın daha açık bir mana almasını beklemeden silinerek giderdi, sanki kendi arzusuyla çıkıyormuşçasına vakur¹ bir edayla acele etmeyerek ve bana bakmayarak çıkar, kaybolurdu.

Bir gün Zerrin gelmedi.

— Zerrin nerede acaba, dedim.

Aradılar, bulamadılar. O gün görünmedi, ikinci gün gene Zerrin arandı.

— Zerrin'i komşunun duvarında gördük, dediler; ufak manidar bir tebessümle sebebini izah etmiş oldular.

Zerrin günlerce görünmedi. Ben artık yataktan çıkıyor, odada dolaşıyordum. Bir gün pencereden bakarken arkasında bütün mahallenin kedileriyle duvardan duvara aşıyor gördüm.

O akşam Zerrin geri döndü fakat ne hâlde, ya Rab?.. Çamurlara bulanmış, yüzü gözü yırtılmış, tüyleri sanki koparılıp yüzülmüş, sefil, berbat ve kirli... Beni ayakta buldu, gelip süründü fakat suçlu suçlu, bir kabahat işlemiş korkaklığıyla... Eğildim, onu yavaşça boyundan tutarak kapıyı açtım ve kendisine ihanet edilmiş bir adam intikamıyla dışarıya attım.

O günden sonra Zerrin eve kabul edilmedi ve kim bilir, gidip günahının meyvelerini hangi penceresi delik bir komşu kömürlüğünde bıraktı. O vakitten beri kedilere pek meyilli değilim, hele karar verdim ki hiç güvenmek doğru değil. Hatta tırmalamamaya yemin etseler hatta çengellerini kadife ellerinin içine gömseler bile kedilerin sadakati ancak bir mevsim meselesinden ibaret, diye hüküm verdim fakat kendimin de pek adilce bir iş gördüğümden emin değilim...

---

1 Ağırbaşlı

BİR HAZİN HATIRA

Karşı karşıya bekliyorduk. Onun sırtında çok giyilmiş eski bir elbise, ayaklarında çamurlara bulanmış yırtıkça lastikleri¹ vardı. Üşümemek için boynuna iki kere dolanmış yünden örme omuz atkısını, şimdi eczanenin büyük demir sobasından yayılarak ilaç kokularıyla yüklü ağır havasına dağılan sıcaklığından bunalarak çekmiş; dizlerinin üstüne ucundan çinilerin üzerine yavaş yavaş sular damlayarak orada küçük bir göl teşkil eden² ıslak şemsiyesinin yanına koymuştu. Ve ikide birde gözleri uzun bir beklemenin geçmek bilmeyen ağır dakikalarını ilerletmek istiyorcasına eczacının yazı masasının üstünden duvara asılı saate doğru yükseliyor, sonra “Rica ederim, biraz çabuk olsa...” demeye cesaret edemeyen sabırsızlığının sessiz bir tercümesiyle yavaşça eğilip öte tarafta tezgâhın açıklığından kayarak kimyahaneye çekingen bir nazar atıyordu.

Bütün hâlinde bir ürkeklik, bir zavallılık, fakirliğin, sefaletin, musibetin hazin çizgileriyle sarılmış bir perişanlık vardı. Genç değildi, tamamıyla ihtiyar da değildi; galiba bir ana idi ki buradan, gelip hasta çocuğuna, belki genç bir kıza, şimdi yastığının üzerinde terden saçları şakaklarına yapışmış küçük başını dakikadan dakikaya kapıya çevirerek onu bekleyen hasta yavrusuna şifa dilenmeye geliyordu.

Ben de onun karşısında, hasta çocuğuma biraz daha kuvvet vererek bir müddet daha bende kalmasına yardım edecek ilacı

1 Kauçuktan yapılmış ayakkabı

2 Oluşturan

bekliyordum. Ve o ana ile bu baba, karşı karşıya birbirine bir şey söylemeden, eczanenin, güya buradan bir parça teselli ve sıhhat bekleyen uzak hastaların uykusuna hürmet ediyor denecek sükûn[u]¹ içinde, ara sıra müşterilerin çekingen sesleri, camekândan camekâna² gidip gelen kalfaların ihtiyatlı adımları arasında, anlaşıp dinleiyorlar; göz sohbetleriyle dertlerini döküyorlar gibiydi.

Burada ümitlerinin ruhu dolaşan bütün hastaların ıstırabıyla daha ziyade derinleşiyor zannedilen sükûtun içinde, bazı dakikalar oluyordu ki duvarda saatin nabızları, ötede sobanın nefesleri işitiliyor; birden içeride mermerin üzerine düşen bir şişe kapa[ğı] büyük bir afet tesiriyle sınırları sarsıyordu.

Siz burada beklerken uzakta, yatağının içinde hastanızın nabızlarını düşünmek, güya mesafeleri yarıp hayalen onu saymak ihtiyacını duyuyorsunuz; sobada ateşin harıltılarından vehminize³ eza veren bir fikir ilişiyor, zihninizde bir sualle “Acaba ateş kaç dereceye çıktı? Otuz dokuz, kırk?..”

Ve birden geri dönmek isteyen bir hamleyle bütün benliğimiz boş bir ümidin gerçekleşmesi hayaline asılıp kalıyor: “Oh! Gidip bir de görseniz, otuz yediye inmiş; o, yatağında oturarak kavru lan dudaklarında çoktan görülmemiş bir tebessüm, yeniden belirmeye başlamış bir hayatın emellerini parlatmaya çalışarak sizi bekliyor. Ona koşuyorsunuz siz, beklenmeyen saadeti bahşettiği için onu mükâfata layık görerek, ruhunuzun olanca taşkınlığıyla ‘Yavrum, benim mini mini yavrucuğum!..’ diyorsunuz ve böylece sizde kalma kararını müjdeleyen yavrunuzu, yavrunuzun o zayıf, cılız, bir kuş vücudu hissini veren hasta göğsünü kollarınızın arasına alarak soluk yanaklarını öpüyorsunuz.”

1 Sessizliği

2 Vitrinden vitrine

3 Hayalinize

Karşımda hastasının ilaçlarını bekleyen bu ana, hayalimin saat rüyasını sezmişçesine dalgın bir gözle bana bakıyor; sanki “Ah! Evet, öyle olsa, bir de gidip baksam ki...” diye başlayarak hayalime bir ekleme yapıyordu.

Ben de ona bakarak “Çok mu çok mu hasta?” demek istedim. Gözlerinin içinde derin bir acı ile cevap veriyor gibiydi: “Değil, diyorlar. Fakat işte bakınız, ben nasıl yoruldu! Uğraşmaktan, böyle yağmurlar yağarken çamurların içinde eczanelere koşmaktan ne kadar yoruldu! Kalbimde öyle bir korkuyla, öyle müthiş bir korkuyla hekimlerden eczacılara koşa koşa öyle ümitsizim ki işte şurada yavaşıca iskemleden kaymak, hemen yığılıp bir daha kalkmamak istiyorum.”

İskemlesinin üzerinde öyle kolu kanadı kırılmış bir hâli vardı ki eski siyah elbisesinin içinde vücudu yavaş yavaş gevşeyerek, sanki eriyerek kendisini salıverecek gibiydi. Birden:

— Hanım! Hazır, dediler.

Derhâl fırladı. O bezgin vücudunda bir taze kuvvet kaynadı. Ayağa kalkarak şemsiyesini iskemlesinin üzerine koydu, daha üstüne atkısını bıraktı, arkasını çevirerek göğsünden bir mendil çıkardı, mendilinin ucunda bir kıvrık vardı, bunu açtı, içinde az yer tutsun diye büklüm büklüm katlanmış tek bir lira vardı. Bunu çıkardı ve ilerleyerek veznenin önüne bıraktı.

Veznedar lirayı aldı, açtı, evirdi çevirdi, dudak büktü ve tekrar kadına uzatarak:

— Bir başkasını veriniz, dedi.

O zaman onun ayaklarının üzerinde sallandığını fark ettim. Çehresi birden sapsarı olmuştu. Veznedarla arasında üç beş kelime alışverişi oldu. Liranın bir yırtığı, bir noksanı varmış. Şu hâlde...

Öyle perişan, birden ayağının altında bir boşluk açılıyormuşçasına etrafında tutunacak bir yer arayan gözlerle öyle çökmüştü ki

bu tek liranın kabul edilmemesine çare bulunamayacak bir musibet nazarıyla baktığına şüphe olunamazdı. İstemsizce elimi uzatarak lirayı aldım, veznedarın hakkı vardı:

— Ben değıştireyim, dedim.

Bu fakir ananın ihtimal son lirasını, kim bilir nasıl ihtiyaçlara karşılık saklanılırken nihayet eczaneye getirilen bu tek lirayı alıp yerine yepyeni, gıcır gıcır bir lirayı veznenin önüne bıraktım.

O, teşekkür etmedi, yalnız bana baktı; o kadar...

***

Bu, yıpranmış, buruşmuş, yırtılmış, yapıştırılmış, bir numarası kaybolmuş eski bir liraydı ve uzun, çapraşık maceraların tarihi sanki üzerine gölgeler salmıştı. Memleket hayatının türlü vadilerinde, bataklıklarında, bazen düz yollardan geçerek, ekseriyet üzere¹ yerler altında saklı geçitlerden dolaşarak kâh dosdoğru adımlarla kâh karışık büklümlerle, uzun bir ömür efsaneleri yaşamış kirli bir kâğıt...

Onu böyle elimde tutarken bütün hayatının hikâyesini okuyorum zannındaydım. Bir kâğıt parçası için uzun bir ömür!.. Senelerin tesadüfleri onu nerelere sevk etmiş, nasıl ellerden geçirmiş, ona ne hevesler tatmin ettirmiş, ne ihtiyaçların giderilmesi vazifesini vermişti! Nadiren temizlik ve saflığa hizmet ederek, ekseriya² türlü hain maksatlara, kirli fikirlere vasıta olarak şu elden bu ele, bu cepten o cebe taşınan, bazen bir köşede unutulmuş, belki uzun uzun bir tarafta büzülüp sinerek bekleyen bazen birden hayatın cereyanına³ atılarak bir günde on sahaya uğrayıp dolaşan bu buruşuk

1 Çoğunlukla

2 Çoğu zaman

3 Akışına

şeyin simasında kim bilir ne derin ihtiraslar gizlenmişti? Sırasına göre ağlamış yahut güleç, gamlı yahut neşeli, bir gün şurada sevinip bahtiyar olurken ertesi gün ötede derin bir acının kasılmasıyla buruşarak bazen haftalarca süren bir emek zincirinin kahrına mükâfat, ekseriya bir dakikalık bir hevesin aşağılığına âlet, ruhunda bütün beşeriyetin¹ elemeleriyle zevkleri çalkalanan, bir kalabalık içinde fakirliğin ve servetin kudurmuş kavgası arasında boğuşan bu kâğıt parçası ne müthiş bir cehennem kasidesiydi!.. Onu evvela, senelerce evvel, yepyeni parlak renkleriyle, el değmemişliğinin parıltısıyla kendisini bekleyen kaderinden habersiz, istikbalinin tarihini teşkil eden² sayfaların muammalarına lakayt³, hülya ile dolu bir dünyaya çıkıyor gördüm. Bir el onu kendisiyle beraber vücuda gelen bütün diğer parlak ve temiz kız kardeşleriyle bir rüzgârın tesadüf kasırgalarına salıvermişti. Bir gün iki parmağın arasına sıkıştı ve o dakikadan başlayarak, yuvarlana yuvarlana, dolaşa dolaşa, her geçidinde çehresinin temizliğinden bir nebze bırakarak, bazen göz yaşlarıyla yıkanıp temizlenmeye çalışırken ekseriyet üzere kirli parmakların arasında daha ziyade pörsüyerek, yükselmeye çalıştıkça düşerek müthiş bir talihin âcizi ve esiri, kendisini birinin pençesinden diğerinin hırslı dişlerine ata ata gitmişti.

Böyle, parmaklarımın arasında onu tutarken soruyordum:

“Kim bilir ne fakirlerin ekmeğini, ne biçare çocukların saadeti, ne masum genç kızların küçük bir süsünü verdin!.. Kim bilir ne zor bir emeğin ücreti, ne elem verici bir yükün bedeli, ne uzun bir çaba saatinin neticesi oldun! Sen, sen ki para denilen zalim kuvvetin bir kirli timsalisin⁴, kim bilir sinende nasıl ihanetler besledin,

1 İnsanlığın

2 Geleceğinin tarihini oluşturan

3 Bilinmezliklerine ilgisiz

4 Sembolüsün

ne şeytanca desiselerle ne saf kalplerin kandırma vasıtası oldun...
 Sonra sana feda edilen ismetler¹, yolunun üzerinde çamurlara bula-
 nan vicdanlar, bir gülüşüne satılan namuslar... Sana gizlice uzanan
 ellerin, bir küçük iltifatına ruhunu veren gözlerin arasında böyle
 dolaşıp döndükçe kim bilir etrafında nasıl kin ve öfkeden haz ve
 tatmin hissinden, ümitsizlik ve kahırdan, sevinç ve neşeden hâ-
 leler² resmederek geçip gittin. Ve nihayet işte, bu uzun mücadele
 silsilesinden sonra malûl, sakat, harpte bir kolunu kaybetmiş bir
 eski cengâver çöküşüyle zinde hayatının faslını hasta bir kıza ilaç
 vererek kapadıktan sonra şimdi bir tarafa atılıp unutulacaksınız. Bel-
 ki gene bir tesadüf adımlarının önünde başka bir yol çizecek, tekrar
 bir sakat hayat yaşamaya başlayacaksınız. Artık saklana saklana, kesik
 kolunu göstermekten çekingen, karanlıklarda gezerek, kıyı kıyı gi-
 derek, görünmeden iş görerek, hep loş sahalarda dolaşarak, yüzünü
 kaplayan buruşuklukların arasında çirkin bir alay gülüşüyle, beşe-
 riyeti lanetleyen bir şeytanlık ruhuyla sırita sırita tekrar bir ömür
 süreceksin...”

Ve artık bu sakat şeyi cebime koymak istemeyerek avucumun
 içinde büsbütün boğup öldürmek için sıktım sıktım.

***

Kadın liranın üstünü aldı, o da bu kırıntı maden parçalarını
 avucunun içinde sıktı, şişelerini aldı; gidip iskemleden atkısını,
 şemsiyesini topladı; kapıdan çıkarken başını çevirip bana tekrar
 baktı. Yalnız o kadar... Fakat zannettim ki bu bakışında “Allah has-
 tana şifa versin, Efendi!..” demek isteyen bir dua vardı.

---

1 Namuslar, iffetler

2 Işık halkaları

BİR CİNNET SAHNESİ

Hekim ve filozof Fleury'nin *Deliliğin İçtimaî Sebepleri* nam eseri vesilesiyle kısmen fenne, daha ziyade görülmüş şeyler ve hatıralara istinaden birkaç arkadaş, saatlerden beri gözlerde derin ve gizli bir endişenin gölgesi, dudaklarda lakayt görünmeye çalışan bir gülümsemenin çizgisi ve söylerken kalben kendi kendimizden şüphe eden bir korkuyla görüşüyorduk. Bir aralık artık herkes bir hatıra, bir hikâye anlattıktan sonra o dakikaya kadar söylemekten ziyade dinlemek mevkinde kalan içimizden biri dedi ki:

— Kabul ederseniz ben de bir gözlem anlatacağım, ondan sonra da bu sıkıntılı bahsi kapayalım.

Bu dostun hikâyesini mümkün merteye doğru olarak kaydediyorum. Dedi ki:

“Yirmi sene oluyor, akrabalarından bir hastayı yoklamak üzere ara sıra Şişli'de şifahaneye giderdim. Müesseseye¹ hususi tavsiye edilmiş olmak sayesinde ziyaretlerimin her birinden gayet dikkate değer gözlemler ve izlenimlerle ayrılırdım. Bunların içinde, ruhumda şu dinleyeceğiniz sahneden daha merak verecek bir hatıra bulamıyorum.

Bir gün bana dediler ki:

— Hastanıza banyo ettiriyorlar. Mutlaka görmek istiyorsanız belki bir saatten ziyade bekleyeceksiniz.

Boş dönmektense beklemeyi tercih ettim, bana bir bekleme odasının kapısını açtılar. Burası boş değildi. Küçük bir tereddütten sonra beni de oraya almakta sakınca görmediler:

1 Kuruma

— Daha iyi yalnız kalmamış olursunuz ve bekleme zamanını oyalayacak bir vesile bulursunuz, dediler.

Burada iki kişi vardı: Ayakta, uzun saçlı, kır sakallı, iyi giyinmiş, memur sınıfına mensup olduğu anlaşılan bir efendi ile elinde bir defter, bir mektep defteri, masa kenarında bir iskemleye çekingen bir vaziyetle oturmuş, sarı, zayıf, ancak on altı yaşında bir çocuk... Baba-oğul oldukları hemen anlaşılıyordu; aralarında, başlarının biçiminde, gözlerinin resminde ve renginde, bütün beden yapılarının etrafını kuşatan havanın aynı unsurlardan olduğuna şahitlik eden umumi¹ ifadesinde, öyle bir benzerlik vardı ki onları derhâl aynı kalıbın numuneleri olarak teşhir ediyordu².

Galiba baba oğluna hararet ve heyecanla dolu bir nasihat vermekteydi. Onda, ben girince duran bir nutuk şelalesinin henüz buharlaşmaya vakit bulamamış zerrelere titriyor gibiydi. Onlar da gecikecek bir hastayı ziyaret edebilmek için burada bekliyor olmalıydılar. Gözlerimle oturulacak noktayı tayin edip³, bir adım atmaya vakit bulmadan yaşlıca zat, baba, elini bana salladı ve bakışımı parmağına dolayarak kendisine çevirmek istiyormuşçasına bir işaretle beni bakmaya mecbur ettikten sonra sır dolu bir mana ile güya burada uyandırılmaktan kaçınılacak hastalar yahut yerlerinden deprendirilecek⁴ olursa kaza olacak gölgeler varmışçasına, büyük bir sükût⁵ ve sakınma tavsiye eden bir ifade açıklığıyla işaret parmağını dudaklarının üstüne koydu, bana hissettirilmek istenen hürmetkârca sükûtтан en evvel kendi hisse almış hissini vererek kendinden geçiş içinde gözlerini süze süze kapadı:

1 Genel

2 Örnekleri olarak sergiliyordu

3 Belirleyip

4 Kımıldatılacak

5 Sessizlik

‘Sus!..’ demek istedi: Sonra birden bu, meçhul ayinin kutsallığından beni peşin olarak haberdar eden ihtiyat tedbiri bitince, silkinip uyanırcasına, seri bir hareketle yine işaret parmağını odanın diğer tarafına, oğlunun karşısında bir noktaya uzattı: ‘Oraya oturunuz ve sesinizi çıkarmayınız!’ demek istedi.

Beklenmeyen vakalarda akıl yürütmeye, tedbire vakit bırakmadan, adale ve sınırların kendi kendine verilen kararları, yapılmış hareketleri vardır. Ben bu saniyede derhâl -düşünmeden alınan emirlere uyan bir sevkle- sustum ve hemen bir kaçınma ve sakınma hissine boyun eğen ayaklarımın ucuna basa basa gösterilen yere kadar ilerleyerek iskemleyi gıcırdatmamaya özenen bir ihtiyatla oturdum.

O zaman baba, artık susarak ve hareketsiz kalarak merasimi ihlal etmeyeceğimden¹ emin olmak isteyen bir nazarla bir kere bana bakıp rahatladıktan sonra oğluna döndü, tek bir kelimenin içine bütün bir zorba emrinin kesinlik ve şiddetini koyan bir sesle:

— Dinliyor musun, dedi.

Çocuk korkak bir vaziyetle başını sallayarak ‘Evet!’ demek istedi ve derhâl gözlerini deftere indirdi.

Bu dakikada bu adamın güya ciğerlerini dolduran bir hava bir an içinde şişti, şişti, onun bütün bedeni genişledi, kabardı, yükseldi, başının üstünde saçlarından bir rüzgârın nefesi püskürdü, omuzlarına birer büyük kanadın uçması aksetti. Bir eli havalara ancak bir fatihin yiğitlik kılıcıyla savrulabilen bir hışım ve gazap şimşegi çizerken diğer elini² geçmiş şaşaalı³ tarihini küçümseyen bir mana ile böğrüne dayadı, gözlerini topraklara indirmeyerek gür, iri bir sesle kükredti.

1 Töreni bozmayacağımdan

2 Metinde schven “eli ile” yazılmış.

3 Görkemli, parlak

Bu; görünmeyen bir düşmana, kin ve intikam ateşleriyle uğuldayarak tutuşan, güya her cümlesi bir alev sütunu şeklinde kara husumet¹ bulutlarının kesif² tabakalarını yırtarak, etrafa kıvılcımlar saçarak, hırsından taşıp fıskırarak yükselen bir konuşma idi.

Bu adam bir şair miydi, bir yazar mıydı yoksa bir faciada vazifesini ezberleyen bir mümessil³ miydi? Yahut bunların hiçbiri değil de sadece bir..

Zihnen kelimeyi telaffuz edemeyerek, güya o kelimeyi hatırdan geçirmek onun manasını yaratmak ve icat etmek demek olacakmışçasına irkilerek suali tamamlamıyor, çarpıntı ve dehşet içinde dinliyordum; dinliyor ve anlamaya çalışıyordum. Anlıyordum ki bu, meçhul bir tarihî devrin yalnız hayalde mevcut bir diyarında meydana gelmiş bir zulüm ve kahır faciasıydı; bu adam bir zindanın karanlık duvarları arasından galip bir serdara⁴ lanetlerini yollayan mağlup bir hükümdardı ki etrafında yükselen kalın ve karanlık duvarların arasından onları yıkıp devirecek sebepleri şimdiden görüyor, şimdiden onların enkazı üstünde yükselerek kılıcını topraklara saplıyor, zulmün kasırgalarıyla harap ve perişan olan o yerlerde bir taze hayatın taze dalgalarını kaynatıyor, havalara savuruyor, sefalet ve iç darlığı karanlıklarının sinesinden kurtuluş ve saadet güneşleri icat ediyor ve sonra etrafında yeniden can bulan bu âlemin tantanasıyla⁵ gözleri kamaşıp onun ayakları altına düşerek yüzünü çamurlara bulayan hasmına bakıyor, onu küçük görüp aşağılayan yüksek bir nazarla duruyor, güya kılıcını onun sırtına batırıyor: ‘Bak! Bir parmak daha batsa yok olacaksın fakat bana

1 Düşmanlık

2 Yoğun

3 Temsilci, burada “oyuncu, aktör” anlamında kullanılıyor.

4 Komutana

5 Görkemiyle

bu zevk ve zaferi verdiğiine mükâfat olarak hayatını sana bağışlıyorum...' diyordu.

Onun her cümleye eşlik eden, her mananın kuvvetini genişleten ve çoğaltan ve gizli düşüncelerini açan bir hareketi, bir vaziyeti vardı; vücudunun hemen her parçasında, gözlerinin bazen havalara bazen ufuklara, ara sıra hayalî dinleyicilere düşen bakışlarında, yüzünün dakikadan dakikaya buruşan, gerilen, çatılan, süzülen kırışmalarında, kollarının kesip atan yahut diriltip yükselten hareketlerinde abartılı bir yüksek ifade vardı.

Bazen hafızasının zayıflığını hissederd, o zaman aktörlük sanatından bir an için sıyrılıyor; ezber dersini iyi anlatamayan bir mektep çocuğu perişanlığıyla elini alnına vurarak, oğluna 'Dur! Dur bir saniye...' diyordu ve hatırlayamazsa derhâl bulunamayacak cümlenin yerine başka bir cümle icat ederek, oğlunun 'Burada öyle değil.' diye bakan gözlerine cebinden uzun bir kurşun kalem çıkarıp göstererek 'İlave et!..' emrini veriyordu. Çocuk yazıp bitirinceye kadar sabırla ve için için aşağısını tekrar ederek bekliyor, sonra bitince kurşun kalemini alıp büyük bir dikkatle cebine yerleştiriyor, göğsünü ilikliyor ve bir duraklamanın ardından tekrar savrulan rüzgâr sağanağı gibi ansızın yükselen bir nağmeyle şişkin taşkın sesini ve hâlini buluyordu.

Bütün dikkat kesilmiştim ve bu konuşmada kalabalık bir telaş içinde güya apansız kazaya uğramış bir geminin şuraya buraya koşuşan, birbirini itip kakan yolcuları gibi çarpışan fikirleri makul bir silsile dairesinde takip etmek; onların seyrine, karşılıklı hareketine vâkıf olmak¹; gelip beynime çarpan, her biri başka bir taraftan, telaşlı bir buluttan damlamış düzensiz yağmur damlaları şeklinde beklenmeyen yerlerden düşüp beni şaşırtan bu cümleleri bir düzene sokabilmek için uğraşıyordum. Parça parça anlaşılan ve ayrı ayrı

1 Bilmek

alınınca yüksek, derin hatta eşsiz, umulmaz fikirler, hayaller içeren bu şeylerin yan yana gelmesinden öyle bir çarpıklık, öyle bir dolaşıklık meydana geliyordu ki her kısmı başka bir düğümle karışmış bir yumakta takip olunacak ipliği bulamayan göz bulanıklığıyla, fikirde, tamamen, silinmeye hazır bir dağınık duman hâli ortaya çıkıyordu.

Gözlerimin önünde için için şimşekler kaynaşan bir kara bulut kümesi var gibiydi ki vakit vakit şurasından burasından beklenmedik noktalarda düzenlilikten mahrum aralarla tutuşuyor, parlıyor, bir saniye içinde gözü bir tarafa cezbederken birdenbire delinemez, içine girilemez karanlıklara dalıyor, bütün görüş dairesi, kesif¹ ve ebedi bir karanlığa batıp kalmış diye hükmolunurken tekrar başka bir taraftan müthiş ve kesintisiz alevlerle ufku kâmilen kızıl bir gün tufanına boyuyordu.

Bir dakika oluyordu ki bu adam elini kaldırıp havada düşmanın ciğerini kavırıyor zannını veren bir hareketle yumruğunu sıkınca güya bir tasın içinden avucu ile cıva almaya çalışıyor gibiydi ve o zaman bileğinden, parmaklarından, yenlerinden zıplayarak, sıçrayarak, fırlayıp, tekerlenip, boşanıp yuvarlanarak fikirler, damla damla, hopluya hopluya, döşeme tahtalarının üstünde serilip kalıyordu. Bazen de birdenbire başımın üzerinde bir tespihin ipi kopmuş; taneler kulaklarıma, yüzüme, gözüme çarparak omuzlarımdan, göğsümden, sırtımdan kayarak, hiçbiri tutulup elde zapt olunamayarak akıyor, kaçıyor, her tarafımdan, benimle alay edercesine, sürünüp uzaklara, ta öte tarafa, gözleri hep defterinin acele acele çevrilen yapraklarına dikilmiş, gittikçe daha sararan, gittikçe daha zayıf görünen biçare çocuğun iskemlesinin altında kayboluyor zannındaydım.

Kendi kendime onun için, babasının bu manevi sefaletine şahit olan bu biçare çocuğun acısı için ciğerlerimi sıkın bir ısırap

1 Yoğun

içinde ‘Vah, bedbaht yavrucak!’ diyordum, hiç olmazsa senden bu elem verici manzarayı saklamalı değil miydiler?

Sonra kim bilir ne zorlayıcı aile sebeplerinin bu taze dimağı şu uçurumun kenarına getirdiğini düşünerek daha başka bir korku ile titriyordum. Nihayet bir an oldu ki konuşma bitti; o zaman yorgun, alınının terini silerek geniş bir nefes aldı; her tarafı kırılmışçasına bitkin kendisini sedire attı. Fazla bir kelime telaffuza kuvveti kalmamış, denebilirdi. Elini sallayarak ‘Defteri bana ver.’ manasını ifade etti. Çocuk fırlayarak defteri kapadıktan sonra ona teslim etti, ‘Artık gidebilirsin!’ diye bir işaretle baba izin verdi, oğul elini uzatarak âdeta zorla elini aldı, bir kere öptü, sonra doyamayarak bir daha öptü.

Bir uzun dakika baba oğul birbirine baktı. Çocuk bekledi ki onun gözlerinde kendisine hakikatin hatırasını iade edecek bir şule¹ parlasın ve babalık hissini uyandıran bir hamlesiyle onu çekip öpsün. Heyhat²! Bu dakikada onda, bütün hassasiyeti sarf olunan emekten sonra terk edilmiş bir donma hâli vardı. Çocuk, ümitsiz, öylece ayrılıyordu. Sonra birdenbire buna razı olmayarak eğildi; yüzünü babasının boynuna, sakalının altına soktu; uzun uzun kokladı ve nihayet doğrularak, hiçbir tarafa bakmadan fırladı, çıktı.

Ben de durmadım, duramadım, yavaşça kalktım, koridora çıktım, o zaman çocuğu orada, bir tahta sedirin üstünde, başını duvara dayamış, gözleri kapalı, şimdi sarı simasının üstünde bir ateş dalgasıyla dinleniyor gördüm. Hayır, dinlenmiyordu; gözlerinden seri yaşlar, birbirini kovalayarak, bol bol, sık sık akıp gidiyordu.”

Hikâye buraya gelince hep bitti zannettik ve hiçbirimizde söz söylemeye imkân bırakmayan bir üzüntü dudakları kilitlemiş gibiydi.

---

1 Alev

2 Ne yazık

Nakleden, bir saniye sonra yavaşça eğildi ve daha ağır bir sesle devam etti:

“Yirmi sene sonra daha geçenlerde bir dostun köşkünde kame-riyede oturuyorduk. Bir aralık yanımızda, alçak çitin öte tarafını teşkil eden komşu bahçesinde bir ses, bana yabancı gelmeyen bir edayla bir ses işittim. Ev sahibiyile sohbete devam ederek bu sesi iradesizce dinledim. Yalnız ses değil söylenen şeyler de bana yabancı değildi. Nihayet zihnimin içinde çakan bir şimşekle yirmi sene evvel Şişli'nin şifahanesinde görülen cinnet sahnesi hatırıma geldi. Zapt olunamamış bir hareketle ayağa kalkarak öte tarafa, komşu bahçesine baktım...”

Bu noktada içimizden biri kendini tutamayarak:

— Biçare adam hâlâ yaşıyor muymuş, diye sordu.

Nakleden arkadaşın daha ağır sesi cevap verdi:

— Hayır, o çoktan ölmüştü, dedi: Bu sefer yirmi sene evvelin çocuğu cinnet getirmişti ve babasını dinleye dinleye ezberinde kalan şeyleri söylüyordu.

RAZİYE KADIN

Temâşalıkta¹ iki oda ile bir çatı arasından, önünde boydan boya giden bir şahnişinden² oluşan bir evi vardı. Fakat İzmir'in yamaçlarından akarak, Kadifekalesi'nin eteklerinden boşanarak denize kadar dökülen mahalleleri hemen tamamıyla göz altında tutan bu evinde, evinin bir cihannüma³ vazifesini gören şahnişininde Raziye Kadın nadiren otururdu.

İki minderle dört iskemleden, birkaç yorganla şilteden, bir de şuradan buradan verilmiş, henüz kullanılmaya fırsat bulunamamış, eskilerle dolu servi sandıktan ibaret eşyasını evvela Allah'a, sonra komşularına emanet eder; iri anahtarıyla kilidi iki defa çevirdikten sonra arkasında cübbesi, başında ta dizlerine kadar dökülen beyaz hassadan örtüsü, yüzünde kıldan peçesi, şehre inerdi.

Komşulara veda ederken onların "Uğurlar olsun! Bizi hatırdan çıkarma!" deyişlerinde hem alaya hem hasede⁴ benzer bir mana olurdu. Bunun tercümesi: "Ee!.. Raziye Kadın demişler ona!.. Kibar konaklarında, zengin evlerinde alışmış yavrum!.. Burada beyaz peynirle, bir salkım üzümle vakit geçirecek değil a!" gibi bir şeydi.

- 1 Kadifekale'nin kuzeye yani Yamanlar Dağlarına bakan ve İzmir'in tüm manzarasının izlenebildiği alan olarak tarif edilebilir.
- 2 Odaların sokak ve bahçeye bakan cephelerinde dışarıya doğru çıkan, üç taraflı pencere küçük bir cumba şeklindeki çıkma
- 3 Evlerde etraflı seyredebilmek için çatıların üstüne yapılan taraça veya oda, kule
- 4 Kıskançlığa

Raziye Kadın'ın ömrü o kadar dağınık da değildi. Yalnız bir ailenin muhtelif¹ evlerine devam eder ve evvela hangisinden başlayacaksa -İzmir'de gece yatısına misafirliğe gitmek pek âdet olmadığından- cübbesini çıkarmaktan, peçesini çözmekten çekiniyor görünmekle işe başlardı. O zaman evin hanımı, "A Raziye Kadın, başını açsan a! Senin yerin uzak, bu yaşında o yokuşları nasıl çıkarırsın?" der; Raziye Kadın kendi kendine "Acaba bu teklifi kabul edeyim mi? Daha başka mühim işlerim yok mu?" diye düşünüyormuşçasına bir saniye gözlerini kapayarak resmen bir naz ve tereddüt gösterişi yaptıktan sonra "Doğru, kızcağızım, bilmem dizlerimde bir kesiklik var. Hava da pek sıcak -yahut mevsimine göre- pek soğuk!.." der ve sırasına göre hem yaza hem kışa yakışan bu sebebi öne sürdükten sonra örtüsünü, peçesini, cübbesini pek alışkın bir hareketle çıkarıp onun bu dakikasını gülümseyerek ayakta bekleyen kızlardan birisine uzatırdı: "Al yavrum Gülter, bak iyi bir yere koy da giderken aranmayalım, olmaz mı kızcağızım?" derdi.

Onun, böyle, en gençlerden en yaşlılara kadar umumi² bir hitabı vardı: Kızcağızım! Bu; gençlerin gönlünü aldığı gibi ellisine henüz tamamıyla yaklaşmamış olan şu nispeten geçkince kadının ağzından bu kelimeyi işitmek yaşlılar için de hususi³ bir haz, kendilerini daha küçük, daha genç yapan bir hayal tatlılığı verirdi.

O zaman Raziye Kadın başlardı: "Bilmem ikinci oldu mu? Evden çıkarken abdest almıştım. Namaz vaktini geçirmesem. Saat kaç oldu acaba? Bu sizin duvar saatinin yazılarını da bir türlü gözlerim seçmez ki. Hoş seçse de zaten pek iyi anlamam ki!.. Bir türlü şu saatleri layıkıyla öğrenemedim."

Saatleri layıkıyla öğrenemediğinden bahsedirdi, galiba günlere de pek akıl erdiremezdi. Onun için hemen şöyle bir

1 Çeşitli

2 Genel

3 Özel

uğranılıvermişçesine girilen evden günler gelir geçer, o çıkmakta gecikir dururdu. Nihayet bir gün hanımın önüne hazırlanmış olarak çıkardı: “Aa... Şaşırvermişim, gayri kızcağızım! Dört gün oluvermiş!” derdi, hâlbuki hakikatte misafirligi bir haftayı geçmiş bulunurdu.

“Neden acele ettin Raziye Kadın?” sitemine: “Aa... Nasıl olur kızcağızım? Ben saygıdan ayırlamam, doğrusu! Küçük yaşımdan beri öyle gördüm, öyle alıştım, siz hanımlarımdan örnek aldım.” derdi. Bir saniye durduktan sonra ilave ederdi: “Zaten teyzene de uğramalı, kızcağızım. Raziye Kadın şehre inmiş de bana gelmemiş, diye artık kabına sığmaz. Hele sende kaldıktan sonra ona gidilmezse, anlarsın a, kızcağızım!..”

Böylece yeğen ile teyze arasına bir kıskançlık tohumu ekerken hatıra bir şey gelmesin ihtiyatıyla¹ hemen “A, Allah eksik etmesin, pek asil bir hanımefendidir. Senden iyi olmasın, beş vakitte hepimize ayrı ayrı dua ederim.” der ve etekledikten² sonra uğurlayan kızların hepsine ayrı ayrı iltifat ve arada bir “Seni unutmadım!” manasıyla gizli bir göz işareti dağıtarak çıkar giderdi.

Böylece yeğenden teyzeye, anadan kıza, gelinden görümceye fakat hemen hep aynı ailenin muhtelif kapılarına uğrar; en sonra etraftan alınacak havadisi³, toplanacak malûmatı iyice biriktirdikten sonra en dolgun sermaye ile ailenin en büyük hanımına, hanımınenin konağına gider ve sanki uzun bir memuriyet seferinin yorgunluklarını burada geniş bir dinlenme devresinde geçirirdi.

Hanımınine onun bu usûlüne birçok tecrübelerle vâkıf ve kendisine diğer evlerin vakalarından, dedikodularından en bol ölçüde haber almak imkânını verdiği için bundan memnun olmakla

1 Sakınışıyla, tedbiriyile

2 Birinin eteğini saygı göstermek amacıyla öpmek veya öper gibi yapmak

3 Haberleri, hadiseleri

beraber görünüşte kınardı: “Aferin Raziye Kadın! Gene nerelere saplandın kaldın? Gene en sona biz kaldık, öyle mi?”

O hemen eğilir, etekler, oracıkta hanımninenin ayakları altına serilmiş Gördes seccadesinin üstüne diz çökerek nefsini müdafaaya başlardı:

— Kızcağızım, hep beni böyle haşlırsın, ben oralara resmen giderim, benim asıl evim -Allah ömürler versin- burasıdır, sizin ko-nağınızdır. Zaten senin kapında yetişmiş bir fakirim, ben burayı başka yerlere mi benzetirim?

Ve ne olur ne olmaz, belki yerin kulağı vardır diye ilave ederdi: “Eh, ne olsa, onlar da efendizadeler bulunmuş. Sen bir ağaçsın, kızcağızım, onlar da dalların budakların, elbette onların hatırı sayılacak, o gene senin hatırın demek...”

O zaman kendisini, güya mühim bir kabahatinden affettirmek için acele eder, karşidan kahve getirerek sökün eden Melekper'e gözünün ucuyla “Bu gece yatsıdan sonra odama gel, sana hala hanımın arabacısından anlatacak şeyler getirdim.” manasını yollayarak dedikodusuna başlardı.

Bu, bir dedikodu tarzında değildi. Abdest, namaz, oruç hikâyelerine karışarak nasılsa ağızından kaçan, isteyerek söylenmiş havadis zannını vermeyen şeylerdi. Onun konuşması yer yer gözleri delik deşik bostan kuyusu dolabına benzetilebilirdi. Sıra ile kuyudan çıkarılmış suları dereye boşaltan kovaların arasında deliklerinden şar şar yolda su akan bozuk kovalar vardı. Asıl talep edilen havadis, o evden bu eve nakledilecek dedikodu işte böyle yolda kendi kendine istenmeden boşanan sözlerdeydi.

Böylece söyler, söyler, ikindi namazıyla akşam namazının arasını doldurduktan sonra yemekten yatsı vaktine kadar da devam eder, nihayet bir aralık fırlayarak kalkmak isterdi. Sabırla, sükûtle, asıl söylenenlerden ziyade sanki söylenmek istemeksizin aralıktan sızan şeylerden hisse kapar bir dinleyişle hanımnine itiraz ederdi:

— Nasıl, nasıl, Pervin’i korucu Hüseyin’e mi verecekler? İkisini de gene bağda alıkoyacaklar desene...

Raziye Kadın biraz da ayakta devam ettikten sonra:

— A, kızcağızım, uykudan bayılıyorum. Abdestim varken yat-sıyı da kılayım da uyuyayım. Bunun yarını da var, der; etekleyerek elinde şamdan, önüne düşen Melekper’i takip ederdi.

***

Bir gece yalın ayak, gece gömleğiyle yatağımdan sıvışarak, genç yaşımdın galip gelinemez merakıyla ben de onları takip ettim. Onu, ta bahçenin su haznesinin yanında bir taş merdivenle çıkılan ayrı bir bölükte yatırırlardı.

Onlar odaya girip kapıyı kapadıktan sonra Melekper’in hemen çıkmayacağından emin olan bir hisle orada kulağımı yapıştı-rarak dinledim. Bu bir fiskos idi ki anlamak mümkün değildi. Ben Melekper’e halanın arabacısından bahsolunduğuna emindim. Bu, evde az çok meşhur bir sevda hikâyesiydi ki kızın çıraklık zamanına bırakılarak büyükler tarafından hoş görülüyordu.

Bir aralık fiskos da durdu. Acaba Raziye Kadın yatsıyı kılıyor olmasın, diye düşündüm. Biraz sonra bir ince sesin mırıldanışını duydum. İlahi okuyor diye hükmettim. Bir dakika daha, ses ve söy-lenen güfte açıkça anlaşıldı:

Çekmecemin tahtası

Bugün bayram haftası

Yarım hamamdan çıkmış

Nedir bunun tafrası?

Raziye Kadın türkü söylüyordu!.. Bu öyle şaşılacak bir şeydi ki az kaldı hayretten bağıracaktım. Benden evvel içeride Melekper coşarak haykırdı:

— Adam, ömürsün be, Raziye Kadın!..

Hayalimin içinde öyle zannettim ki Melekper'in kolu Raziye Kadın'ın boynuna dolanıyor, bu coşkun kız onu şapır şapır öpüyor.

DÖRT YAPRAK

Bir mektubun ortasından elime dört yaprak geçti. Öyle zannediyorum ki bu kopuk kâğıtların düzgün ifadesinde acı ve derin bir yürek faciası var. Bunları neşretmekle¹ meçhul sahiplerinin hüviyetlerini ifşa etmiş olmuyorum. Onun için bir günah işlememiş olduğuma inanıyorum.

.....

“İşte böyle, birdenbire ayaklarının altından odanın döşemeleri alınıvermiş, silinivermiş, derinlikleri ölçülmeyen bir boşluğun üstünde, dakikadan dakikaya baş aşağı yuvarlanmaya hazır askıda bir vücut hissindeyim. Bu hissini mahiyetinde² ne var? Bir tehlikeden korkmak değil, etrafında tutunabilecek bir selamet³ çaresi bulamaktan ümitsiz kalmak değil, hayır, ne korku ne ümitsizlik!.. Hatta gözlerimi kapayarak düşünüyorum, kalbimde gizlenmiş benden bile kendini saklamak isteyen ne varsa onu araştırmak, görmek için hassasiyetimin en koyu karanlıklarına kadar iniyorum, ruhumda acı denebilecek acı bir hisse bile tesadüf etmiyorum. Yalnız bir hissini açık görünüşü altında bütün teferruat siliniyor: boşluk... Evet, yalnız bunu duyuyorum. Etrafımda ne varsa hepsini, her şeyi, bana dair olanları, beni sevenleri, şahıslar ve eşya arasında bütün sevdiğlerimi, tamamen silip süpüren, estiği yerde hiçbir zerre bırakmayarak önünde ne mevcut ise tamamıyla alıp süren ve gittikçe

---

1 Yayınlamakla

2 Niteliğinde

3 Kurtuluş

mesafeleri ölçülemeyecek, her cihetten¹ boş ufukları genişleten bir yokluk rüzgârı içindeyim.

Demek, bütün hayatı, varlığı, bence var olmak, yaşamak sırrının izahı ancak senmişsin, yalnız sen...

Diyeceksin ki: 'O hâlde ne için kendi elinle hayatından beni, varlığında bu derece yer tutan bir şeyi koparıp atmakta ısrar ediyorsun?'

Ne kadar isterdim ki bunu sen, ben izah etmeden, kendiliğinden, tabiatıyla anlayasın. Oh! Zaten anlasaydın bu netice hiç gerçekleşmeyecekti. Bir hafta evvele kadar neyse, ben nasıl aldatıcı ve sarhoş edici bir rüyanın 'altın'dan dokunmuş bulutlarına bürünerek kendinden geçmiş ve bahtiyar², sen kaçınma ve sakınma hissinin, yalnız benden bulaşan muhabbet ateşinin sersem edici nefeslerine yer bırakan hükmü altında, birleşimi meçhul bir kevslerle şen ve mesut idiysek hep öyle olacaktı. Eğer evet, hep öylece, ben ilk feci tecrübeden sonra artık hayatının saadet sebeplerini bir daha evlilik imkânında aramamaya karar vermiş otuz yaşında bir kız, sen henüz mektebini bitirecek imtihanlarını geçiren on sekiz yaşında bir çocuk mevkisinde kalsaydık... Lakin birdenbire sen, güya mektepten hayata çıkarken, aynı zamanda çocukluk kisvesinden³ sıyrılıp çıkan, sırtında hemen oluşuvermiş kanatlarının uçma ihtiyacını tatmin etmek isteyen bir adam... Nasıl tabir etmek lazım? Sen, birdenbire, kadınlık hakkından fedakârlığa türbe olan bir hava içinde erkeklik zaferinin çılgınlığını fırlatan bir galip olmak istedin... Ve o anda her şey, hayır, en doğrusu, bence her şeyi kendisine çekip toplayan rüya silinmiş oldu; güya bir nefes esti ve bütün gözlerimin

1 Yönden

2 Mutlu

3 Kılığından, görünüşünden

içinde ince ipek ipliklerden dokunmuş, üzerine hayalî bir güneşin altın tozu dökülmüş dünyayı silip götürdü.

Şimdi şu dakikada bunu sana yazarken düşünmek, bütün bu garip maceranın nasıl başladığını, nasıl yürüyüp -heyhat- neye vardığını, açıkça görüp anlamak istiyorum.

Gecenin bu saatinde uyanık olduğumdan kimsenin haberi olmasın diye odamda, mumun titrek ışığı altında kendi açığa vurularını gene kendi örtmek istercesine acele ve telaşla gölgelere bürünen elimin bile gürültü yapmaktan korkan, âdeta ruhumdan çaldığı esrar servetini kaçırmaktan sakınan bir hırsız hâli var. Yanımda sobanın için için yanan, bazen çekingen hamlelerle kafesinden halının üstüne dökülürken birden ürküp geri çekilerek sönen, sanki beni kendi hâlime bırakarak oyalamak emeliyle sinen ateşi... Ötede, pencerenin buğulu camları arasından, köyün karanlık, somurtkan, ıslak sükûtu... Ta uzaklarda bulutlardan dökülen bu sonsuz yağmurlarla, içinde türlü mahiyeti belirsiz tehlikeler gizlenen koyu geceden şikayetçi bir köpeğin dakikadan dakikaya aralarla uluyuşu... Sonra kendi kendimi ayıklamaktan, şu yazdıklarımı akıldan ziyade parmaklardan gelen bir hareket... Köşkün saçağından, muhakkak bozuk bir oluktan, bir yağmur damlası ki ta pencerenin kenarında, hiç şaşırılmayarak, hep aynı yere, iri ve ağır vuruşlarla gelip düşüyor. Bazen sık bazen insana 'Oh!.. Artık durdu...' dedirtecek kadar uzunca bir duraklamayla kesilmiş görünürken, tekrar başlayarak sınırları kudurtan bir inatla devam ediyor. Tıp! Tıp!.. Olanca azmime, onu duymamak, işitmemek hatta beklemeyerek, yalnız kendimle meşgul olarak şu dakikada varlığıma hâkim olan hissiyatı dinlemek için olanca kararına rağmen onun bana musallat olan zalim bir takibi var. Öyle zannediyorum ki o olmasa kendimi, kendimizi, seni ve beni daha iyi anlamak mümkün olacak.

Otuz ve on sekiz... Aramızda tam on iki senelik bir fark, beni ihtiyar bir kız, seni henüz küçük bir çocuk yapan bir fark... Bir fark

ki ta beni, senin beşiğin üstüne eğilmiş, uzun saçlarının bir lülesiyle dudaklarını gıdıklayarak güldürmeye çalışan, birkaç sene sonra gelin olacak bir kız, hemen hemen bir genç kız iken gösteriyor. Öyle de olmadı mıydı? Sana birinci defa olarak, onu -ne acı hatıra- bana nişanlı sıfatıyla haber verdikleri zaman, pek iyi hatırlıyorum, bahçedeydik. O, seni okşamak istemiş, bileğinden yakalamıştı. Ve sen, birdenbire hiç umulmayan, hele senden hiç beklenmeyen bir vahşilikle birden elini ısırması; onu seni salıvermeye mecbur etmiştin. O zaman altı yaşında ancak vardın. Demek, ta o zaman bile... Zaten ona âdeta bir düşman kesilmiştin: Hatta -şimdi her vakitten ziyade bana mahiyetini anlatan bir açıklık içinde görüyorum- bir gün bana vadedilen saadet semasının içinde onun ölüm haberi uğursuz bir yıldırım şeklinde düşünce senin gözlerinin içinde tatmin edilmiş bir kıskançlığın alevi parlamıştı.

Bundan sonra arada uzun bir kayboluş aralığı var, seneler bana şifa vermeyen uzun zincirini dolaştıra dolaştıra sürükledi götürdü. Bir gün gene bu iki yan yana köşkte buluştuk. Sen artık bir mektep efendisiydin fakat haftada bir eve geldikçe, daima kendi bahçesinde teneffüs edecek hava bulamayarak komşu bahçesine geçen, topunu hep oraya düşüren, kitap okunacak gölgeyi orada arayan, karıştırılacak dolapları, kırılacak kalemleri orada bulan bir çocuktun.

Ne iyi, ne güzel senelerdi!.. Sen hiçbir vakit kendisinden çekinilmeyecek, yatak odasına kadar girmesine müsaade olunacak bir çocuk kalmalıydın hatta az çok farkla sen öyle kaldın. Ben de araya büyük bir yaş mesafesiyle konmuş siperin arkasında, büyük kız kardeş sıfatından örülmüş çelik bir kisve altındaydım.

Son senelere kadar...

Bir müddet ne sen ne ben meydana gelen değişimi idrak etmiş değildik. Ben gittikçe seninle daha meşgul olan hissin altında büyük kız kardeş sıfatına daha asılıyor hatta mesafeyi biraz fazla

uzatmaya çalışan gerekli bir özenle bu sığata karşılık bir annelik vaziyeti alıyordum. Sana “Çocuğum!..” diye şefkat taşkınlıklarına hatta bazen “Oğlum!..” hitabında tatmin imkânını arayan ruh ihtiyaçlarına mağlup oldukça başımı döndüren, bütün hüviyetimi rüyada bir nihayeti yok uçuruma düşüyormuşçasına eriten mestliklere¹ dalıyordum. Ne bahtiyar idim, ne bahtiyar!.. Bu bana kâfiydi, hayatta saadet hissesi olarak yalnız bununla kanaat edecektim².

Sen artık gittikçe özenmeye lüzum gören, laubaliliğinde değişiklik yapmaya münasip nazarıyla bakan tartılmış bir samimiyetle bana hülyalarını, emellerini, küçük dertlerini, nadiren derslerini, planlarını, bir arkadaşıla cereyan etmiş tartışmayı, sokakta atlatılmış bir kazayı anlatırken esasında birer hiçten ibaret olan bu şeyleri dinlemekte, senin hayatına bu suretle katılmış olmakta bence öyle doyulamayan, kanılamayan bir haz vardı ki bunu ertesi haftaya kadar, evet, tekrar sen gelip de karşıma oturarak altı günlük hayat ve hayallere dair tekrar anlatmaya başlayınca kadar zihnen devam ettirirdim. Hep öyle, gezerken hatta uyurken, çocuğu ile meşgul bir anne hissiyle, bir hafta bununla yaşar ve bahtiyar olurum. İnanır mısın? Beklerdim ki bir gün bana, sen diğeri bir sırrı, diğeri bir hadiseyi, hepsinden daha mühim bir vakayı da emanet edesin. Nihayet bir genç adam sıfatıyla biraz sıkılğan, biraz utangaç, karışık ihtiyatlardan dolaşan bir konuşma arasında, ben biraz eşerek, sen biraz gözlerini çevirerek, asıl genç adam sırrını söyleyesin. Mesela bana henüz alınmış renkli bir kâğıdın, şekillerine layıkıyla tasarruf edememiş beceriksiz bir yazısını gösteresin. Buna karşılık hiç beklemeyen, hiç gerçekleşmemesi icap eden bir hadise oldu.

Bu son cümleinin birinci kısmı yanlış... Evet, hiç gerçekleşmemesi icap eden bir hadise fakat hiç beklenmeyen değil. Bir

1 Sarhoşluklara

2 Yetinecektim

müddetten beri yuvasında yaklaşan bir fırtınanın ilk nefeslerini duyarak korkan gözlerle gökleri yoklayan bir kuş gibi biçare saadetimin de böyle korkak gözleri senden bir şeyin geleceğine inanıyordu. Ve emindi ki o hadise gerçekleşince yuva sarsılacak, içinde o kadar sakınarak ve dikkatle beslenen saadet yere düşecek, çamurlara bulanacak ve boğulacak.

Tam bir açıklıkla düşünemiyorum hatta bunları sana yazmak için icat olunmuş sebeplerin bile sağlamlığından tamamıyla emin olamayan bir tereddütle devam edip etmemekte bile açık bir karar alamıyorum.

Hep o pencerenin kenarına damlayan iri ve ağır yağmur damlasının ‘Tıp!.. Tıp!..’ diye vuran sesleri ta ruhumun derinliklerinde delen, burgulayan bir eziyetle beni hissiyatımı ayıklamak kabiliyetinden ayırıyor.

Dün bıraktığın kâğıtta ne diyorsun? Artık birbirimizi görmemek, hiç olmazsa bir müddet, uzun bir müddet, görmemek kararına karşı son imtihanı takiben kendini bir sürgüne atacağından bahsediyorsun.

Sen kâğıdı bırakıp dönerken ben onu okumaya vakit bulmuştum. Sonra yavaşça, pencerenin kenarından, iki perde arasından sana baktım; o dakikada ‘Hayır yahut evet!’ demeliydi. Diyemedim. Bunlardan birini demek üzere sana bu satırları yazmaya başlamıştım, görüyorum ki gene ikisinden birini söylemek mümkün değil. Hatta ne lüzumu var? Bunu burada bırakmak ve her şeyi kadere terk etmek daha makul değil mi?..”

.....

BİR BAŞLANGICIN SONU

Galiba o zaman sekiz yaşlarındaydı fakat bu yaşa mahsus¹ neşeli, tebensümlerden, çocukların alınlarını süsleyen neşe dalgalarından uzak, bütün simasında çatık, sanki bir kimseyle kavga etmiş de evden dargın çıkmış zannolunan bir hâli vardı. Sonra yaşıyla hiç uyumlu olmayan öyle vakur² ve oturaklı bir duruşu, önünde açılacak hayatı şimdiden düşünüyor denecek gözlerinin öyle durgun bir bakışı vardı ki onu üzerinde ağır bir maişet³ yükü taşıyan bir aile validesi kadar yaşlanmış, yorulmuş farz ettirirdi. Ona ilk dikkat edişimde bu hissi verdi ve ne zaman tesadüfler tekrarlansa hep ona bakarken düşüncelerimin önüne bu his düşerdi. O, mektebine, ben işime giderken haftada üç beş kere tesadüf etmek kesin gibiydi. Şişli'nin yan sokaklarından birinden çıkar, galiba uzaklarda bir mektebe giderdi. Ben tramvayla geçerken kalbim, baba kalbim bilmem nasıl ince bir hisle gıcıklanır ve bu uzun sokağın kaldırımlarından küçük ayaklarıyla sekerek, omuzlarından kayışlarla bağlanmış çantasıyla, fakirce, annesinin eskilerinden bozularak yapılmış elbisesiyle, kadere boyun eğmiş yürüyüşünü görürken yüreğimde bir burkuluş duyardım; bunda babalık şefkatinin bir sızlayışı bulunurdu.

Sokağın bir tarafında, kalabalığın içinde silinerek çantasına sığamayan cetveli elinde, ince bacaklarıyla, daracık gövdesiyle, mini mini başıyla, iki yaprak arasına gömülebilecek zannolunan bütün

1 Özgü, has

2 Ağırbaşlı, ciddi

3 Geçim

o hurda ve naçiz vücuduyla tramvayı beklerdi ve kendine öyle bir yol açışı, içeride öyle bir yer bulmak için sokuluşu vardı ki o, hayat ile savaşımaya, kaderin çelikten pençesini kıvrarak parmaklarının yırtmaya hazırlanmış çengelleriyle kendi nasibini koparmaya karar verdiğini gösterir gibiydi. O zaman ona bakar -ve bilinemez nasıl bir çekilmeyle- nasıl düşüncelerin ve korkuların birbirine eklenmesiyle, bu çocukta uğraşımaya, didinmeye, bedbaht doğmuş ve bedbaht yaşamaya mahkûm olmuş bütün çocuklar için kalbimde bir ağlama hissi düğümlenerek, acırdım. O, bana daima bu acımak duygusunu verirdi.

Hiç başını çevirmez, kimseye bakmaz, tramvay mevkisine kadar yürürken, önüne yüklü bir hamal, bir bozuk kaldırım tesadüf ettikçe telaşa düşmeyerek yolunun üzerinde her türlü engele rast gelmenin muhakkak olduğunu zaten bilen bir hâliyle yavaşça yarım daire çizer, ne kaspla kavga eden bir müşterinin gürtlüsüne ne beride kırılmış tekerleğiyle bir tarafa yaslanan öküz arabasına bakmayarak, bütün bu etrafında kaynaşan hayatın yabancı, yalnız kendi işiyle, kendi yüreğinin dertleriyle meşgul bulanık bir gölmavisini andıran gözlerinin içinde o gece ezberlenmiş bir hesap kidesi yanında bir tarih parçası çarpışarak, ne yazın güneşi ne kışın soğuğu onu ilerletmekten menedemeyerek, yürür, dosdoğru mümkün olduğu kadar yolunu yaya katetmek için âdeta koşardı.

Ben geçerken onu bu uzun yolun muhtelif¹ noktalarında görürdüm. Soğuk mevsimlerde, fena havalarda bir karlı rüzgâr darbesinin önüne düşmüş, yelkenleri parçalanmış kazazede bir sandal perişanlığıyla elbisesi çırpınır; siyah önlüğünün etekleri savrulurdu. Bu ince dalın direnci rüzgârların hücumuna karşı iflas edince, hele şiddetli yağmurların altında kalınca ancak o zaman ayaklarının üstünde döner, elinde cetveliyle savrulan eteklerini zapt

1 Çeşitli

etmeye çalışır, çantasıyla arkasını rüzgâra vererek nereye kadar yürüyebilmişse oradan tramvaya binerdi.

Kaç kereler onu bir sokağın başında şapkasının altında saçlarının ıslak telleri alınına yapışmış, elinde küçük ve eski şemsiyesiyle tamamen yağmurdan korunamayarak etekleri, çorapları ıslanmış, bir ikinci mevkinin geçmesini bekler görmüştüm. Acele etmeyerek fakat kendisine emniyetle yol açarak, bir yandan şemsiyesini kapayıp bir yandan arabaya tırmanışına da tesadüf ettim. İçeriye girince ayakta büzülecek bir köşe bulmakta gecikmezdi, ben de ekseriyet üzere¹ böyle bir köşeye sinmiş olurdum; onun için karşılıklı birer köşede bulunmak hatta yan yana olmak, kışın fena yağışlı günlerinde sıkça gerçekleşen tesadüflerin bir lütfuydu.

Köşesini bulunca özenle şemsiyesini dayar, bir omuzundan çantasının kayışını çıkararak yükünden kurtulur, onu yere bırakır, siyah eldivenlerde hapsolmuş parmaklarıyla önlüğünün cebinden parasını bularak uzatır, akşam dönüşünde gene yağmurun müsaadesizliğine tesadüf edilecek olursa tekrar müracaat olunmak üzere kalan sermayesini cebinin dibinde yokladıktan sonra oturulabilecek bir yer bulmaktan ümitsiz, yaslanarak dinlenmeye çalışırdı.

O zaman, onu sıklıkla bakarak, yan gözle süzerdim. Bu çocuk benim için hassas bir kitap gibiydi. Fakirliğin, sefaletin bir kitabı ki henüz başlayan bir acı hikâye demektir. Bu hikâye hep böyle acı devam edecek miydi? Ne kadar isterdim ki bir tesadüfün lütuf parmağı dokunsun ve onu mesut bir cereyana doğru çevirsin.

Bu hikâyenin başlangıcını, bütün teferruatını² hayalimin içinde görüyordum: Onun bütün varlığından öyle bir zavallılık yayılırdı ki biyografisini, hayatının teferruatını keşfetmek için, bir yer bulup da nihayet oturunca, bir karış yukarıda sallanan eskimiş,

1 Çoğunlukla

2 Ayrıntılarını

boynu bükük kunduralarıyla lastiklerinden, çamurları süzülüp aktıkça ağır ve siyah bir gözyaşı döküyor zannolunan o biçare yorgun şeylerden başlayarak kenarları yıpranmış çantasına, mürekkep lekeleriyle yer yer parlayan siyah önlüğüne, parmaklarının pembe uçları görünen delik yün eldivenlerine kadar her şeyi birer emare¹ teşkil etmiş olurdu. Öyle ki bu hayatın esas hatlarını birçok teferruatıyla zihnimde çizmiş, bu çocuk için öyle değilse bile öyle olmaya yakın bir hayat uydurmuştum.

Ayakta olsun, oturmuş olsun, yavaşça çantasının kapağını açar; kitaplarının, defterlerinin arasından bir tanesini seçip ayırarak tekrar çantasını kapadıktan sonra bunu açar, gözleri bazen onda bazen belirsiz bir noktada dersini süzerdi.

Seri bir nazarla kitabına, hafızasından kaçan bir vahşi kelimeye, bir cümle parçasına bakarak hatırasını tazeledikten sonra kitabını göğsüne kapar ve elbette görmeyerek -galiba benim bakışımın cazibesine kapılarak- gözlerini bana diker, ince dudaklarının ufak bir titreyişle dersini tekrar ederdi. Birdenbire dudağının bir burkuluşu, gözlerinde o bulanık mavinin bir dalgalanışı olurdu; hafızasının gene bir isyanına tesadüf ederek hatırlamak için gözlerini süzer, süzer, tamamıyla kapardı; sonra birden ya muzafferce bir silkinişle gözlerini tekrar bana dikerek devam eder yahut asabi bir öfkeyle, âdeta düşmanca bir hırpalayışla kitabını kaldırarak dargın dargın o hafızasından kaçan şeyi arardı.

Bana hiçbir zaman tebessüm bile etmedi. Bu çocuk gülmek bilmiyordu, galiba kendi felsefesince gülmemek için sebepler bulmuştu fakat gözlerinde daima derin bir şefkatin sıcak temasıyla ısınmaktan doğan bir güven duygusu benim ısrarlı bakışımından onu korkutmuyordu da.

1 Belirti, işaret

Ben onun hikâyesi için planladığım başlangıca şu şekli vermiştim:

O öyle biçare bir yavru kuştu ki yuvasında hiçbir güneş gülmemişti. Sabahleyin erkence hatta ondan daha evvel evden çıkıp akşam karanlığında geri dönen bir baba, küçük evin bitmek tükenmek bilmeyen hizmetlerini tek başına gören, fırsat buldukça eski bir elbisesinden kızına bir elbise çıkarmaya çalışan bir anne... O, ikisinin arasında bir saadet olmaktan ziyade kendisini mahkûm etmeye mecbur oldukları mahrumiyetler¹ sebebiyle bilakis² bir acı; sofrada şikâyetsizlikleriyle, sessizlikleriyle daha ziyade yüreklerini üzen bir elem, hayatlarını her vakit zehirleyen bir acıma vesilesi...

Sabahleyin anne, kapıda onun çantasını bağlarken “Yemeğin içinde!” diyor; bir kâğıt parçasına sarılmış iki köfte ile bir kalınca dilim ekmek, belki iki elma, bir lop yumurta, bir avuç kuru üzüm... Sonra ana ve kız, biri daha ziyade verememekten, öteki çantasının içine konan bu şeylerden bezgin, soğuk birer dudak temasıyla öpüşüyorlar.

Anne, sokağı dönünceye kadar çocuğu gözleriyle takip ediyor; o, köşeyi dönmeden evvel başını bir kere daha çevirmiyor bile, dosdoğru yürüyor. Onu[n], evine, babasına, annesine hatta kendisine bu kadar mahrum, bu kadar bedbaht oldukları için âdeta kini var. Bunu onun gözlerinde görüyorum; o hiç gülmeyen, hiçbir sevinç dalgalanmasıyla parlamayan bulanık gözlerinde...

O, bende kavrulmuş, yanmış bir tomurcuk tesirini yapardı. Bu tomurcuğun artık hiç açılmayacak zannedilen yaşamasında bir zaman olacak mıydı ki onda taze renklerinin saadeti tebessüm eden bir çiçek, bahtiyar³, şen yaşamaktan lezzet alan bir hayat çıksın?

1 Yoksunluklar

2 Aksine

3 Mutlu

Onun Şu hikâyesine böyle bir başlangıç hayal ettikten sonra bir de istikbal uydurmak isterdim ve hikâyesinin arkasına Şöyle devam ederdim:

On, on iki, on altı seneleri hemen ilave ederdim; onu güzelleŐtirerek, bütün renksizliklerini süsleyerek ince, latif bir genç kız hâline kordum ve birden bunun üstünde tutuşan bir ışıkla bulanık mavi gözlerine ümit ve kuvvet veren güneŐlerden, sevda güneŐlerinden serperdim. O hayalimin genç kızını niŐanlısıyla beraber kol kola, baş başa görürdüm. Hayal gücümün bir hamlesiyle seneleri aÇınca onu bahtiyar bir ailenin validesi olarak bulurdum.

Bu defa kocasıyla beraber gene kol kola, mesut, daima mesut, her gün bir gün evvelkinden daha mesut, baş başa yürürler görürdüm ve artık önlerinde altın saçlarının lüleleri omuzlarına dökülmüş bir çift çocukları, bir oğlan bir kız bulunurdu. Bunlara birer isim bile verirdim. Mesela Niran ile Nuri. Bu isimleri kısaltarak çağırırlardı: Oğlana Nunu, kıza Nini derlerdi. Baba, kızına “Nini önüne bak!” diyecek; anne, oğluna “Nunu! Düşersin!” ihtarıyla göz kulak olacaktı. Ben onlara daha birçok seneler sonra böyle mesut ve Şen tesadüf ettikçe kendi kendime “Oh!.. Ne iyi!..” diyecektim: “Benim küçük mektepli kız, o gülmek bilmeyen çocuk Şimdi gülmeyi öğrenmiş.” Bu saadetin elde edilmesinde kendi nefsimi de pay sahibi sayarak, bu mesut neticeyi hayal etmiş olmakla onun gerçekteŐmesini kolaylaŐtırmış gibi kendimi tebrik edecektim.

***

Hayat, hikâyenin sonunu böyle yapmadı. Bakınız nasıl:

Birçok seneler geçmişti; o, hatıram ne kadar zaman olmuştu ki tamamıyla silinmişti. Bir gün bir yaşlıca hasta dostumu ziyaret için onu yatırdıkları hastaneye gitmiştim. Yatağının kenarında otuyordum, görüşüyorduk.

O; hastalığın verdiği titizlikle her şeyden, tabipten¹, hastaneden, ilaçlardan, yemeklerden sonra yatağında iyi oturamadığından söylenerek şurada arkasından kayan yastıklardan şikâyet etti. Her şey sızlanma ve şikâyete bir vesile oluyordu. Ağlamak için sebep icat eden çocuklara mahsus huysuzlukla bu ihtiyar hasta da daha sayılacak şikâyet sebepleri arıyordu.

Bir aralık bana “Zile basar mısınız?” dedi.

Zile bastım, bir dakika sonra gençlikten uzaklaşmış bir hasta bakıcı girdi, bir gölge hafifliğiyle yürüyerek...

Dostum, kızgın bir sesle “Şu yastıkları düzeltseniz...” dedi.

Sesinde öyle insaftan uzak bir dargın eda vardı ki ben âdetâ bir eza duyarak gözlerimi hasta bakıcının yüzüne kaldırdım. Azarlamaya benzeyen bu sözü nasıl anladığımı görmek istiyordum. O tatlı bir tebessümle yaklaşmıştı. Bütün simasında nefsenden büyük bir fedakârlık yapmanın huzuru parlıyordu.

Birden zihnimde bir hatıranın şimşekleri çaktı ve gözlerimin içinde küçük mektepli kızı buldum. O, tabii ki beni tanımayarak vazifesiyle meşguldü. Hep o tatlı tebessümüyle yastıkları düzeltiyordu. Gözleri hep o bulanık mavi gözlerdi. Yalnız bu sefer bu gözlerde ilk defa olarak yeni bir başkalık vardı: Onlar derin bir kalp istirahatinin huzurlu tebessümüyle dalgalanıyordu.

Az kaldı, iskemleden kalkıp onun koluna yapışacaktım ve: “Zavallı çocuğum! Ben senin hikâyeni böyle mi devam ettirmiş, bu neticeye mi ulaştırmıştım?.. Hani ya senin Nunu ile Nini?” diyecektim. O, yavaşça, gene bir gölge hafifliğiyle kayarak, sanki zihnimden geçen suale “Benim Nunu ile Nini, işte bu gördüğünüz hastalar!..” cevabını vererek hep gözlerinde o tebessümle çekildi. Mademki artık gülüyordu, demek öyle başlayan hikâyesinin böyle bir son bulmasından bahtiyardı.

---

1 Doktordan

KÜÇÜK HAMAL

Ona Galata'dan İstanbul'a geçerken tesadüf ettim. Yağmurla kar arasında ancak hissedilen, ince bir sepken yağan bir kış günüydü; ara sıra güneşin ışıkları şimşek rengine benzer bir parıldayışla görünüp kayboluyordu. Köprü'yü geçerken o sol tarafın yaya kısmını takip ederek, kalabalığın içinde gâh ilişip kalarak gâh aceleci ve telaşlı adımlarla eski püskü ve ıslak kıyafetine yol açarak ilerliyordu.

Evvela anlamadım; sonra fark ettim ki elinde güzel şemsiyesiyle, başında kibarca şapkasıyla, arkasında uzun kışlık paltosuyla bir madamın arkasından gidiyor. Kuzeyin sarı bir kadınının, İngiliz yahut Slav, haşın ve vakur¹ bir kadının peşini takip ediyordu. Aralarında, bilinemez neden, bir anlaşmazlık vardı. Bir iş mi görmüş, bir yük mü taşımıştı? Galiba ücretini alamamıştı; vakanın ifadesine yetişemeyen lisaniyla küçük kalbinin şikâyetlerini tercümeyle kanamayarak ellerini etraftan yardım isteyen perişan vaziyetiyle, bazen sendeleyerek bazen böyle koşmaktan yorgun beş saniye dinlenerek seğirtiyordu. Birden ruhumun derinlerinde sızlayan bir şeyle bu küçük hamala, bu ağlayarak koşan kanımın yavrusuna dikkat ettim ve ben de biraz daha sıklaşan adımlarla bu sahneyi takibe başladım. Onun başında püskülsüz eski bir fesi, fesinin üzerinde renksiz soluk yemenisi vardı. Köprü'nün üzerini dolduran Kürt çocuklarından değildi. Henüz ya Ankara'dan ya Kastamonu'dan gelmiş, bu

1 Sert ve ağırbaşlı

kış Üsküdar hanlarını dolduran Anadolu'nun muhacirlerinden¹ fakir bir çocuktur. Üzerinde her şey, sarı ile kırmızı yollu yırtık mîntan, eski bezden şalvarı, parça parça yırtılmış bir şal eskisine benzer kuşağı, bir ayağında parmaklarını yarısına kadar dışarıda bırakan çarıkları, bütün bu değersiz ve sefil kıyafet onun İstanbul'a yabancılığına şahitlik ediyordu.

Yüzünü gördüm. Güzeldi, ancak on yaşlarında çocuk saffetiyle simasında hemen kalbi ele geçirecek bir hoşluk vardı. Yüzünden gözünden akan yaşlarla, salyalarla, şakaklarına yapışan ıslak kumral saçlarından damlayan yağmurlarla bulanmış siması; sefaletine rağmen pak ve kuvvetli bir kanın al parıltısıyla kıpkırmızıydı. Ablak zinde bir çehresi, zeki ve azimli gözleri; bıkıp usanmayarak, ara sıra küçük duraklamalardan sonra kendisini bularak ilerleyen metin² ve dayanıklı adımları vardı. Ve hep öyle ağlayarak, anlaşılmayan, dinlenmeyen lisanına türlü şikâyetler koyarak, yüzünden gözünden akan yaşlara, ellerinin kollarının yardım arayan işaretleriyle yağmurun altında lakayt³ halkın arasında itilip kakılarak fakat daima yol bularak, daima şuradan buradan kayıp bir iz elde ederek iri sarı kadının arkasından koşuyor; saklanan kim bilir kaç paralık hakkını bağırıyordu.

Köprü'nün bütün hamalları ona uzaktan gülüyordu. Halk lakayt ve umursamaz geçip gidiyor ve madam kibirli, uzun paltosunun içinde mesut ve âsude⁴ yürüyordu.

Karşıdan arabalar, üzerlerinde uşaklarıyla bu uzanan çocuk ellerini görmeyerek kalabalığı yarıp geçiyorlardı.

Köprü'nün öbür ucunda Ziraat Bankasının çekilecek kurasının büyük ikramiyesini bağırın Musevi tellal⁵, çocuğa sordu; o durak-

1 Göçmenlerinden

2 Sağlam

3 Umursamaz

4 Huzurlu

5 Çığırkan

layarak, bir ilgilenme eserinden cesaret alarak, belki bir kuvvet, bir yardım bulmak ümidiyle derdini anlattı. Öyle ağlayarak söylüyor, ağzında sözler ve ifadeler öyle belirsiz şikâyet sesleriyle boğulup karışıyor ki galiba bir şey anlamamıştı. Tellal gene gür sesiyle halkın istek kulaklarına, kazanılacak ikramiyenin cazip miktarını attı.

O; kalabalığın içinde şimdi ilerleyen, epeyce uzaklaşan kadını görmeye çalışarak hep o şikâyetiyle koştu. Bahçekapı'ya dönerken Bulgar manav merak etti. Orada da durdu: Ona da anlatmaya [başlayıp] yüreğinin derdini, bu köşecikte elmalarını silip kurulayan manava da sızlayarak emanet etti. Manav pek iyi anlamayarak fakat bu ağlayan çocuğun gizlenmiş bir hakkı olduğuna içten gelen bir güvenle kanarak başını salladı, gene elmalarına döndü.

O, buradan da ayrıldı, artık tamamıyla kaybetmekten korkarak koşuyordu. Ben bazen önde bulunuyor bazen de arkada kalıyordum. Gümrük kapısının önünde yetiştirdi, tekrar fazla bir kaynamayla taşan şikâyetini işittirmek istedi. Onun böyle her şikâyet hamlesi umursamaz bir kibrin kenarına gelip çarparak cevap alamıyordu. İleride köşeyi bükülürken döner kebab mangalına ertesi sabah için kömür yerleştiren Ermeni aşçı, çocuğa sordu; ona da söyledi, böyle her ilgilenme sualine tesadüf ettikçe daha ziyade taşan üzüntüsüyle elimini ona da izah etti. Gene yürüdü; sebilin önünde sakız leblebicişi Rum'un da sualine cevap verdi; kırmızı yumruğunu uzatıp, ileride giden kadını göstererek anlattı. İşte böyle yağmurun altında ıslanarak, çamurların içinde yuvarlanarak küçük hakkını istemek için koştuğunu söyledi. Leblebicinin de mantığı onu anlıyordu. O da dudaklarını uzatıp üzüntüsünü beyan etti. Fakat ne yapabilir, ne diyebilirdi?.. Ocağını karıştırarak leblebilerin arasından çıkan bacasını tüttürdü.

O, gene koştu; artık ümidi azalıyor, bacakları yoruluyor, adımları ağırlaşıyordu. Güzergâhında¹ imdat bulamayan İstanbul'un bu

1 Yolu üzerinde

garip avaresi, Anadolu'nun bu fakir çocuğu artık bağırma, haykırma da lüzum görmeyerek sade, içten bir ıstırapla sızlıyordu. Yemenisi çözüldü, onu bağlayarak gene ilerledi; kuşağı sarktı, daha iyi dolamaya çalışarak gene yürüdü; gittikçe sökülen çarığından şimdi parmakları tamamıyla çıkıyordu; durup onu düzeltmeye uğraşarak gene koştu. Artık istasyona geliyorduk. Kadın merdivenleri çıkarken fıstıkçı Acem de derdini sordu. Ona da iki kelime fırlattı. Ve vakti yoktu, kadın içeri giriyordu; artık ona yetişmek mümkün olmayacaktı. Bu binanın görkemli cephesi onu ürkütmüştü, merdivenlerden çıkamıyordu, son bir feryat ve ağlama taşmasıyla bir defa daha bağırdı.

O zaman sarı kadın hışımla¹ döndü. Tehditkâr bir vaziyetle şemsiyesini savurarak gösterdi ve birden dönerek onu orada bedbaht ve perişan, hakkının üzerinden geçen bu küçümseme adımlarının altında güya ezilmiş bir çöküntü içinde bırakarak içeri girdi, kayboldu. O zaman küçük hamal, büyük bir ümitsizliğin acılığı altında oracığa, boza satan Arnavut'un yanına çökerek başını iki elinin içine aldı; daha samimi bir inlemeyle ruhunun daha derin yerlerinden gelen yaşlarla yeniden ve bu sefer başka bir hicranla ağlamaya başladı. Onun bu hüzünlü matem tablosu beni sarsmıştı.

Ne yapmalı, diyordum; çıkarıp kırk para, beş kuruş vermek kâfi mi? Kalbimde elem verici bir burkuluşla bütün haysiyet ve merhamet hissiyatımın düğümlenişine tahammül edemiyordum; gidip onu kaldırmak: "Ne oldu bakayım, oğlum; bir de bana söyle, hiçbir fayda için değil sadece -icap ederse- beraber ağlamak için bir de ben dinleyeyim!.." demek istiyordum. Fakat dinlenecek ne vardı? Daha ilave edilecek bir şey kalmış mıydı?

Birden, orada nasıl meydana çıktığını anlayamadığım bir asker ilerledi, ağlayan bu Türk çocuğunu elinden tutup kaldırdı, yavaşı

1 Öfküyle

sesle sordu. O da başka türlü bir ilgiyle söyleyen sese başka türlü bir sesle cevap verdi. Anlaştılar, dinleştiler... Sonra asker uzun uzun, güya bir ders verdi. Cebinden çıkarıp eline bir şey tutuşturdu, daha sonra kendi elindeki mendiliyle çocuğun yüzünü gözünü sildi. Mendili de vererek “Al fakat bir daha ağlamayacaksın, anladın mı?” dedi. Türk çocuğu birden güya kendisini diriltten bir nefesle canlanarak Arnavut’a, Acem’e gülümsedi ve koşarak gitti. Hayalen onu takip ettim; güzergâhında leblebici Rum’a, kebabçı Ermeni’ye, manav Bulgar’a, tellal Musevi’ye gülerek selamlar verdiğini gördüm.

BİR ÇEVİRME DENEMESİ

Kitabı yayımlayan tarafından bir çift söz:

“Aşağıdaki hikâyeyi yazar, görülecek olan mektupla Bay Yunus Nadi’ye göndermiş ve hikâye neşrolunduktan¹ sonra Halid Fahri Ozansoy² buna dair *Uyanış*’ta bir makale yazmıştı. Bunları beraber koymaya lüzum gördük.

S.L. [Semih Lütfi]”

Bay Yunus Nadi’ye:

“Üç sene kadar oluyor, bir gün dilde öz Türkçeye doğru akış için düşüncelerimizi söyleşiyorduk. Her ikimiz de böyle bir devrime varmak için yürümelidir, dedik. Bir aralık siz gülümseyerek bir şaka olmak üzere ‘Sizler eski yazdıklarınızı yeni dile çevireceksiniz demek oluyor.’ sözleriyle beni düşündürdünüz. O kadar düşündürdünüz ki o gece evde, en önce yazdığım uzunca bir küçük hikâyeyi buldum. Bunun üzerinden otuz beş yıl geçmişti ve o günden sonra da küçük hikâyelerimi toplayan kati basımlardan birine giremeyecek gözden ırak kalmıştı. Bunu okuyunca gördüm ki baştan aşağı o çağın süsleriyle dolu. Bu, o yığınlarla boyalarından soyulursa ne olur, diye kendi kendime sordum. İşte böylelikle size gönderdiğim şu yazı doğdu. Doğdu demek doğru değil, kılığını değiştirdi. Ne yapısına ne biçimine dokundum, ancak söz süslerini değiştirdim

1 Yayımlandıktan

2 Halit Fahri Ozansoy (1891-1971); Beş Hececilerden şair, yazar ve gazeteci hakkında bk. İsmail Parlatır, “Ozansoy, Halit Fahri”, *DİA*, C. 34, İstanbul, 2007, s. 18-19.

ve gördüm ki fena değil, daha iyi oluyor. Bu denemeyi üç yıl önce yapmamış olsaydım da bugünün dil devrimine uygun bir öz Türkçe ile yapsaydım daha açık oluyordu. Bu yolda denemeler yapılsa ne iyi olur! Bununla anlaşılıyor ki bir yazının temelinde ve yapısında bir güzellik varsa o, boya değişmesiyle kaybolmuyor; yetişir ki boya çiy düşmeyecek gibi uygun olsun.

Saygılar...

H.Z.”

EDEBİYAT ÂLEMİNDE: “AÇIK TÜRKÇEYE ÇEVİRMELER”

Bay Halit Ziya Uşaklıgil; bu hafta, otuz beş yıllık bir hikâyesinin dilini değiştirip üçüzlü Acemce tamlamalarını çözerek ortaya yeniye benzer bir yazı çıkardı ve bunu bu işte bir örnek olarak attı:

Üstada hemen var olsun, dedim.

Hakikaten doğru bir iştir bu! Türk dilinin, millî edebiyatı ve lisan hareketi başlatalıdan beri, aşağı yukarı yirmi senedir nasıl az çok sadeliğe ve açıklığa doğru gittiğini biliyoruz. Bilhassa¹ bugün, inkılaptan sonra bütün sahalarda olduğu gibi dil sahasında da Atatürk'ün irşadıyla² tamamen öz Türkçeye gidiş hareketinin nasıl doğup ilerlediğini gören mesut bir neslin havası içinde yaşıyoruz.

Bugün öz Türkçe bu gönenli (feyizli) yolda yeni bir hızla ilerliyor, bir güçlük aşarak ışıklı bir durak daha kazanıyor. Her durakta pırıl pırıl yıldızlar gibi Türk dilinin en güzel, en içli, en unutulmuş elmas kelimeleri var. Bunları yığın yığın topluyor ve tekrar yolumuzda ilerlemeye başlıyoruz. Bütün yazıcılar, okuyucular, bütün yürekleri ve kafaları ışıklı yurttaşlar bu hareketin içinde seferber olan yolculardır. Atatürk'ün ulusa işaret ettiği bu yeni dil savaşı yolunda da bütün bir inkılap nesli çalışıyor. Gençler ve orta yaşlılar bu büyük işte el ele vermişlerdir ve arkadan, ilim dağarcıklarıyla ak saçlı sayın bilginler gelmektedir.

1 Özellikle

2 Yol göstermesiyle

Bu suretle bir taraftan güzel Türkçe, bütün enginliği ve zenginliğiyle ortaya çıkarken Arap ve Acem kelimeleriyle tamlamaları mazinin karanlıklarına gömülüyor, diğer taraftan da eski eserler hatta en iyileri ve en yüksekleri, şimdiki nesil için yavaş yavaş anlaşılmaz bir muamma¹ hâline geliyor. İşte benim yazımla dokunmak istediğim nokta, bilhassa, bu eski eserler meselesidir. Halit Ziya Uşaklıgil'in eski bir yazısını bugünün çocukları için anlaşılır bir şekle sokan yeni tecrübesini de işte bunun için içimden alkışlamışım. Üstadın bu başladığı işi daha geniş bir sahadan devam ettirmesini de gönülden dileyenlerdenim. Mesela her şeyden evvel *Mavi ve Siyah* romanını bu şekilde hatta daha fazla açık bir Türkçeye Osmanlıca metninden tercüme etmesi ne kadar iyi olurdu! Çünkü o eser roman edebiyatımız içinde çok parlak bir örnektir, bir devir romanıdır; geçmiş bir Türk hayatının aynası, eski İstanbul'un merceği gibi bir şeydir. Teknikten ziyade yerlilik bu eseri ölmez etmiştir. Fakat bu ölmezlik, bugün bizim gibi ancak o metni okuyup anlayabilenler içindir. Çocuklarımız içinse şimdiden birçok sayfaları yabancı kelimeler, tabirler ve tamlamalarla doludur. Bunları çözmek, bu emsalsiz romanın dilini berraklaştırmak, ufkunu kaplayan bulutları sıyırmak gene o yüksek eseri yaratan sanatkârın bir vazifesi olmalıdır ve ancak onun vazifesi... Halit Ziya Uşaklıgil bu hakikati kendi neslinin diğer yazarlarından evvel kavramış görünüyor. Nazımda imkânı olmayan² bu açık Türkçeye nakil durumu, görülüyor ki nesirde pekâlâ mümkünmüş. O hâlde diğer kıymetli eserlerin henüz sağ bulunan sanatkârları da bu işi kendilerine ülkü edinebilirler, demektir. Nitekim Samipaşazade Sezai³ de *Sergüzeşt*

1 Bilmece

2 Şiirde mümkün olmayan

3 Samipaşazade Sezai (1859-1936); Tanzimat sonrası Türk edebiyatının ikinci nesline mensup hikâye ve roman yazarı hakkında bk. Zeynep Kerman, "Sâ-mipaşazâde Sezâi", *DİA*, C. 36, İstanbul, 2009, s. 77-78.

romanını aynı suretle Şimdiden gene kendi kalemiyle Osmanlıca-
dan Tũrkçeye evirmelidir. Bu suretle yaratıcıları sağ olan bir kı-
sım kıymetli eserlerimiz ileride bir muamma olarak grũnmekten
ve bunun neticesinde unutulmaktan kurtulmuş olurlar. Bu da her
Şeyden evvel Tũrk edebiyatı tarihine bũyũk bir hizmet sayılabilir.

Umalım ve bekleyelim.

H.F. Ozansoy”

SON TABLO

Bir su sathı¹ üzerinde titreyerek ve kaçışarak, dalgalanarak ve akararak akseden ışık çizgileri gibi vakit vakit hatırasında uyanan o belirsiz simayı yakalayabilmek -karşısında eksik hatlarıyla, bitirilememiş fırça darbeleriyle üzerinden senelerin tahrip selleri geçmiş bir mezar taşı şeklinde duran beyaz beze o daima kaçan çehreyi nakşedebilmek- için işte ne zamandan beri uğraşıyordu.

Şimdi üç sene oluyordu ki ömrünün o tek çiçeğini birdenbire ölümün buzlu nefesi soldurmuş; bunca yıllık uğraşmaların, yoruların o biricik mükâfatını, bir gün bir kaza darbesi, şimdi ortasında mahzun² bir gençlik gülüşü manasıyla cılız dalı üzerinde sallanarak gülümsemeye çalışan bir gülle mezara gömmüştü.

Bazen Çamlıca Tepesi'nden Ada'nın, Kadıköyü'nün, Fener'in manzaralarını, yaşayan birer tablo şeklinde bütün güzelliklerinin haşmetiyle³ gözlerine seren penceresinin kenarına oturur; aralarında tek tük siyah teller kalabilen uzun beyaz saçlarının altında hayatının kederine bir mezar gamıyla duran başını iki elinin arasına alır; boş, ölü bir bakışla uzun uzun, gözlerini ayıramayarak bir vakitler beraber seyrettikleri bu tabloyu bitmez tükenmez bir dalgınlıkla saatlerce süzer; bütün geçmiş zamanın hatıralarını birer birer zihninde uyanıyor görürdü.

Bir zaman meşhur bir ressam olmak emeli, bütün gençlik arzularının etrafında döndükleri bir cazibe noktasıydı; o vakit gür,

---

1 Yüzeyi

2 Üzgün

3 Görkemiyle, heybetiyle

güzel, uzun saçları, bu saçların etrafında takım takım aşkları vardı. Varlığını altın bir çember içinde sararak dolaşan o sevda yıldızları içinde yalnız bir tanesi sönmemiş ve bütün o âşıklık devrelerinin tutuşup sönen ışıklarına mesut bir son vermişti. Fakat hayatta saadeti zalim bir inatla takip eden musibet, pek az zaman içinde bu mesut aşkı bir matem hatırasına çevirmekte gecikmemiş; ona yalnız bu bitiveren saadetin hatıralarına bir öz olmak üzere küçük bir kız bırakmıştı.

Küçük bir kız ki minimini ruhunun hassasiyetiyle ne zaman babasını iki damla gözyaşıyla hayatının matemine bir hüsrana selamı gönderirken görürse koşar, dizlerine tırmanır, yüzüne kadar yükselir; tombul, pembe kollarıyla boynuna sarılır; hayretle, merhametle açılan iri mavi gözlerini gözlerine diker; “Baba! Ne için ağlıyorsun baba?” derdi.

O zaman bu küçük mahlûktan, bu sıcak muhabbet kaynağından gelen ısıtıcı bir havayla -sanki bir sabah güneşinde eriyen çiy damlaları gibi- o gözyaşları kurur, gözlerinde bir neşe parıltısıyla, boynuna sarmak için yetişemeyen, eklemlerinde latif çukurcuklar oyulan, o tombul, âdeta kemiksiz kolları hırsıyla yakalar, öper, öperdi.

Biricik saadeti ondan ibaretti. Yalnız onun için yaşar, yalnız onu düşünürdü. Bütün bir hayatı, bu baba ile kız, el ele, biri şu açılmaya başlayan taze ömrü idare etmek için çalışarak, öteki şu kırık hayata destek olabilmek için uğraşarak, sürüp giden bir arkadaşlıkla yaşadılar.

Aşk şarabının son damlasında öldüren bir zehir bulmuş olanlara mahsus bir perişanlıkla henüz otuz beş yaşındayken bütün sevmek kabiliyetlerini bir daha uyanmamak üzere gömmüştü, dünyada sevebilecek yalnız bir vücuda mâlikti¹: kızı...

1 Sahipti

Bütün varlığını ona esir etmişti; dünyayı ondan ve belki onu dünyadan esirgeyerek ta Çamlıca'da ailenin terk edilmiş bir köşkünde barınmış, kızına orada tabiatın yalnız güzelliklerinden oluşan bir âlem vücuda getirmişti.

Çamlıca zaten görülmemiş güzelliklere tutkun olan sanatkâr zevkine en uygun bir yalnızlık köşesiydi. Burada köşkün geniş bir odasında uzaklardan akşamların sislenen manzaralarıyla denizlerin derinliklerinden çıkmış, oraya siyah ve korkunç bir dev görünüşüyle çöküvermiş denebilen adaların karşısında kendisine mahsus bir çalışma, daha ziyade bir düşünme yuvası yapmıştı. Kızı dadısının nezareti¹ altında, orada, halıların üzerinde sehparların, tabloların, kutuların, bir ressam odasını dolduran yüzlerce karışık şeylerin arasında yuvarlanarak yahut elinde küçük makasıyla resimler oyarak büyümüşü.

Yavaş yavaş onda da bir sanat meyli uyandığına dikkat ederdi, en evvel bu istidada² küçük bir vaka vesilesiyle vâkıf olmuştu. Bir sabah ta açıklara doğru gergin kanatlı iri bir beyaz kuş gibi süzülüp giden bir yelken sandalına bakarak sehpasının³ önüne geçmiş, birkaç özensiz darbeyle bezin üzerine sabahın henüz uykuda görünen denizine uçuyor denecek bir beyazlık atıvermişti. O vakit ta yanı başında henüz yatağından çıkarak mavi gözlerinin hayran bir bakışıyla kızının “Ne güzel, baba!.. Ne güzel!..” dediğini işitmişti.

Henüz şu yedi sekiz yaşındaki çocuğun ta ruhundan, benliğinin derinlerinden kopan bu çığlık, bu güzellik duygusu üzerine bütün sanat uğraşmalarına bir mükâfat sevinci duyarak kızına dönmüşü. O sabahın latif deniz hâliyle bunun bez üzerindeki aksinden duyduğu zevkle mavi gözlerinde bir neşe parlayarak, bu

1 Gözetimi

2 Kabiliyete

3 Şövalesinin

tabloyla o manzarayı ortak bir bakışla kuşatıyor; tabiattaki şiiir ile taklidindeki ruhu birbirinden ayırmak istemeyerek ikisine ayrı ayrı baka baka, hep o takdir cümlesini, “Oh! Ne güzel!.. Ne güzel!..” nakaratını tekrar ede ede bütün o minimini canını gönderiyordu.

Babası için bu mühim bir keşif oldu. Bugünden başlayarak bu kırk yaşını aşan baba ile o henüz on yaşına girmemiş kız arasında bir sanat arkadaşlığı başlamış, bu iki ruh arasına başka bir samimiyet girmiş oldu. Biri küçülerek öteki büyüdü, nihayet seneler geçtikçe bir his buluşması noktası meydana geldi; öyle ki ikisi de birbirini daha iyi anlamaya, duymaya, tabiat ve eşyayı aynı gözlerle görmeye ve bunun için birbirini daha derinden sevmeye başladılar.

O, tamamıyla mesuttu; onun için kızı varlığından şüphe edilemeyen, cismen, maddeten mevcut bir saadet hükmündeydi; o da babasına verdiği saadette kendisini bahtiyar buluyordu.

Ah, bu mesut ve âsude hayat!.. Senelerce bu babanın hayatını bir hülya beşiğinde sallayarak uyutan bu neşe devresi!..

İşte şimdi şurada penceresinin kenarına oturmuş, donuk ve dalmış gözleri, önünde denize doğru akıp giden yeşilliklerin dalgasına dikilerek o günlerin mesut hatıraları arasında yaşamaya çalışıyordu.

Gözleri hemen her köşede bir hatıra bularak bu manzaraları dolaşırđı: Bir gün, bir pazartesi günü, ikisi de Fener'e gitmek için bir heves duymuşlardı. Zaten daima beraber yaşamış insanlar arasında yavaş yavaş oluşan aynı hislerin ve emellerin beraber uyanışıyla ortaya çıkan heves aynıyla ötekinde de ortaya çıkmış bulunurdu. O gün bu Fener meselesi çıkınca hatta evvela arzusunun hangisi tarafından meydana çıkarıldığı tayin bile edilememişti; ikisi de aynı zamanda istemiş, aynı zamanda söylemiş oldular. O gün bütün çocukluk sevinci, kapalı bir odadan bahar havasına çıkarılmış bir kuş sevinciyle taşmıştı. Onun çılğın mutluluğu babasına da bulaşıyor, garip bir yaş silinmesiyle bu babayı kızı kadar çocuk yapıyordu.

Arabadan inip kendilerini ağaçlar arasında, deniz kenarında gördükleri vakit ikisi de bahçenin o gün tamamıyla تنها hâlinde cesaret alarak arabacının hayretle gülümseyen gözleri önünde koşmuşlar, birbirini kovalamışlardı. Ne sevinç! Ne kahkaha!.. Çocuk yorgunluktan, çarpıntıdan söyleyemeyerek, yanakları ateşle tutuşarak, gülmekten kırılarak, “Tuttum! Tuttum!..” diye bağırdıkça o da gülmekten nefisini menedemiyor, bilakis ona çocukluk oyunlarında da arkadaş olabildiğine seviniyordu.

Zaten onu büsbütün bahtiyar edebilmek için bazen hayatının otuz senesini zihninde siler, on yaşına dönerdi. Dünyada herkes-ten kışkandığı için hemen hiçbir kimseyle görüşmesine razı değildi. Başka biriyle ufak bir kaynaşma, diğer biri hakkında kalbinde doğabilecek küçük bir bağlılık kendi muhabbet hukukuna karşı bir tecavüz hükmündeydi. Onu âdeta bencilce severdi. Onun için arkadaşsızlıktan şikâyet edebilmesi, bundan dolayı kendisi hakkında -kim bilir- kine benzer bir his edinmesi ihtimalini düşünerek çocuklaşmaya çalışır; bir baba, bir anne, bir dadı, bir hoca sıfatlarıyla ona göz kulak olduktan sonra ara sıra bir de o yaşta bir kardeş sıfatını alabilmek için oyunlar icat ederdi.

Yemekten bir saat sonra -âdet etmişlerdi- evvela ders verir, okuturdu; ondan sonra biraz dinlenirlerdi. Hususi¹ bir oyun kitabı edinmişti; eğlencenin zevkini kaçırmamak için ondan saklayarak bundan gizlice oyunlar ezberler, her akşam bir ikisini yapardı. Bir akşam kibritlerle, başka bir akşam bir iplik parçasıyla yahut kâğıttan kesilmiş iki halka ile oyunlar bulur; evvela bunlardan birini yapıp tamamıyla merakını çektikten sonra “Sen de yap, bakayım!” derdi. O vakit çocuk bazen kendisini muvaffak² oluyor zannederek sabırsızlığından sinirlenir, kesik kesik çığlıklarla bazen daha ziyade

1 Özel

2 Başarılı

uğraşmaya kuvvet bulamayarak büyük bezginliklerle kâh gülerek kâh kızarak çalışır, üzülür, sıkılır fakat herhâlde eğlenir; nihayet “Artık yapamayacağım!” der, hileyi göstermesi için babasına yalvarır fakat tam göstereceği sırada “Buldum! Buldum!” diyerek yeni bir muvaffakiyet ümidiyle tekrar başlar, gene ümitsizliğe düşer, nihayet hileyi öğrenir, bir kere de kendisi tecrübe eder, o vakit şirretliğe başlar, “Beni bıraksaydınız ben de yapacaktım, zaten ben böyle yapıyordum da siz aldattınız!” diye küskünlükler çıkarır.

Yavaş yavaş on iki yaşlarına gelince, bu oyunların zevki kaçmaya başlamıştı. O zaman daha başka şeyler icat etmek istedi. Hatta bir gün saklambaç oynamaya kadar bile varmışlardı. Sonra bunu her vakit tekrar edilecek kadar vakara¹ uygun bir oyun bulmadığı için eğlencelerin çeşidini değiştirmeye lüzum görmüştü.

O zaman bir kıızı eğlendirebilecek şeylerin hepsini tedarik etti: dikiş çekmeceleri, gergefler, kanaviçeler, ipek ve yün takımları... Bu resim odasında bir de kadın işleri köşesi vücuda getirdi. Fakat bunların hevesi pek az zaman sürüyor, bir örgü yarım kalıyor; seneler geçtikçe bu baba kızına, artık çocukluktan çıkmaya başlayan bu genç kıza yetemez oluyordu.

O vakte kadar saf, parlak, lekesiz ve pürüzsüz olan saadetine küçük bir bulut düşmüş oldu: ya bundan sonra kızının muhabbeti kendisinden uzaklaşır ya bu hayat ortaklığının arasına yabancı bir his karışırsa... Bu korku, bu kemirici kurt, yüreğini derin bir noktastından sızlattmaya başlıyordu. Kızını olanca ruhuyla sanata dökmek, bu açılmaya hazır kalbin hissiyatını endişe verecek maceralara akmaktan men [etmek] için resmi tek bir emel olarak belirlemek istedi.

Bu tarihten sonra bütün fikri bu noktaya saplandı ve iş saatlerinde de onu yanından ayırmamaya başladı.

1 Ciddiyete, ağırbaşlılığa

Bir gün “Senin resmini yapayım!..” dedi. Kızı, babasının her arzusunu seviniyorcasına kabul ederdi: “Sahi! Ne için şimdiye kadar yapmadınız, baba?..” diye cevap verdi. Düşündüler, nasıl bir kıyafetle resmini yapmak lazım geleceğini görüştüler. Bir aralık babası, “Seni Boşnak kızı yapayım mı? Mavi gözlerine ne kadar yaraşır!..” dedi. O kıyafeti anlattı; işlemeli mintanları, gömleklere, başlığı izah etti; “Ah! Ne güzel olacaksınız!..” diyordu. O sıralarda on dört yaşındaydı. Çocuklukta alınmış birkaç resmiyle babasının eğlence olarak çiziverdiği dört beş taslaktan başka henüz bir resmi yoktu. Boşnak kızı kıyafetiyle -“ama ben boyda olacak, baba...”- koca bir tabloda resmi yapılmak lezzetinin peşin hülyasıyla âdeta çıldırdı. O kıyafet tedarik edilinceye kadar kendisini zapt edemiyor, telaşından bir yerde duramıyordu. Nihayet bir gün işe başlandı. O gün tam bir saat babasının karşısında durmaya tahammül etti, ikinci gün o bir saat içinde belki on kere “Baba, yoruldu!..” dedi. Üçüncü gün bir baş ağrısı bahane edildi, dördüncü gün “Baba, bir iki gün tatil edelim de ben senin tablolarından birinin suretini çıkarayım!..” dedi, daha sonra bir iki çalışma tecrübesi de yarım kalarak Boşnak kızı odanın bir tarafında belirsiz bir çehre hâlinde unutuldu gitti...

O elbiseyi ilk günü delice bir sevinçle giyip de babasının karşısına oturduğu vakit ne kadar güzel, ne kadar güzeldi!..

İşte, işte ihtiyar ressam, şimdi gözlerini kapayınca o on dört yaşının bütün sevinç ve saadetiyle parlayan çehreyi, tatlı bir melek tebessümüyle gülümseyen mavi gözleri, pullu başlığının altından dalgalana dalgalana işlemeli ipek gömleğinin üzerine dökülen saçların altın çağlayanını görüyor; işte, işte o nazlı hayal, o melek siması henüz gözlerini dolduruyor; orada yaşıyor, gülüyor, tebessümler saçan gözleriyle “Baba, seni ne kadar seviyorum!” diyor; işte, işte... Fakat heyhat¹! Bir saniye sonra bütün bu gülen hayalin üstüne kalın bir siyah perde düşüyor...

1 Ne yazık ki

Bu neticeyi hiç aklına getirmemişti. Bir gün Adalara gitmişler, akşama kadar çamlıkta gezdikten sonra mehtapta Haydarpaşa'ya gelmişler, orada bekleddikleri arabayla Çamlıca'ya dönmüşlerdi. Bu gezintiye önce razı olmamak istemişti fakat ret cevabı verdiği zaman kızı öyle mahzun¹ bir tavırla başını eğmişti ki yalnız bu hâlinde “Yazık, baba! Beni yalnız kendi muhabbetine esir etmek için yaşıyorsun da bir küçük arzumu reddediyorsun!..” serzenişini² okur gibi olmuştu.

Bir müddetten beri kızının her hâlinde kendisine karşı bir eleştirisi kokusu duymak vehmindeydi. Elbette bu bir vehimdi³ fakat bununla saadetini zarar geliyor, kızını bedbaht yaşatmak korkusuyla titriyordu.

Artık her şeye lakayt davrandığını, bütün icat olunan eğlencelerden sıkıldığını, resme bile mecburi bir iş gibi üşenerek isteksizlikle rağbet ettiğini anlıyordu.

Ret cevabı verir vermez bir vakitten beri vehmini kurcalayan bu hâller bir an içinde zihnine hücum etti: “Mademki istiyorsun, gidelim!” dedi. Bu onaylamasına o derece sevinmediğini görünce şaştı: “Ne için reddettiğim zaman mahzun oldu da şimdi kabul ettiğim vakit sevinmedi?” diyordu. O zaman kalbinde hüküm süren korku daha açık bir sesle “Artık kızını mesut edemiyorsun!..” dedi.

İsteddiği gezintiye yaptılar. Bugünün yarısıyla gecenin bir kısmını işgal eden bu gezinti esnasında kız; o uzaklara kadar düşünceyi sürükleyip götüren denizle, Adalara, İstanbul'a, Anadolu kıyılarına donuk ışıklarını yollayan aya dalgın dalgın bakmaktan başka bir şey yapmadı. O gün ufukların meçhul bir noktasında bir muşibetin fırsat bekleyen gözü açılmış, çirkin bir nazarla kendisine

1 Kederli, üzgün

2 Yakınmasını, şikâyetini

3 Kuruntuydu, vesveseydi

dikilmişçesine bütün dolaştıkları yerlerde bir eza, arkalarından bakan bir düşman gözünün hain takibi var gibiydi.

Gece köşke geldikleri vakit kızı yorgun bir tavırla babasını öptü, kendisini öptürdü: “Baba, başım dönüyor, hemen yatacağım!..” dedi.

Yakın zamanda gerçekleşecek fena vakaların önüne düşen bir hisle çocuğun bu sözü onda abartılı bir ehemmiyet aldı, ta kalbinin derin bir noktasında bir korku ile titredi, bugün saatlerce kendisine musallat olan sıkıntının tefsiri bu sözlerde saklanmış zannetti.

Ve bu geceden başlayarak bütün hayatının serveti bu kızıdan ibaret olan o baba ile onu elinden almak isteyen müthiş şeyin arasında uzun, takatlerini kıran, varlığını kıvrandıran bir mücadele başladı.

Çocuğun gözlerinde babasının kahrını¹ anlamıyor gibi bir hayret manası vardı, bir akşam uzun bir nöbetten sonra babasının hazin yaşları kurumamış gözlerine bakarak hepsini anlamış göründü. Tıpkı çocukken babasını teselli eden sesiyle “Baba, neden ağlıyorsun sanki?..” dedi, ertesi sabah mutlaka iyi olmaya karar vermiş bir azimle yatağından kalktı. Soluk dudaklarında serseri bir tebessüm dolaşarak “Bak, bugün iyiyim!..” dedi. Artık babasını aldatmak için kuvvet bulmaya çalışıyor, yatağından kalkıyor, geziyordu hatta bir gün onu büsbütün inandırmak için fırçalarını aldı, birkaç darbeyle yarım kalmış bir küçük tabloyu bitirmek istedi, diğer bir gün babası odadan çıkınca sürüne sürüne gitti, soyundu, Boşnak elbisesini giydi; şimdi süzgün, soluk çehresine başka hazin bir şiiirle daha ziyade yaraşan bu kıyafet içinde babasının karşısına çıktı, gülerek “Baba, o resmi bitirelim artık!..” dedi.

O, aldanıyor, kalbinde susmak istemeyen bir sesi boğmak için uğraşıyordu. Nihayet bir gün bu hasta kızın sarf ettiği bütün o

1 Üzüntüsünü, kederini

kudretini aşan çabalar azminin bakiyelerini¹ de ezdi, şiddetli bir ateşten sonra dudakları kısılmış, dişleri kilitlenmiş, gözleri dikilmiş, parmakları kıvrılmış bulundu. O vakit ihtiyar baba demirden bir elin tırnaklarıyla şakaklarını deldiğini, beynini sıkı sıkı ezdiğini duydu; ta ruhunun bir yangınla kavru lan derinliklerinden çılgın bir kahkaha ko ptu, boğuk bir gürültüyle boğazına kadar geldi ve orada tıkanı dı. Hâlâ üç seneden beri başını mengenesinin içinde sikan o demir elden, boğazını tı kayıp bir türlü kopamayan o kahkahadan kurtulamıyor.

O mavi gözlerin son bakışı ne acı bir ifadeyle kendisine “Ah! Babacığım! Yalnız kalıyorsun, tek başına, yapyalnız, bensiz, nasıl yaşayabileceksin?..” demişti. Yalnız!.. Evet, dünyada artık hiçbir nasibi olmayan bir hayatın sonuna kadar yapyalnız!.. Bu yalnızlığın bütün dehşeti omuzlarına çöktü; ayağının altında dünya parçalanmış, varlığı dipsiz bir çukurun içine yuvarlanmış gibiydi.

Bir ses, ona “İnanma! Bunlar bütün yalan. Mümkün mü? Senin bir tane kızın, hayat ile tek bir bağın var, o büsbütün mahvolsun, mümkün değil... Fena bir rüya içindesin, biraz silkin, bu kâbusun içinden çık; onu şuracıkta, yanında bulacaksın. İştmiyor musun?” [diyordu.] “Baksana baba!..” diyen o taze sesi işitiyordu... Fakat o beynini sık an demir el, şu boğazını tıkayan düğüm, işte bunlar o kâbustan çıkmaya mâni oluyordu. Nihayet bir zaman geldi ki kendi kendisine şüphe etmeye başladı. Gece birdenbire kalkar, odaları dolaşır, kızının öylece terk edilen yatağına gider, uzun uzun bakar, bazen “Dışarıya çıkmış olacak, şimdi gelir...” der, oraya ayak ucuna oturur, karanlıkta beklerdi.

Bazen hakikate geri dönerek ağlamak isterdi. O vakit çıkar, da ima kendisine yakın bulunması için oralarda seçtiği mezarlığa gider, onun taze kabrinin kenarına otururdu. Burada kendisini daha

1 Kalıntılarını

az yalnız bulurdu. Bu kabir kızıyla bir buluşma yeri, bir kavuşma köşesi hükmündeydi. Bazen kendisini kaybederek birdenbire la-kırdı söylediğini fark ederdi. Bir gün, hasta iken, onun yatağının yanındaymış vehmiyle “Bugün daha iyisin, değil mi kızım?” derken mezarlığın sükütu¹ içinde korku vererek akseden bu sestten kendisi de ürkmüştü.

Ne oluyor, ya Rabbi, ne oluyor?..

Bir sabah yüreğinde bir ateş acısıyla yatağından fırladı. Kendi kendisine “Onu görmek istiyorum. Ah! Bir kerecik daha... Yalnız bir kere...” diyordu. O vakit bütün çocukluk resimlerini, ara sıra alınmış taslakları döktü. Boşnak kızı kıyafetiyle kalan tabloyu çıkardı. Onu son hâliyle, o süzgülün simasıyla görmek istiyordu. Elleriyle şakaklarını sıkarak, zihninde yarı silik nakşolunmuş belirsiz simayı yakalamaya, karşısındaki resimlerle yüz yüze getirmeye çalışarak durdu; gözlerini kapadı, onu görüyor gibi oluyordu. Kaçtırmaktan korkarak pencereden dışarı baktı; işte şuracıkta, ufkun şu tarafında uçuyordu... Ah! Bu sima... Şu anda kendisine teselli vermek için gülümsüyor zannolunan bu sima... Onu bir kere tespit edebilse!..

O yarım kalmış tabloya atıldı. Ancak beş on çizgiyle oracıkta işaret edilmiş olan Boşnak kızını demin başının içinden uçarak ufuklara gömülen sima ile tamamlamak için çalıştı. Fakat heyhat!..

İşte o günden beri zihninde bu sabit fikir kendisini çalışma odasında, şu Boşnak kızı yarım tablosunun karşısında esir etmişti. Yalnız mezara gitmek, kızına “Bugün biraz daha iyi misin?” demek için çıkardı.

Artık kendisinden ürkmüyordu. Bu vehmin içinde yaşamaktan garip, vahşi bir lezzet duyarak yavaş yavaş hayatın hakikatinden çıkmış; günden güne kızının bu mezarda yaşamakta olduğuna inanmaya başlamıştı.

1 Sessizliği

Üç sene... Tam üç seneden beri bu mücadelenin daima mağlubu olarak, daima fırçalarını ümitsizlikle atarak o yarım tablonun karşısında çalıştı. Mevcut resimlerden, taslaklardan o simayı çıkarabilmek¹ için üç sene durmadan sanatıyla, hatırasıyla savaştı. Bu müthiş harp esnasında o simayı tespit edebilmeyi mezarda yaşadığına inandığı kızını kendisine iade edecek yegâne vasıta sayıyordu. Bu resmi vücuda getirebilecek olursa bütün geçmiş saadetinin geri döneceğine, o hasta kızın bütün gençlik şaşasıyla² topraklarını silerek tekrar hayata çıkacağına inanmıştı. Lakin o çabalara rağmen çocuğunun siması, bir su sathı³ üzerinde kırışarak akıp kaybolan çizgiler gibi fırçasının ucundan kaçıp siliniyordu.

Çamlıca Tepesi'nden boş ve ölü gözlerle etrafı seyrederken oralarda kızının hayalini geziyor zanneder, bu sisler arasında belirirken silinen hayali Boşnak kızı kıyafetine sokmak ister, bazen kendi kendisine “Buldum!..” diye haykırarak tabloya koşar fakat o bez parçası, bozuk ve silik bir kabir taşı gibi lekeleriyle, kirleriyle, silinmiş ve bozulmuş parçalarıyla hep öyle yarım ve belirsiz kalırdı.

Bir gece gene çalışma odasında bir bulut arkasından donuk ışığını gönderen ayın sarı lekesine bakarak düşünüyordu. Başının içinde hâlâ o demir el, boğazında hâlâ o düğüm vardı. Bu üç senelik cinnete benzeyen matem onun benliğini büsbütün dağıtmış; bir zehir, damla damla varlığını kemirmiş, yiye yiye bitirmişti. Bu gece penceresinin yanında uzun bir dalgınlıktan sonra bir hummanın ateşleri içinde tutuşarak kalktı. Soyunmaya, yatağına girmeye kuvvet bulamadı; dizleri titriyor, gözleri buğulanıyordu. Oraya, düşer gibi bir sedire atıldı.

Galiba uyuyordu...

- 1 Kızının yüzünü hatırlayıp kâğıda aktarabilmek
- 2 Parlaklığıyla, görkemiyle
- 3 Yüzeyi

Bir ses açık, apaçık bir ses işitti. Ta kulağına onun sesi: “Baba!..” diyordu: “Baba!.. Ben geldim!..”

O vakit uyandı.

Galiba uyandı. Açık kalmış pencereden, şimdi o bulut parçasından sıyrılan ayın hafif ışığı giriyordu. O zaman ışık hattı içinde onu, kızını, Boşnak elbisesiyle, süzgül hasta simasıyla o eski yerinde oturuyor gördü. Gülererek “Baba, o resmi bitirelim!..” diyordu.

Ah! Evet, o resim!..

Fırçalarına koştu tabloyu pencerenin kenarına çekti. Şimdi şakakları hummanın ateşiyle yanıyor, ellerinden alevler çıkıyordu. Orada, aydan akan ışık hattı içinde gülümseyen kızının zayıf ve üzgün simasına bakarak çalıştı. Baştan ayağa ateşler içinde yanan vücudu yorulmaz bir işlekle bütün kudret ve kuvvetini bularak işledi. Bu yarı karanlık içinde elleri garip bir hisle renkleri bularak, gözleri mucize nevinden¹ bir görme duyusuyla yaptığını ayırt ederek, ateşten tutuşa tutuşa, bütün sinirleri titreye titreye işliyor, durmadan çalışıyordu.

Bir darbe daha, bitiyor, işte bitti...

O zaman geniş bir rahatlama nefesiyle, bu üç senelik savaşın zafer neşesiyle elleri, o [parmaklarından]² alevler çıkan elleri pencerenin perdesine yapıştı. Olanca kuvvetiyle çekti, perde takımıyla yere düştü, ayın bütün sarı ışığı odaya boşandı.

Başını çevirdi, sedire baktı, orada kimse yoktu, döndü tabloya baktı, kızı oradaydı. Süzgül ve soluk simasıyla, mavi mahzun gözlerle kendisine bakıyordu. O zaman bu tablonun üzerinde o çehre titredi, canlandı, bezden ayrılarak bir cisim oldu, gülererek dudaklarını babasına uzattı. Birdenbire o üç seneden beri beynini sıkın

1 Türünden

2 Metindeki “ellerinden” kelimesi cümlenin anlamını bozduğundan bu kelimeyi tercih ettik.

demir elin, boğazını tıkayan düğümün ezasından kendisini kurtulmuş buldu. O da dudaklarını uzattı, baba kız uzun ve ciğerleri koparan bir buse ile ayın donuk ışığı içinde öpüştüler.

Ertesi sabah hizmetçiler ihtiyar ressamı bozulmuş bir Boşnak kız resminin sehpası altında, dudaklarında kana benzer bir kırmızı lekeyle boylu boyuna yere düşmüş buldular...

KADIN ŞİKÂYETİ

Théodore de Banville'den¹ çevirme

Ünlü âlim Payes'nin karısı Irena her türlü gizli işlerini bilen bir arkadaşına anlatıyordu:

— Ahmak! Ahmak!.. Evet, bana ahmak, dedi. Ben onunla evlendiğim zaman, bundan on üç sene evvel, ancak on yedi yaşındaydım, o da yirmi ikisinde vardı. İşte tam on üç sene var ki ben bu adamdan nefret ediyorum. Asıl ona düşmanlık etmeme sebep, onun her şeyde insanı kudurtacak kadar tam bir olgunluk sahibi bulunmasıydı. Âdeta onun bu olgunluğu beni zalim bir alay gibi üzüyor. Herhangi bir meselede bir yanlış düşüncesini bulmaya muvaffak olamadım². Hiçbir zaman yorulduğunu, işinin çokluğundan sızlandığını görmedim. Daima şaka eder, daima şendir, henüz hamamdan çıkmışçasına sinirleri daima sükûn³ içindedir. Kusursuz bir âşık, kusursuz bir koca sıfatıyla beni balolara, tiyatrolara, her istediğim yere götürmek için, kucaklayıp okşamak, bir çocuk avutuyorcasına eğlendirmek için, benden çok daha iyi elbise bahislerine girişmek için en mühim işlerini bırakmaya daima hazırdır. Her işi benden daha güzel yapar, öyle ki elimden her şeyi aldı. Hatırına gelir ya, ben ne kadar güzeldim, bir resim kadar... Lakin şimdi gençliğim, güzelliğim soluyor; şakaklarım çöküyor. Hâlbuki kocamın, o dev gibi herifin çehresi, gür saçlarının altında günden güne daha

1 Théodore de Banville (1823-1891), Fransız sembolist şair ve yazar.

2 Başaramadım

3 Sakinlik

bir parlaklık, daha bir güzellik kazanıyor. Bir misafirlğe gidecek olsak -her yerde yaptığı gibi- kendisini hiç derecesine indirir; beni göze çarptırarak, beni parlak gösterecek surette davranır; hâlbuki herkes onu beğenir, bir evet yahut bir hayır dese herkes hayran kalır. Bana gelince, bin türlü özenlerle hazırladığım türlü türlü tuhaf şeyleri çalışılmış vaziyetleriyle naklettiğim zamanlar, âdeta sadaka türünden bir lütuf olmak üzere ancak gülümsüyorlar.

Evdeki hâlimiz daha fena! Elbette her kadın gibi benim de hayatımdan şikâyet etmek, kendimi bedbaht göstermek bir hakkımdır, değil mi? Buna da vesile bırakmıyor. Zengin olmamakla beraber eline geçen bütün parayı elbiseme, harçlığıma sarf eder. Üç gün sonra para istesem hiç itiraz etmez, gene verir. Artık nefsinin helâk edecek kadar uğraşır, didinir, yazılarını satın alan kitapçıları memnun etmeye çalışır; bana hediyeler, mücevherler, bir kadının canı çekecek türlü türlü ufak tefekler getirir. Bu adamı kızdırmak için vesile ararım, bulamam. Hatta geçen gün fen âleminde o derece merak uyandıran tecrübelerini yapmak için çalıştığı odasını, reçel kavanozlarımı koymak üzere, bana bırakmasını istedim. Hemen razı oldu; o kıymetli aletlerini başka bir yere taşıdı, fazla olarak benim bu garip arzumu pek yerinde buldu. Başka bir kavga vesilesi aradım, kendisinde birçok elmaslarla işlenmiş madalyalar vardır. Bu kadar mücevheri kendi nefsi için alıkoymasının bir ayıp olduğunu söyledim. O zaman o bir çekmece dolusu şeyleri aldı, hiç zorlamayarak kuvvetli parmaklarının arasında birer birer kırdı ve hepsini birden benim çekmeceme boşalttı. Artık bunun üzerine kafamı duvarlara çarpacak kadar hiddetlenmeye hakkım yok muydu?

Lakin asıl düşmanlığıma bir başka sebep var ki o da oğlumu benden çalmış olmasıdır. Evet, onu öyle bir hâle koydu ki tamamıyla kendisine benzetti. Artık çocukta benim soyuma çekecek

hiçbir şey kalmadı. Ben oğluma şairane bir isim takmak isterdim; o tuttu, Bernard ismini koydu. Ben isterdim ki zarif, ince, kıvrıcık saçlı, bir bebek kadar güzel, mektepte mükâfat kazanır, piyanoda valse çalar bir çocuğum olsun. Ah, kardeş!.. Oğlum daha yürümeye başlar başlamaz onun için bizim evin küçük bahçesine bir jimnastik takımını yerleştirdi. Oğlumu gülleler kaldırır bir pehlivan, havalarda ipten ipe uçar bir cambaz hâline getirdi. Şimdi henüz on iki yaşında, bu sıfatıyla masrafını koruyacak kadar para kazanabileceğinde şüphe etmiyorum. Çocuğu mektebe vermedi, kendisi okutmaya başladı. Hatta -inanır mısın- Yunanca bile öğrendi. Öyle ki şimdi oğlum benim dünyada öğrenmeme imkân olmayan bir lisanı öğrenmiş oldu. Ona ciddi musiki dersleri de verdi. Şimdi çocuk Mozart'ın¹ yahut Berlioz'un² bir eserini su gibi okuyor, ancak onu bir musiki aletini kullanıyor görmek zevkinden mahrum kaldım. Babası bunun boş bir emek olduğuna inanmış. Nihayet çocuğu eski lisanları okur, edebiyatta ve matematikte bilgiç fakat bir zinet³ sanatında asla nasibi olmayan vahşi bir hâle getirdi. Artık o sanki benim oğlum değilmiş!.. Hatta bu hâliyle çocuğu sevebildiğimde bile şüphe içindeyim. Kocama gelince, söyledim ya, ondan açıkça nefret ediyorum. Fazla olarak hoşuma da gidiyor, buna da ayrıca kıızıyorum. Bu derece mükemmel bir kocanın hoş gitmemesi mümkün müdür?..

Benim için bu ortaklık hayatında galip gelmek, hüküm yürütmek, onu kendime tâbi mevkisine koymak için hiçbir çare yok zira aramızda ne mesele çıksa daima bana hak veriyor. Böylelikle nihayet kızgınlığın son haddine geldim, bir kadının öç çıkarmak için

- 1 Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791); Klasik Batı müziğinin en ünlü ismi, Alman besteci.
- 2 Hector Berlioz (1803-1869); Fransız besteci, yazar, müzik eleştirmeni.
- 3 Süs

elde bir çaresi olduğunu hatırladım; o bir daha tamiri mümkün olmayacak günahı işlemeye, anlıyorsun ya, kocama arkadaşlarından ve en iyi dostlarından olan Andre ile ihanet etmeye karar verdim. Gayet ustalıkla tertip ettiğim bir usûl neticesinde bir gün kocamın bu sevgili dostu beni odamda yarı çıplak bir hâlde buldu. Tam bu sırada da kocam görüldü. Andre'yi tuttuğu gibi bir tüy kadar kolay kaldırıarak götürüp merdiven başına bıraktı. Sonra hemen yanıma gelerek beni kollarının arasına aldı ve benden katiyen bir şüphesi olmadığına güvence verdi. Lakin ben kendime bu savaşta yenilmiş gözüyle bakmadım. Artık kocasına galip bir kadın olamayınca kocasına hain bir kadın olmaya, ne olursa olsun, karar verdiğim için aşk âleminde muvaffakiyetleri sayılamayacak kadar olan ve bütün Paris kadınlarını hayran bırakan o meşhur Rene'ye göz koydum. Lakin zengin sarraf karlılarıyla kibar kadınlarının üstüne düşe düşe şımarttıkları bu adamın sevdiği kadınlar arasında ben bir istisna teşkil etmek¹ istedim. Evvela bu yeni âşiğa sırf hissiyat zemininde bir sevişme² tarzı tayin ettim. O da galiba kendince birtakım gizli maksatlara hizmet ederek bu tarzı uygun buldu. Bir yaz gecesi Saint Louis Adası'nda Anjou Rıhtımı'nda, تنها bir tarafta şairane bir surette geziyorduk. Rene benim istediğim gibi beni çiçeklere benzeterek, eldivenimin ucuna dokunsa bir ordu ile çarpışmaktan ziyade korku duyduğundan dem vurarak aşkından bahsediyordu. İşte kardeşim, bu defa gene birdenbire kocam meydana çıkıvermesin mi? Evet, nasıl oldu bilmem, sanki bir kaldırım taşının altından fıskırdı. Anjou Rıhtımı'ndan kimse geçmez, kocamın beni takip etmiş olması da hatıra gelmez. Zira ben daima arkamı kollamakta olduğum için o dev gibi adamı bir dikili taş nasıl görülürse öyle görmüş olurum. Her ne hâl ise!.. İşte oracıkta meydana çıktı. Bir

1 Ayrı bir yer tutmak

2 Duygusal olarak birbirini sevmek

saniye içinde Rene'yi yerden kaldırdı, oradan geçen bir arabanın içine attı; arabacıya da zavallının sokağını, evini söyledi; herifin eline de bir lira sıkıştırınca araba olanca hızıyla oradan ayrıldı.

Son aşkım güzel bir sanatkâr için oldu. Bu, sarışın, pembe tenli, bir mücevher kutusundan çıkmış kadar zarif genç; musikide bütün meslektaşlarına taş çıkaran meşhur Sylvain'dır. Ben ona bir çiçek vermiştim, onu cüzdanında saklar ve piyanosunun önüne oturunca, başlamadan evvel onu çıkarıp gizlice öperdi. Bir gece eğlencesinde o çalarken beni düşündüğünden emin olarak kendisini gözlerimle âdeta yiyordum. O da kendisini kaybetmiş, âdeta baygın bir hâlde ve sanki fikri bir cinayet işlemeye saplanmış gibi bir hâlde son derece zor parçalar icra ediyordu. Piyano mağlup, büyülenmiş, sanki şaşırmış, yorgunluktan solumaya başlamış, âdeta ıstırabından feryat ediyor; tuşlar kıvrılarak, titreyerek bu işkenceden kurtulmak istiyorcasına kaçmaya, uçmaya, kaybolmaya çalışıyor; beyaz ve siyah tuşlar birbirine dolanarak delice bir raksa tutulmuş azgın hayvanlar gibi sığıyor; dinleyenler de beyinlerinin içinde bir alay delinin karışık bir koşuşma ile kristal bir merdivenden inip çıkmakta olduklarını zannediyorlardı. Nağmeler ta yüreklerinden yaralanmış martıların şaşırmış uçuşları gibi yuvarlanıyordu.

Sanatkâr ayağa kalkınca gururundan sarhoş gibiydi, bulutlar üzerinde yürüyor zannolunurdu. Hazır bulunanlar onu hayranlıklar içinde alkışlıyorlardı. Lakin herkesin hayreti burada kesilmiş olmadı zira o zamana kadar hiç görülmemiş, hiç hatıra gelmemiş bir hadise oldu. Piyanonun başına kocamın geçtiğini gördük. O, biraz önce sanatkârın çaldığı parçaya yeniden başladı ve bunda türlü değişiklikler yaparak onu genişlettikçe genişletti; birden parçanın kuvveti son dereceye yükseldi, bu belki yüz kere daha büyümüş oldu. Sanatkârın galip geldiği zor yerlerin şiddetini daha ziyade artırarak bunu âdeta bir oyuncak hükmüne indirdi. Bunu görünce

gözlerimin akına kadar kızardığımı anlıyordum. Bu hâl ancak bir iki dakika sürmüştü fakat bu kısa zaman; sanatkârı mevkisinden indirmeye, onu bir hiç derecesinde bırakmaya kâfi gelmiş oldu. O biçare utanarak, duvarlara sürünerek, kırılmış oyuncasını götüren bir çocuk hâliyle, öteden beriden işitilen gülmelerden kulakları yırtılarak kaçıp gitti.

Evimize döndüğümüzde onu artık bir daha unutamayacağı bir hakaretle kırmaya karar vermiştim, yüzüne karşı haykırarak “Alçak!..” diyecektim. Evet, yüzüne karşı... Lakin ölüme bir oyun nazarıyla bakan, yalnız kadınlarla çocukları değil hatta boğulmak tehlikesinde kalan köpekleri bile kurtarmak için suya atılan bir adama nasıl “Alçak!” denebilirdi? O, yangınlardan insan kurtarıp, azmış hayvanları tutarak taş gibi oldukları yere mihlar, vaktiyle tabiplik ettiğini unutmayarak bulaşıcı hastalıklara tutulan fakirlerin gidip yatağında bekler, onlara bakar, teselliler verir, aralarında yaşar, hastalıkla dolu havalarını yutmaktan yılmaz... Bütün bu şeylere rağmen ben gene ona “Alçak!..” diye haykırmak istiyordum.

Nihayet ağzımdan bir hakaret tufanı boşandı. Artık hakkaniyet¹ ne demektir unutmuş, nefsimi tamamıyla hiddetime bırakmıştım. Dudaklarımın arasından bir mercan fidanı içinden sıçrayan çamurlara bulanmış kurbağalar gibi bu iğrenç sözler döküldükçe yüreğimde derin bir lezzet duyuyordum. O, benim bu taşkınlığıma karşı dizlerimin dibine çöktü ve gülerек onları öpmeye başladı. Ben artık çıldırmış gibiydim, bu hâlle “Ya öyle mi?” diyordum: “Bu, benim sözlerime ehemmiyet² verilmediğini gösterir. Demek ben histen mahrum bir vücut, sanki bir hayvan, daha fena, bir zevk âletinden başka bir şey değilim. Fakat ben, kendime ehemmiyet verdim diye de güç yetirebilirim.”

1 Doğruluk, adil olmak

2 Önem

Bu sözleri söylerken orada, bir masanın üzerinde bulunan ufak bir cerrah neşteri gözüme ilişti; onu kavradım ve üzerine hücum ederek olanca kuvvetimle vurdum. Yalnız kolunu yaralayabilmişim. Üstünden elbisesini attı ve asla sükûnunu kaybetmeyerek, yarasını -tam bir ustalıkla- sarıp sarmaladı. Ben, onun kanlarını görmekle beraber gene hiddetimi yenemiyordum, hep öyle köpürerek bağıırıyordum:

— Şimdi artık memnun olunuz, diyordum: Beni hükûmete haber verebilirsiniz, idam ettirerek sevinebilirsiniz...

Ne dersin kardeşim? Bu hain adam buna karşı beni tatlı bir bakışla çevreledikten sonra gülümsemeye başlayan kara gözlerini bana dikti ve bir çocuğa söylüyormuşçasına yavaş bir sesle “Sevgili karıcığım, sen sadece bir ahmaksın!..” dedi.

MAVİ KELEBEKLER

André Theuriet'den¹ çevirme

Ancak on altı yaşındaydım, uzun bir büyüme sıtması arasında güçlkle çocukluktan gençliğe geçiyordum. O hâlim şimdi gözlerimin önündedir: çayır örümceği gibi koldan ve bacadan ibaret cılız bir delikanlı... Lüzumundan fazla büyümüştüm. Bu, o nispette büyümemiş olan ve uzamayarak kısa kalan paçalarım, yenlerimden, düdük gibi sesimden, çehrem aşığı tarafından sarı rengini göstermeye başlayan taze bir sakalın dağınık kıllarından da belliydi. Biraz gelişmem için kırlarda dolaşıp gezmeyi tavsiye etmişlerdi, ben de sabah erkenden çocukluk arkadaşım, savcı yardımcısının oğlu Gustave'la ormanlara giderdim. O; şişkin yanaklı, cüsseli, faal, ciddi, babasından miras olarak böceklere merak sardırılmış, gayet bünyesi kuvvetli bir gençti. Yeşil iplikten ağını, mantarla kaplanmış böcek kutusunu almadan evden çıkmazdı.

Yavaş yavaş beni de kelebek avının zevklerine alıştırmıştı. Bütün akşamları babasının kelebek mecmualarını² gözden geçirerek arzularını körüklerdi. Asla canlı olarak görmediğimiz o güzel, türlü türlü dalgalı kanatlarla mavi kelebeklerden hiç olmazsa bir tanecik yakalayabilmek başlıca hülyamızdı. "Ferfûr-ı kuzehî"³ denilen bu kelebek, bizim diyarda pek nadir tesadüf edilen cinslerden biridir. Avlaması gayet zordu. Son derece ürkek ve az konak olduğu

1 André Theuriet (1833-1907); Fransız şair ve roman yazarı.

2 Koleksiyonlarını

3 "Gökkuşuğı Çinisi" (?)

gibi hiç beklenmeyen bir zamanda öyle uçuşları vardır ki âdeta avcı ile eğleniyor gibidir. Onu yakalayabilmek için hem pek çok usta olmak hem de pek sabretmek lazımdır.

Haziranın sıcak sabahlarında ne çok karanlık ne de çok aydınlık bir orman geçidinde pusuya konmalı ve yemleme makamında yere mümkün mertebe taze at gübresi serptikten sonra büyük bir sabırla şu hoppa mavi kelebeğin geçmesini beklemeli.

Gariptir ki bu sevinçli, ipek kanatlı, kibar tavırlı kelebeğin zevkleri acınacak derece süflidir¹. Gül kokuları onu lakayt² bıraktığı hâlde nerede pis şeyler varsa iştahı onlarla açılır.

***

Bir sabah şu kelebekler Anka'sından birisini yakalayabilmek azmiyle arkadaşımınla ben ormana gittik.

Gustave küçük bir sepet içinde büyük bir ihtiyatla³, babasının ahırından sabahleyin topladığı yemlemeyi getirmişti. Ta ormanın içine vardığımızda gölgeli, serin ve nazik pembe yüksük otlarının aralarından fişkırdığı çayırılıkta bir yol seçtik; mavi kelebekleri alay alay çekeceğini düşündüğümüz o kıymetli at gübresinden yolun ötesine berisine serpiştirmiştik. Her ikimiz de bir ak gülgenin⁴ dibine oturarak ve susarak gözlerimizi ileriye dikmiş; yeşil iplik ağla, yüreklerimiz çarparak bekliyorduk.

Hava pek uygundu. Parlak bir güneş birbirine dolaşmış ağaç dallarını delerek çayırın üzerine altından işlemler serpiyordu. Yemlememizin kokusunu oldukça uzağa kadar götürebilecek hafif

1 Bayağıdır, adidir

2 Umursamaz

3 Dikkatle, sakınarak

4 Ak gürgen ağacı

bir rüzgâr vardı. Bununla beraber o derece istekle beklediğimiz kelebek bir türlü görünmeye karar veremiyordu. Birtakım adi beyaz kelebekler, bazen de mavi fakat küçük kelebekler lakayt kanatlarıyla o kadar uzaktan özene bezene getirdiğimiz yemlemelere sürünüyorlardı.

Arkadaşım diyordu ki:

— Gübreler yolda gelirken kurumuş olacak. O hilekâr mavi kelebekler bunun taze bir mal olmadığını keşfetmişlerdir.

O kadar utangaç ve çekingen olmayan bu genç bana daha kolay bir çare tarifine başlamak üzereyken birden kolunu yakaladım. Ak gülgen dallarından kurulmuş yeşil kubbeyi göstererek:

— İşte bir tanesi, dedim.

Hakikaten bir güneş hattı arasında o mavi kelebeklerden biri, kubbenin altında bir peri gibi görünmüştü. Kanatlarını gererek ufki¹ bir uçuşla ve nazlı nazlı salınırken biz de onun, güneşle esmerden maviye geçerek türlü değişiklikler gösteren kıyafetine hayran hayran bakıyorduk.

Yere yaklaşmak üzereydi; sabredemeyerek fırladım, ağımı attım. Fakat havadan başka bir şey tutamadım. Onu kaçırmıştım. O da benimle eğleniyorcasına kanat çırpıyordu. Hiddetle arkasına düştüm, gene kaçırdım. Nihayet ulaşmak mümkün olmayan mesafelere giderek yaprak kümelerinin arasında büsbütün kayboldu.

Gustave hiddetle:

— Beceriksiz, diyordu: Mavi kelebeği kovalamaya kalkışmamalı. Bunu bilmez değilsin. Senin yaptığın onu korkuttu, bir daha buralara uğramayacak.

Onun dediği gibi oldu, kelebek bir daha gelmedi. Biz de yarım saat bekledikten sonra havanın, sıcağın tesirde karnımız[ın] acıktığını hissettik.

1 Yatay

Arkadaşım dedi ki:

— Haydi amcazademim köyüne gidelim. Bilirsin ya, o ekmeğe çidir, iyice karnımızı doyurur.

***

Ormandan çıktığımız zaman gözlerimizin önünde beliren neşeyle, aydınlıkla dolu manzarayı hâlâ görüyör gibiyim. Çayırın, kenevir fidanlarının, kırmızı kirazlarla donanmış ağaçların arasında köyün beyaz evleri, çayın yeşil suları bizi davet ediyor gibiydi. Sağ tarafta, köprünün yanında değirmenin güneşle parıldayan su damlalarının yaldızladığı kanatları dönüyor; sol tarafta, ceviz ağaçları arasında koyu kırmızı kiremitlerle örtülmüş çatıların üzerinden mavi dumanlar çıkıyordu. Ördekler birbirinin arkasından çayın akışını takip ediyorlar, vakit vakit neşeli nağmelerle bağıyorlar; öteden horozlar düdüğü gibi sesleriyle cevap veriyorlardı. Çayırda tırpanların hışıltısı, meyve bahçelerinde çocukların mutlu sesleri vardı.

Ekmeğin evinin yanına geldiğimizde iştahı kabartan bir taze ekmeğin kokusuyla karşılaştık. Bize kapıyı açan, ekmeğin karısı oldu. Güneşin parlak ışığından çıkar çıkmaz gözlerim kamaşmış olduğundan kepenkleri kapalı, perdeleri inik loş mutfağın eşyasını ilk önce bir sis arasından gördüm.

Ekmeğin kadın, arkadaşına:

— Ne iyi ettiniz de tam vaktinde geldiniz, dedi: Kocam fırını kızdırıyor, size bir çörek yapayım...

Güzel bir sesi vardı, bende hoş bir tesir uyandırdı. Yavaş yavaş karanlığa alışan gözlerle kadını incelemeye başladım. Ancak yirmisini aşmış, beyaz, taze, tombul, kıvrık gümrük saçlıydı. Hele içinde bir şeyler gülen gözlerinin mora yakın mavi rengi bana kışkırdığım mavi keleşini hatırlatıyordu.

Bu sıcak mevsime göre ve sanatına yakışık alacak surette beyaz ve mavi çizgili ince bir kumaştan elbisesi vardı. Gerdanı büzmelerle sıkılmış bir gömleğin kısa yenleri, bir tanesinin üzerinde küçük siyah bir ben görünen kollarını, dirseklerine kadar açık bırakıyordu. Mutfağın bir köşesinde, rafların yanında çöreklerin ilk hazırlıkları, saz bir sepet içinde ince elenmiş un, asma yapraklarına sarılmış tereyağı, kırmızı ve yeşil çiniden bir çanak içinde dövülmüş yumurta, yüksük büyüklüğünde tane tane kesilmiş sucuk görülyordu.

Gustave fırında amcazadesi ekmekçi ile görüşmeye gittiği sırada genç kadın da vadettiği çöreği hazırlamaya koyuldu.

***

Loş, serin, güzel mutfakta onunla yapıyınız kalmıştım. Kapalı kepenkler ve beyaz kırmızı damalı perdeler arasından güneş süzülerek tulumbanın yanında teneke kovanın üzerine konmuş olan bakır leğeni altın beneklerle yaldızlıyordu. Gene bu baygın güneş ışığı, odanın mermer döşemesini pembe bir renkle ışıdatarak genç kadının dağınık saçları ve beyaz gerdanı üzerinde sönüyordu. Arkası bana dönük olduğundan dediğim gibi bir gömlek altında latif büklümleri beliren düşükçe omuzlarını, narin endamını, yuvarlak uyluklarını, vücudunun bütün serbest ve zarif hareketlerini seyrediyordum. O da hamurunu yoğurmakla meşguldü. Tepsinin üstünde kümelediği unu ılık suyla suluyordu. Tozdan oluşan bir küçük bulut başının etrafında bir taç şeklinde yükseliyordu. Vakit vakit benimle lakırdı etmek için dönüyordu. Yarı tebessümle açık duran dudakları arasından küçük dişlerini, unla hafifçe tozlanmış kirpiklerini fark ediyordum.

Benim lüzumundan fazla uzamış cılız vücudumu ve solukça genç çehremi merhamet ve muhabbetle karışık bir hisle muayene

ediyor gibiydi. Ben de sakallarının henüz çıkmaya başladığını anlayan çocuklara mahsus yavanlıkla şu iştah uyandıran güzel, genç köylü kadının üzerinde bir tesir uyandırdığıma inanıyordum. Yavaş yavaş gençliğin ilk fidanları goncalar vermeye başlayarak ve mektepte yasak edilmiş kitaplardan kalma hatıralar uyanarak duygularım heyecan hâline geliyordu. Jean Jacques Rousseau'nun¹ biyografisinde bazı parçalar beni çokça etkilemişti, kiraz vakasına benzer bir şeye tesadüf arzusunu uyanıyor gördüm. Ne için bana tatlı bir bakışla meylini gösterecek bir kadına ben de tesadüf etmeyeyim? Ne için, mesela şu ekmekçi kadın öyle bir kadın olmasın? Kocasını herhâlde kaba, çirkin, terbiye görmemiş biridir; ondan bıkmış olmalıdır. Zaten gülümseyen gözleri de tabiatının sert olmadığını göstermiyor mu? Kitaplarımda okumuştum ki iş bir kere cesaret etmekten ibarettir. Allah'a şükür, fırsat da pek elverişliydi. Ekmekçi kadının elleri hamurunu yoğurmakla meşgul olduğundan...

Bunun üzerine ayaklarımın ucuna basarak, yüreğim şiddetle çarparak ayağa kalktım ve hemen oburcasına dudaklarımı çıplak kollarından birine, ta o benin bulunduğu yere kondurdum.

Birden şaşırarak döndü ve mavi gözlerinin hemen tutuşundan anladım ki eğer elleri hamura yapışık olmasaydı bana mükemmel bir sille² atacaktı. Lakin benim yalvaran simamı görünce hâlime acıdı. Zaten kadınlar bizde uyandırdıkları takdir hissini -hatta cüretle ifade edilse bile- mazur görürler. Gülümsedi ve burnuma hamur bulaştıran bir fiskeyle yetinerek:

— Kendine gel, çocuğum, diye mırıldandı.

Bu söz ağzından çıkar çıkmaz da arkadaşısıyla amcazadesi içeri girdiler. Ekmekçi hoş bir sesle:

— Fırın kızdı. Çöreği salalım, diye bağırdı.

1 Jean Jacques Rousseau (1712-1778); Fransız filozof, yazar, besteci. *Toplum Sözleşmesi* ve *Emile* adlı eserleri ünlüdür.

2 Tokat

***

Bu adam da karısının yaşında, iri, endamı düzgün, geniş omuzlu bir kahramandı. Çıplak sinirli kolları üzerlerini örten un tabakası altında mermerden yapma gibi görünüyordu. Gür ve siyah saçları alnını örtüyordu. Kara gözlü, temiz ve açık yüzlü, kıvrırcık sakallı bir kabadayı olan bu adamın karşısında mahcup hâlimi saklamak hem de burnumun ucunu lekeleyen suç alâmetini silmek için başımı çevirdiğim zaman bir dolabın camında cılız vücudumun, daracak gövdemin, soluk ve süzük gülünç çehremin aksini¹ gördüm. Zihnimde ekmekçi kadının kocasıyla benim sıska vücudumun arasında bir mukayese² kurdum ki bu hiç de lehime çıkmıyordu. Şu güçlü kuvvetli delikanlının yanında ben genç bir meşenin dibinde bir kamış gibiydim. Bunu kendi kendime itiraf etmesem bile ekmekçi kadının kocasına bakan sevgiyle dolu gözleri hakikati tamamiyle anlatıyordu. Derhâl benim âşıkane düşüncelerim ormanda yaprakların arasında uçup kaybolan parlak kanatlı kelebek gibi bir daha geri dönmek üzere uçup gitti. On dakika evvelki gibi karnı acıkmış çocuk hâline döndüm, artık gözümde pişmekte olan çörekten başka bir şeyler yoktu.

***

O; fırından çıktığı zaman yağlı, pembe kabarcıklarla süslü, iştah uyandıran bir şekilde ağız sulandıracak derecede kızarmış, susuk kokusu yayarak, son derece leziz bir şeye benziyordu. Bardaklarımızda çitirdayan şarapla onu bir güzelce yedik.

---

1 Yansımasını

2 KARşılaştırma

İşte Jean Jacques Rousseau tarzında ilk aşk maceramın sonu böyle oldu. Şimdi uzun seneler geçti. Lakin bazen hatıralarımı kaydettiğim defterimin buna ait yapraklarını karıştırırken hep mavi kelebeğin menevişli kanatlarını andıran bu ekmekçi kadının mavi gözlerini bana gülümsüyor görürüm.

GEÇMİŞİN ARASINDA

On iki yaşına kadar hayatımın izlenimleri dünyasını zihnimde çizerken bütün o zamana ait âlemi Fatih'ten Kıztaşı'na, Zeyrek'ten Şehzadebaşı'na uzanan bir hatla sınırlı görürüm. Bunun merkezi bir taraftan Sepetçiler'e, diğer taraftan Saraçhane'ye dönen sokağın köşesinde kurulmuştu. Gözlerimi kapayarak, çocukluğumun en derin siyahlıklarına, en uzak bucaklarına hatıramı sevk ettikçe karanlık gecelerde abartılı bir dikkatle görülüyor zannedilen ışıltılar belirsizliğiyle mahiyeti¹ anlaşılmaya vakit kalmadan uyanıp sönen parıltılar arasından başka muhitler, başka ufuklar hissetmek vehmindeyim. Fakat o muntıka² dairesinde hatıra ve duygulanmalarımın açık bir tablosunu görüyorum. Diyebilirim ki kendimi, o zamanın benini, adım adım bütün tafsilatıyla³ takip edebiliyorum; gözlerimin içinde onun hiç olmazsa altı senelik ömrünü böyle dönen tablolar şeklinde çevirip yaşattıkça, sevilen bir küçük kardeşi büyütüyormuşçasına ruhumda mesut bir gülüşün sarhoşluklarını duyarım.

Hayatı beklenmemiş dalgalardan aşırarak umulmayan sahillerin kayalarına çarpan rüzgârlarından biriyle bizim küçük gemimize de o bahtiyar ömrün âsude cereyanı⁴ haricinde bir dağdağalı⁵ sefer

1 Niteliği

2 Bölge

3 Ayrıntılarıyla

4 Huzurlu akışı

5 Gürültülü

mukadder olmuştu. On beş sene uzaklarda didinmek, çırpınmak lazım gelmişti fakat ne zaman İstanbul'a gelmek mümkün olursa mutlaka oraya bir ziyaret günü tahsis eder¹; kimseye haber vermeden, yapıyınız, her defasında biraz daha yorgun, biraz daha kırık fakat o eski benliğime, onun hatıraları[nın] arkadaşlığına, daha ziyade bir ihtiyaç ve bağlılıkla gelir; sırlarla dolu bir dinin gizli tesellisini veren bir ayinde duyulmak lazım gelen şifa verici bir coşkuyla uzun uzun buralarda dolaşırdım. Bu ziyaretlerin arasına üçer beşer senenin fakat bana uzun bir hayat kadar dolgun görünen senelerin mesafeleri girerdi ve her defa geldikçe her şeyi yerli yerinde, dükkânları, hep içinde görülmek alışılmış olan simalarla, evleri pencerelelerinin hep ve daima hissedilip öğrenilmiş manalarıyla fakat kendimi biraz daha uzaklaşmış, bu duygulanma cihanına biraz daha yabancılaşmış bulurdum; ve garip bir küçülüşle, daha basık, daha alçak, daha dar yapan bir şeyle, ihtiyarladıkça eriyip ufalan nineleri hatıra getiren bir kavruşla bu mahalleler, bu sokaklar, o evlerle dükkânlar, üzerlerinden geçen senelerin nefeslerine varlıklarından birer tabakasını kemirtmiş; daha küçük, daha dar hatta daha karanlık, daha sönük olmuş gibiydi.

Değişmiş şekil ve hâlimle hiç kimse tarafından tanınmadan, keşfedilmek mümkün olan dükkânlardan ihtiyatlı bir mesafeyle uzak durarak, bazen uyandırılacak bir hatıra, kaçıcı bir dakikada resmi hafızama kazınmış kalmış bir manzara yahut birdenbire bir yerden geçerken garip bir açıklıkla tutuşup uyanıveren bir manzara için yer yer gecikerek saatlerce dolaşırdım; ve böyle, ya Şehzade Karakolunun karşısında küçük attar² dükkânından kurşun asker alırken ya ta Saraçhane Caddesi'nde muhallebicide tavuk

1 Ayırır

2 Baharat, ot, kök, ev ilaçları, iğne, iplik, tütün, kâğıt gibi ufak tefek şeyler satan kimse, aktar

göğsü yerken yahut arkamdan soluyarak yetişmeye çalışan Ahmed Ağa ile - nerelerdedir acaba- Fatih Askerî Rüşdiyesine¹ gitmek üzere ellerim kül rengi paltomun ceplerinde daima aceleci ve telaşlı adımlarla haffafların² köşesini dönerken kendimi görürdüm. Böyle, öldükten sonra tekrar hayatının geçmiş zamanını yaşamak lezzetiyle bana beka³ hissi tattıran bir varlık içinde, güya eski benle yan yana, kol kola, ben ona sokulup dudaklarımı temas ettirerek, o gönül alıcı ve teselli verici bir okşayışla bana neşe vermek isteyerek beraber yaşadık. Nihayet böyle yüzlerce hatıraların arasından dönüp geçtikten sonra en son aşama olarak, güya artık sokakta oynamaktan yorulmuş da eve dönen bir çift kardeş kararıyla gelir, bir köşesinde hâlâ o sebzeyle, diğer köşesinde hâlâ o manavla çıkmaz sokağın dibinde, önünü kapatan panjurdan yüksek tahta perdenin arkasında, evimizin “Artık yorulduunuz, içeriye gelin!” diyen şefkatli davetini hissederdik.

O zaman acı bir vefasızlıkla onun benden ayrıldığına, mini mini elinin avucumun içinden akıp kayarak akıcı bir fırlarla koşa koşa kaçtığına, onun önünde havadan bir perde şeklinde açılıp kapanan fakat heyhat bana demirden bir kaçınma manasıyla kapalı duran kapıdan atlayıp geçtiğine şahit olurudum.

Bu dakikadan itibaren aramızda bütün senelerin mesafesini acı bir lisanla ifade eden bir kapının somurtkan, dargın, onu benden ayırıp aldıktan sonra beni ret ve inkâr eden küskün siması dikilirdi; kendisini bırakıp gitmiş olmaklığıma hâlâ affedilmez bir ihanet nazarıyla bakan bir sitem ifadesi hissederdim ki beni durdururdu. Sonra yavaşça, ceza görmüş çocuğunun hüznüne dayanamayan bir ananın sahte vakarı altında saklanmaya lüzum gören

1 Fatih Askerî Ortaokulu

2 Ayakkabı, terlik vb. şeyler yapan ve satan esnaf, kavaf

3 Ebedilik

yumuşaklığıyla, güya yanlışlıkla kıynaşık¹ kalan aralığından hayalimin geçmesine müsaade ederdi.

O vakit bahçenin kumla döşenmiş geniş yolunu tatlı bir yokuş takip ederek evin mermer sahanlığına doğru yükseliyor görürdüm. Sağ tarafta iki yüksek beyaz salkımın hafif hafif yolun gölgelerini yelpazelediğini ve vakit vakit kurumuş çiçeklerini serptiğini gözlemlerdim. Sol tarafta asıl büyük bahçenin seddi gittikçe alçalarak uzanır ve birden tatlı bir kıvrılışla evin cephesine² paralel bir istikamet takip ederdi. Yavaş yavaş, evin içindekilerine vücudunu sezdirmemeye çalışan bir hırsız ihtiyatıyla³, hayalimin bir çekingen sokuluşu köşeyi döner, bahçenin taş merdivenlerini çıkar; malta taşlarıyla döşenmiş, bir tarafında tulumbaşıyla, üzerinde sarmaşık güller dolu demir çatıyla kameriyede bir müddet durur; etrafına bakardı.

Bu dakikada eski ben, tekrar meydana çıkardı ve bu defa varlığı yüzlerce temasıyla bölünerek sayısız parçalardan oluşan bir aynada akseden bir şekil çoğalmasıyla fakat her biri başka bir hatırayı yaşayarak, başka bir manzaraya can vererek, başka bir tabloya hayat vererek tekrar gözlerimin önünde dirilirdi. Onu, aynı zamanda bahçenin diğer tarafında mutfağın önünde setin üzerine oturmuş, mektep dönüşü iri bir ekmeğin parçasıyla lop yumurta yiyor; beride elinde koca bir değnek, var sayılan arkadaşlarını kovalamak için bahçıvan Miha'l'in o kadar özenle yetiştirdiği lavanta kenarları çiğ-niyor; mermer sahanlığın üstünde çömelmiş, kurşun askerlerden iki savaştan orduyu karşı karşıya getiriyor yahut evin bahçesine bitişik fakat kapısı sokakta, diğer bir bahçede bulunan tavuklarına yem atmak için ara duvarlarına dayanmış, merdivene tırmanıyor görürdüm.

1 Açık, aralık

2 Ön tarafına

3 Dikkatiyle, tedbiriyle

Tavuklar!..

Onun, mektep arkadaşlarından başka, evinde, mahallesinde beraber oynayacak arkadaştan mahrum çocukluğunun, horozuyla tavukları yegâne dostuydu. Mektepten gelir gelmez eve girer, çantasını atar, ekmeğiyle katığını acele yer, sonra sokağa çıkarak diğer kapıdan kümes bahçesine geçerdi. İşte hâlâ gözlerimin içinde onun başlıca horozlarıyla tavuklarını görüyorum. Bilhassa¹ Karlıköy'den hediye gönderilmiş beyaz tepeli şık ve zarif bir horoz vardı ki gözlerini örten tepesinin uzun tüyleri arasında, yem zamanlarında, kibar edası daima tavuklarının oburluğuna oyuncak olurdu. Bunu sabah akşam bir tarafa ayırır, ona mektepte uzun saçlı bir arkadaşının ismini vererek:

— Mükerrerem Bey, bu tarafa buyurunuz, sofranızı böyle kurduk, derdi.

Tavuklarına da ekseriya² bir isim verirdi; onların yürüyüşünden, hâlimden, tavrından, bilinemez, anlaşılamaz bir çıkarım silsilesiyle birtakım benzerlik noktaları bulmuş; tanınmış, görülmüş kadınların, kızların isimlerini yakıştırmıştı. Bir tanesinin ismi Zeynep Hanım'dı. Bu, evin dikişlerini diken, şişmanca, yuvarlakça, toparlak çehreli, iri ve yeşil gözlü, ağır ağır yürür, yavaş yavaş işler, mırıldanarak şarkı söyler bir kadındı ve bu Zeynep Hanım'la diğer Zeynep Hanım'ın arasında onun çocuk hayali tamamıyla birbirine benzeyen çizgiler bulmuştu. Gene bu yolda bir hayal prizmasının arasından bulunan renklerle boyanarak tavuklarından birçoklarının hariçte birer benzeri bulunan hususi şahsiyeti vardı: Bir Cemalfer Abla, bir Gülsüm Molla, bir Dilfirib Kalfa, bir Hoca Nefise Hanım, bir Hafız Ziyetü Kadın vardı ve onun zihninde haricin bu şahsiyetleriyle kümesin o şahsiyetleri öyle samimi bağlarla

1 Özellikle

2 Çoğu zaman

birleşmiş, eş olmuştu ki âdeta berikilere ötekilerin ikinci nüshaları nazarıyla bakar yahut bunları onların ruhundan ayrılmış bir hususi cinsin yalnız kendisince bilinen birer büyütülmüş şekline benzetirdi. Hatta bunlarla olan münasebeti; diğer adi tavuklarla, birer hususi hüviyeti, birer şahsi manası olmayanlarla olan münasebetlerine benzer değildi. Bunlara söz söylerken, yem verirken, yumurta yapıp yapmadıklarını sorarken aynıyla o hariçte mevcut olan asıllarına hitap edercesine bir hatır almaya, bir mizaç yoklamaya lüzum görür; sesine, hâline bir resmiyetin özenmelerini kordu.

Ben, çıkmaz sokağın ağzında durarak, onu gözlerimde bir te-bessümün yayılan muhabbetiyle böyle tavuklarının arasında hayalen takip ederken birden yanımdan bir şekil geçer ve ilerleyerek evin kapısına kadar gider; buradan içeri girmeye çalışan bu yabancı hayal gözünü hissetmiş denebilecek bir kızgınlık manasıyla açıp girerdi.

O zaman sanki bir sihir âleminin manzaralarını ruhumda yaşatan güneş birden söner, o geçmiş ömür bütün safhalarıyla¹ derhâl silinir, eski benle o küçük sevgili kardeş arasında acele bir veda busesi alışverişine bile zaman kalmaz; birden evimizin değişen manasında “Kimi arıyorsunuz? Yanılmış olacaksınız, sizi tanımıyorum!..” demek isteyen sert bir sual belirirdi.

Ta ruhumun derinliklerinde güya bir mezarın matemini taşıyarak ayaklarımı sürte sürte, sırtımı kabarta kabarta, artık etrafıma bakmak istemeyen inmiş gözlerle çocukluğumun beni tekrar kabul etmeyen muhitinden uzaklaştırdım.

***

Oraya gene gittim fakat şimdi o muhitin bir büyük kısmından, hususuyla evimizden yangınların ateşleri, belediyenin kazmaları

1 Aşamalarıyla

geçmişti. Şimdi orada geniş bir cadde, etrafımda yığınlarla yüklü, istikbalin¹ evlerini bekleyen bir saha vardı.

Bir kenara durdum ve evimizin yerini kapıdan girince kumla döşeli ve hafif bir meyille yokuşlanan bahçenin girişini, beyaz sal-kım ağaçlarını, bahçenin setlerini, güllerle sarılmış kameriyeyi, kü-mes bahçesini ve hepsinin arasında kendimi aradım.

Heyhat! Şimdi bu hayatın tarihi; bütün şekilleriyle, manzara-larıyla, bütün tabloları ve safhalarıyla yanmış fakat henüz külleri savurulmamış bir kitabın kıvranarak açılan sayfaları arasında oku-namayan belirsiz yazılar gibiydi. İnatçı bir zorlamayla yeniden o hatıralar dünyasını yaşatmak ve onun ortasına kendimi koymak istedim; o küçük kardeşi gene öyle âdeta elle tutulur, gözle görülür bir açıklıkla diriltmek, koşturmak, güldürmek, oynatmak istedim lakin ben ona hep hayalimin bir yeniden dirilişini vermeye çalışan nefeslerini üflerken o kıvrana kıvrana, dolana dolana yükselen bir yangın kasırgasının içinde şaşırılmış bir beyaz güvercin uçuşuyla du-manlara boğularak kaçıp kaybolmakta devam etti.

Bugün, bir yangının ne demek olduğunu her vakitten ziyade anlamış oldum.

---

1 Geleceğin

FATMA'NIN EVİ

Yaz sonlarındaydı; senede üç beş kere uğranılan akraba evlerinden birine, Üsküdar sırtının yüksek ve تنها bir noktasında harap bir hâlde bırakılmış olmasına rağmen hâlâ bol güneşin altında olmaz bir neşeyle canlı duran bir eski köşke davet edilmişim. Burada bir hafta misafir olacaktım. Beni kapıdan mini mini bir kız karşıladı. Ev sahipleri gülerek:

— Sizin hizmetçiniz!.. Misafirliğinizden memnun kalasınız diye bunu tedarik ettik, dediler.

Bu, muhakkak bir latifeydi¹. Bu boyda, bu ebatta bir vücut için bu sıfat, pek fazla bir şeydi. Onun şemsiyemi kavrayan eli o kadar küçüktü ki kabzayı zorlukla zapt ediyordu:

— Ne kadar iyi, dedim: Ben de çalışayım ki hizmetimin yükü ancak onun hacmine göre olsun...

Sonra daha ciddi sordum:

— Bu nereden çıktı?

Derhâl simalarda latifenin hafif ifadesi silindi, ona bedel elemle titreyen seslerin kesik ve kısa cümleleri bana küçük kızın biyografisini anlattı. Bu, dört satırla özetlenebilir bir facia...

Fatma'yı Karamürsel'den getirmişlerdi. Şehit olmuş bir baba, nerede kaldığından haber alınamayan bir ağabey, yanmış bir ev, biri elde biri kucakta diğer iki küçük kızla İstanbul'un meçhul bir harabesine sığınmış bir ana, bir de işte gözlerinin içinde hâlâ hayatın bu garip oyunundan hayretini silemeyen manasıyla şu, cılız, sönük, sarı, kavruk çocuk...

1 Şakaydı

Hep sustuk. Bu dört satırlık biyografinin bütün ifadesini ruhun inleyen açıklamaları içinde daha derinden dinlemek, onun acılığına kana kana doymak için bir müddet sislenmiş gözlerle birbirimize bakışarak fakat bir kelime ilavesine lüzum görmeyerek duruyorduk.

Fatma, elinde küçük bir tepsiyle tabağına dökmemeye çalışarak, yapılan işin büyük ehemmiyetini kavrayan bir dikkatle kahve mi getiriyordu.

Alnından düz kesilmiş saçları, tepesinde al bir kurdeleyle bağlanmıştı. Ancak dizlerine kadar gelen kıpkırmızı, ince beyaz çizgilerle bir entarisi, temiz, etrafı dantellerle süslenmiş bir önlüğü, bacaklarında düzgün, yeni siyah çorapları, ayaklarında sarı sandalları vardı. Ve bütün bu özenler arasında onun görücülere çıkan gelinlik bir hanım kız hâli vardı ki derhâl kendisini karşı konulamayan bir sevimlilikle kucaklıyordu.

Tepsiyi bana uzatırken peltek bir telaffuzla ve ancak duyulan bir sesle:

— Buyurunuz efendim, diye ikram etti.

Onun için on iki yaşında demişlerdi fakat ancak sekizinde gibiydi. Biraz irice yuvarlak bir başı, siyah, küçük, yuvarlak, birer kuş üzümüne benzeyen gözleri, iki yumruğu bir avuç içinde hapsolüne kadar mini mini elleri, sonra ancak beş karışlık bir boyu vardı.

Bu bedbaht vücudun hayata ne fena, ne zalim, nasıl mahrumiyetler¹ ve sefaletler getiren kahredici bir zamanda gözleri açıldığına, o günden bugüne kadar onun için yaşamak denen hadisenin ne müthiş bir musibet olduğuna fikrimi sevk etmekle Fatma'nın bütün pörsümü, solmuş vücudunun sefaleti, gözlerinin “Bundan daha iyice bir dünya yok muydu?” sorusunun hüsraniyle ağlayan

1 Yoksunluklar

elem manası, bütün heyetinde büyüme için lazım gelen hayat havasını layıkıyla teneffüs edememiş, içinde daima yanan sinsî bir dert ateşiyle kavrulmuş bir cüce hâli veren bedensel gerilemesi izah edilmiş oluyordu. Bununla beraber onu söyletmek için başladım:

— Fatma, dedim; gözlerini kaldırarak:

— Efendim, dedi.

Sesinde öyle bir mazlumca teslimiyet vardı ki devam edemedim. Sözü başka tarafa çevirdim:

— Bekleme kızım, ben kahvemi geç içerim, dedim.

Onu söyletmemek kararında sebat etmeliydim. Akşam sofrasında tekrar bu meraka mağlup oldum. Ne için? Onu hayatının musibetine dair kendi lisaniyla söyletmek istiyordum, galiba...

Bir aralık o, bir omuzuyla bellisizce kapıya dayanarak kim su isteyecek, kim ekmek isteyecek diye ciddi gözleriyle beklerken, ben yine başladım!

— Fatma, dedim.

— Efendim, dedi. Bir ekmek sepetine, bir su sürahisine baktı.

— Senin baban var mıydı?

— Vardı...

— Ne oldu?

— Şehit oldu...

“Şe”leri telaffuz edemiyordu: Şehit, diyordu.

— Büyük kardeşin?

— Vardı ama...

Omuzlarını kaldırdı, dudaklarını büktü: “Bilmiyorum ne oldu?” demek istedi.

— Küçük kardeşlerin?..

— İki tane, dedi ve bir elini kaldırarak yanlış anlaşılmasın diye iki parmağıyla işaret etti ve yutkunarak:

— Annemin yanında, diye ilave etti.

— Annen nerede?

Gene omuzlarını kaldırarak gene dudaklarını büktü. Bütün bu suallere, lakaytmışçasına¹ fakat üzgün görünmemek, kendisini memnun farz ettirmek isteyen zorlama bir sükûnla² cevap veriyordu. Son sualden sonra galiba bu lakaytça sükûna daha ziyade devam edememekten korkarak gözlerini benden çevirdi; odanın köşesine, uzak ve loş bir köşesine dikti. Hep susuluyordu. Odanın havasında bir eziyetin çarpıntısı çalkalanıyor gibiydi. Bardaklara uzanan ellerde, tabaklara dokunan çatallarda hatta soluyan nefeslerde bir şamata yapmaktan kaçınma dikkati vardı. Bir dakika durdum; o, hep loş köşeye dikilmiş gözleriyle duruyordu. Artık devam etmemek uygundu. Ne oldu, bilmem, son soru de dudaklarımdan çıktı:

— Eviniz var mıydı Fatma?..

O zaman beklenmeyen bir hadise oldu. Fatma durdu, cevap vermedi; hep oraya, odanın o uzak ve karanlık köşesine bakıyordu; birdenbire müthiş bir korkuyla iki elini birden oraya uzattı; güya ansızın oradan, o loş ve kuytu noktadan, korkunç bir alev fişkırırmışçasına korkutucu bir rüyanın derinliklerinden gelen bir sesle bir saniye sızladı; sonra ellerini gözlerine kapayarak:

— Yanıyor!.. Yanıyor, diye haykırdı.

Ve birden dönerek, bu afet manzarasından kaçarak fırladı, çıktı; dışarıda hıçkıra hıçkıra ağlayan, uluyan, inleyen sesini işittik. Ve bu bir matem inlemesi şeklinde, bizi hep susarak önümüze bakmaya mecbur eden bir hâlde, uzun bir zaman devam etti.

***

---

1 Umursamıyormuş gibi

2 Sessizlikle

Birkaç gün sonraydı, kameriyede yelken bezinden açılır kapalı bir sandalyeyi son noktasına kadar yayarak âdeta yatmış denecek bir vaziyette Wilson nazariyatının¹ milleterin mutluluğuna yapabileceği tesirlere dair bir risale okuyordum. Bir aralık arkadan, kameriyenin gerisinden bir mırıltı işittim.

Birkaç adım ötede küçük ve çekingen bir ses konuşuyordu. Kimdi? Doğrudum, menekşe gülleriyle karışık bir taflan kümesinin arasından baktım. Biraz ötede Fatma; kumların üstüne oturmuş, bacıklarını uzatmış, bir şeyle meşguldü. Ve sürekli kendi kendisine söyleniyordu. Ne diyordu? Fark olunmuyordu fakat her hitabında, sesinin her bükülüşünde bir muhabbet, coşkun bir hararet vardı. Dikkat ettim ve anladım. Küçük küçük çakıllarla Fatma, kumun üstünde diziler yapıyor ve kendine göre bir ev inşa ediyordu.

Bu büyük köşke, onun yüksek çatısına, geniş şahnişinlerine lakayt, arkasını dönmüş, orada Fatma; kendi evini, Karamürsel'de yanmış evini, mahrum, fakir, sefil, fakat bahtiyar evini tekrar yaşatmaya çalışıyordu.

Bitirince düşündü. Bir şeyler eksikti, onları da tamamlamak lazımdı, yerinden kımıldanmayarak etrafına baktı, elini uzatarak dört yaprak seçti: başka başka nevilerden² üç küçük ve bir büyük... Büyüğü öne koydu, küçükleri arkaya dizdi; sonra tavuk çağırıcısına "Geh, geh, geh!.." dedi ve isimlerini söyledi: "Sarı kız, kara kız, beyaz kız... Geh, geh, geh!.. Sen de düş öne kırmızı oğlan..."

Bu kırmızı oğlan muhakkak -o büyük yaprak- babayiğit, vakur, kibirli, başı daima yukarıda, kıpkırmızı bir horozdu.

1 1913-1921 tarihleri arasında ABD başkanlığı yapan Woodrow Wilson'ın (1856-1924), I. Dünya Savaşı sonrasında adil ve kalıcı bir barış kurulması amacıyla yayımladığı ilkeler.

2 Türlerden

Galiba hep evin etrafında toplandılar. O zaman Fatma; mesut ve rahatlamış, kumların üstüne uzandı ve bir elini başının altına koyarak, bir elini evine ve tavuklarıyla horozuna doğru uzatarak artık karşısında evi, tavukları ve horozu, neşeli güneşin çağlayanları altında nurlu bir uykuya daldı...

FENA BİR GECE

Henüz yirmi yaşındaydım. Hayatımın en büyük musibetlerinden biri ve birincisi artık uğursuz gerçekleşmesinden şüphe edilemeyecek merhamet umulmayan bir kesinlikle beni ezmek üzereydi. Tabiplerin son müracaat ettikleri teselli çaresi türünden İzmir'in Karşıyakası'nda güneşle dolu sahraların ortasında bize tutturulmuş bir zarif köşkteydik. Annemin son ıstırap günlerinde bir parça huzur havası vermeye çalışıyor zannedilen küçük fakat şen bahçenin kapısını her akşam açarken gözlerimin acele eden bir bakışı onun odasına yükselir, yeşil panjurların neşesi arasında onun solgun simasını arardı. İlk günleri o da beni beklerdi ve ana-oğul birbirini bulmaktan doğan bir rahatlamayla gülümserdik fakat bu tebessümün içinde biraz zaman sonra artık beraber bulunmamak, ben yalnız kalmak, o beni yalnız bırakmak elemlerini duyarak gülümserken sızlardık. Son günlerde o, beni penceresinin arkasında bekleyemez olmuştu fakat ben gene hissederdim ki oradadır, penceresinden biraz ötede, yatağında gene beni bekleyen gözleriyle, gene dudaklarının bir dakika sonra bir tebessüme yer bırakacak kasılmasıyla ve bir çarpıntıyla yastığının üzerinde daha iyi işitebilmek için başı hafifçe dikilmiş, beni beklemektedir. Ve her gün neticenin gerçekleşmiş bulunacağından gittikçe daha ziyade korkan müthiş bir azapla kıvrana kıvrana merdivenleri çıkardım.

***

Yağmurlu kirli bir gündü; o gün sabahleyin onu pek fena bırakmış ve şehre siyah bir matem tesirinin altında inmişim; o gün akşama kadar bütün tesadüf edilen dostların acıyarak soran ilgilenmelerine nemlenmeye hazır gözlerle karşılık vermişim. Bütün bu kara günün saatlerini şehrin hayat didinmeleri içinde ağlamak, hemen bir yere çöküp yığılmak arzularını baskılaya baskılaya geçirmişim ve öyle ertelenemeyecek işlerin zincirine dolanarak gecikmişim ki ancak son vapura yetişmek mümkün olacaktı. Nihayet iskeleye koştum, yağmurun altında parmaklık kapıyı kilitlemekle meşgul memur hayretle yüzüme baktı:

— Geç kaldınız, dedi ve eliyle gösterdi; son vapur rıhtımın fenerine yaklaşmıştı.

Müracaat edilecek bir çare yoktu. Şehirde kalmak lazım gelecekti. Şemsiyemin altında bu siyah gecenin siyah yağmuru seri kamçılarıyla beni döverken yapılacak şeyleri düşünüyordum. Karar verdim: Rıhtımda Kramere¹ kadar gidecektim, orada dostlarıma tesadüf etmek mümkündü, biraz onlarla oturup yemek yiyecektim; sonra bir arabaya atlayarak, bütün rıhtımı geçerek, Bahribaba'yı, Karataş'ı, Karantina'yı aşarak Göztepe'ye kadar, büyük babamın köşküne gidecektim. Bu geceyi bir misafirhanenin ruhu üşüten yalnızlığında, yabancı havasında geçirmek hatırıma gelmiyordu.

Kramerde dostlarımı buldum. Onlar hep beni, birden simalarını kaplayan bir endişe bulutuyla karşıladılar. Galiba biraz benden, biraz da dışarıda ara sıra esen rüzgâr dalgalarının içinde şakırdarak, çırpınarak yağın yağmurdan doğan bir hüznün vardı ki onları kuşatıyor; söylenen cümlelere bir hasta gevşeklik, kadehlere uzanan ellere bir bezginlik hâli veriyordu. Ve nasıl oldu, bilinemez, galiba bana dair hislerden doğmuş bir fikir ortaklığıyla sohbet; hayatın ya fayda veremeyen uğraşlarından ya birdenbire zalim elini

1 İzmir Rıhtım'da Kramer Otel

uzatarak sizi durduran, etrafınızdan birini alan ölümden, biçare beşer¹ için elde kalan sahte teselliden, ümitten, varlık sahasının ötesinde keşfedilmek için aranan ufuklardan, perişan bahislere temas ede ede sürükleniyordu. Bir aralık ruhun bekasından², ölülerle görüşmekten, ruhların çekim kuvvetinden menkıbe ve rivayetlerin nakline başlandı. Fas dervişlerinden, Hint fakirlerinden, İngiltere ve Amerika ruh bilimcilerden nakledilen bilgilerle sohbet tamamıyla insanın asabından küçük küçük titremelerin soğukluklarını geçiren bahislere döküldü. Ve bu akşam herkeste acayip ve tuhaf şeylere inanmak isteyen bir arzu, hayat ile ölüm arasında sıkı bağlar tesis ediyor³, yaşayanlarla ölenleri birbirinden tamamen ayırmak istemeyerek gecelerin gizli nefeslerinde ölülerin ruhlarını dolaştırıyor; rüyalarda perdesi açılan gelecekler, uzaklardan hissolunan vakalar buluyordu. Bütün dostlarımın bu zemin üzerinde acayip hatıraları vardı. Ben de bunları dinlerken, kalbimde hem bir ümitle kuvvet veren hem incelenemez bir korkunun soğuk titremelerini dolaştıran bir hisle çocukluk hatıralarımın içinden korkunç rüyaları, sonradan hakikate çevrilmiş olan keşifleri, hele bir gece-galiba on yaşlarındayken- gece birdenbire yatağın içinde uyanarak pencerenin dışarısında, bahçede geniş beyaz yenleri uçuşarak savrulan hayalleri düşünüyordum. Bende de ruhlarla görüşmeye dair okunmuş eserlerden, karanlıklarda ruhların alınmış resimlerine dair rivayetlerden oluşan hatıralar vardı. Öyle ki bu gece ayrılırken hepimizde garip bir esrar töreninden çıkanlara mahsus⁴ bir korku hissi titriyordu. Epeyce gecikmiştik. Zorlukla bir araba buldum ve köşeme büzülerek kalbimde beni düşünmekten alıkoyan bir şeyle bu uzun gece yolculuğuna çıktım.

1 İnsanoğlu

2 Ebediliğinden

3 Kuruyor

4 Özgü, has

Evvela rıhtımın düz taşlarından geçtik, sonra saptık; yağmurun arkasında, buğulanmış camların arasından hükûmet konağının fenerlerini, kışlanın hafif bir ışıkla birer sarı levha şeklinde görünen pencerelerini fark ediyordum; gözlerimi kapayarak, soğuk olmakla beraber bu daima düşen yağmurdan, bu karanlık geceden, zihnimde çalkalanan hikâyelerden üşüyerek köşede büzülmüş, uyuşuk bir donukluk içinde böyle gidiyordum; artık hastaneyi geçmiştik, Karataş'a geliyorduk; etrafımda bu siyah ve تنها sokakların yegâne hayatı, titrek fenerler, uzun fasılalarla geçiyordu. Ve gittikçe artan bir üşümeyle, ruhumda titreyen bir şeyle daha büzülüyor; bu uzun yolculuğun hüznünü duymamak için gözlerimi kapıyordum. Bazen artık gelmiş olmak ümidiyle davranıyordum; kolumu uzatarak camı siliyor ve nerede bulunduğumuzu etraftan kaçan siyah kütlelerden keşfe çalışarak bakıyordum. Düşünemeyen zihnimin içinde bir türlü toplanıp açıklık ve düzen kazanamayan fikirlerin arasında bu gece beni boş yere beklemiş olan hastayı görüyordum. O zaman ta ruhumun derinliklerinde güya bir ateş çivisi saplanarak beni kıvrandırır, iki elimle göğsüme basmaya mecbur ederdi; açıkça izah etmeye kuvvet bulunamayan bir korku, “Ya beklemediyse ya artık beklemekten kurtulduysa...” demek isteyen sesiyle ara sıra beni sarsıyordu.

Yalnızlığımı daha az duymak için doğruldum, kibritimi çaktım, bir sigara yaktım, hiçbir şey düşünmemeye karar verdim.

Artık bir an evvel bana yabancı olmayan bir evde, bana dost olan bir yatakta bulunmak ihtiyacı sabrımı tüketiyordu. Tekrar pencereden bakıp anlamak istedim ve öyle zannettim ki köşkten ancak bir iki dakikalık bir mesafede bulunan küçük taş köprüden geçiyoruz. Aldanmamıştım. İşte fener... Şemsiyemin sapıyla pencereye vurdum, araba durdu. Atladım, yağmur hep yağıyordu. Şemsiyemi açamayarak, arabanın feneriyle görmeye çalışarak çantamın

içinden ıslak ellerle para çıkardım; arabacının hesabını ödedim. O bana “Sasfharisto beyimu, kalinihtasas!..”¹ dedi ve bu yağmurdan, bu siyah geceden bir an evvel kurtulmak için derhâl arabasını çevirerek hayvanlarını kamçladı. Ben yavaş yavaş köşkün bahçe kapısına çıkarken o, seri, kaçıyordu...

Köşk ta tepedeydi, bahçe kapısından oraya kadar iki tarafı ağaçlarla örtülü uzun ve dik bir yokuştan çıkacaktım. Yavaş yavaş başımın üstünde şemsiyemden sular sızarak, yorgun fakat artık emin ve rahatlamış adımlarla çıkıyordum; çıktım, çıktım, bir aralık durdum, ağaçların üzerine şakır şakır yağın yağmuru dinleyerek nefes aldım. Biraz sonra yatağımın içinde, düşünmekten hatta rüya görmekten beni menedecek derin bir uyku bulmak ümidiyle tekrar yürüdüm; nihayet işte köşkün merdiveni önündeydim. Şemsiyemi kapadım, bu uzun merdivenin basamaklarından yavaş yavaş çıktım. Köşkün bütün önü geniş bir taşlıktı. Oradaydım, başımı kaldırdım ve köşkün cephesini tamamıyla kapanmış panjurlarla, simsiyah buldum. Birden müthiş bir şüpheyle baştan aşağı titredim. Sanki bütün köşkün simasından bir ölüm soluğu dalgalanarak geçti ve bana çarptı.

İki adım attım, köşkün kapısının panjurlarına asıldım, açılmadı. Yan odaya koştum, pencerenin arasından bir hayat ışığı aradım: korkunç bir karanlık... O zaman, ne yaptığıma pek vâkıf² olmayarak, güya burada benden çıkacak bir ses bu boş köşkün ölü havasında bir hayat titremesi uyandırarak bana kapıyı açacak, beni derin ve rahat bir uyku vadeden bir yatağa götürecektir zannıyla panjuru yumruklamaya ve bağırmaya başladım:

— Açınız! Açınız!..

İçeriden boş evlere mahsus bir inilti geliyor, etraftan yağmurların dalgaları arasında sağanaklar yapan rüzgârlar uçuyordu. Şimdi

1 Teşekkür ederim, beyim, iyi geceler.

2 Farkında

artık gerçekleşiyordu: Şu birkaç gün içinde, benim haberim olmadan, aile şehre inmişti. Birden bu dağın tepesinde, iki tarafta açık sırtların boşlukları arasında, aşağıda ayaklarımın altında serilen denizin homurdayıcı, sanki bir musibet hazırlıyor zannedilen uğultulu siyahlıkları karşısında inatla dökülen bu yağmurla, önümde hışırdayan ağaçlarla titredim; burada bütün hayata işaret eden şeylerden uzak, uzaktım.

Tekrar panjurları yumruklamaya başladım; şimdi bağırma, çağırma cesaret edemiyorum. Bahçıvan yok muydu? Kimse yok muydu? Burada, bu siyah gecenin içinde yalnız ben mi vardım? Uzaktan bir köpek havlıyor, aşağıda deniz homurdanıyor ve durmadan yağın yağmurun altından sanki o akşam nakledilen bütün ölü nefesleri, bütün korkunç hayaller dalgalanmalarla, coşkunkuluklarla uçuşuyordu ve hep, ara sıra rüzgârın sağanakları ağaçların kollarını sarsarak, karanlıkların içinde acayip yollar açarak, şemsiyemi koparıp almak isteyen hamlelerle, eteklerimde çırpınan hücumlarla, yüzüme gözüme püskürülen serpintilerle savruluyordu.

O zaman hiçbir kelime ile tarif edilemeyecek bir titreme beni sarstı. Güya irademin üzerinde bir kuvvet beni oradan, bu açılmak istemeyen kapının, bu bir hayat ışığı ile bana gülmek istemeyen siyah cephenin yanından kopardı, çekti...

Merdivenleri indim ve delice bir aceleyle savrulan rüzgârın, durmaksızın boşanan yağmurların, etrafımda bana birer alay ıslığıyla [iskelet gibi] kurumuş dallarını sallayan ağaçların arasından başımın üstünde ölümlerin gölgeleri uçuşarak koştum, koştum; beni tutmak üzere uzanan kollar, önüme geçen hayaller, etrafımda birden kalkan iskeletler, yüzüme savrulan nefesler, kulaklarımın yanından geçen sesler ve bütün bu siyah gecenin bu dağ başında hiddetle uğuldayan hışımlı ve gazabı vardı. Ben, bunlardan yuvarlana yuvarlana, rüyalarda insanı koştuktan meneden kuvvete benzer bir şeyle boğuşarak kaçıyordum.

Nihayet kendimi sokakta, bu تنها sokağın çamurlarında bulunca evvela bir geniş nefes aldım fakat tekrar gecenin bu geç saatinde bu uzun yolu yapıyorsunuz, çamurlara bulanarak, yağmurlarla ıslanarak, rüzgârların önüne düşmüş [hâlde] geçmek, sığınacak bir dost evi buluncaya kadar saatlerce böyle yürümek lazım geleceğini düşününce tekrar bir korku havası, beni sanki bir kasırğa hortumuna takarak sürükledi.

Tekrar şemsiyemi artık koltuğumun altına kıştırarak, yağmurun kamçıları altında hiçbir şey görmeyerek, hiçbir şey hissetmeyecek fakat bilinemez beni takip eden nasıl tehlikelerden, nasıl müt-hiş korkulardan kaçarak koşmaya başladım...

***

O zamandan beri ne vakit karanlık bir gecede yalnız, evimin dışında bulunmak lazım gelse o geceyi düşünür ve tüylerimi ürper-ten bir korkuyla sanki o gecenin bir hatıra bakiyesile¹ nefeslerini üfüren ölülerin civarında bulunmak vehmini² duyarım.

---

1 Kalıntısıyla

2 Kuruntusunu, vesvesesini

İÇECEK SU

Balkan Harbi zamanına ait bir hatıra zihnimde tam bir canlılıkla yaşıyor:

Köy hemen büsbütün boş! Kâr ve kazanç ihtiyacı telaş ve vehmine galip gelen tek tük esnafla köşklerde bırakılan birkaç bekçiden, bahçıvandan başka hemen kimse kalmadı. Yalnız asker...

İki aydan beridir ki yalnız, karadan, denizden, gündüz, gece bu asker kabilelerinden, köyün dolup boşalan, sonra bitti zannedilirken yerden fıskırıyormuşçasına birdenbire çamurlu kırlara beyaz çadırlarıyla iri papatya yığınları kuran binlerce asker öbeklerinden başka bir şeye tesadüf edilmiyor. Bir taraftan harp, hastalarından, ölülerinden oluşan o kahır¹ ve talihsizlik eserlerini getirip buraya dökerken diğer taraftan ana yurt, asırlardan beri üzerine yağın ateş yağmuruyla yanıp kurumak, tutuşup kavrulmak bilmeyen lütuf ve cömertlik göğsünden binlerce evladını alıp buraya bahşediyor ve burada gelenlerle gidecek olanlara, hasta ve sakatlarla zinde ve güçlülere ayrı ayrı muntıkalar tayin edilmiş olmasına rağmen evvelkilerle şimdikilerin arasında zaruri bir temas oluşarak ölümle hayat, ümitle ümitsizlik, düşüşle yükseliş, hezimetle intikam el ele tutuşuyor; bu iki el tutuşurken birincisinden ötekine bir bezginlik manası, elem ve şikâyet ifade eden, cesareti kırıp şüphe ve endişe veren bir şey gelmiyor; ikincisinden berikine teselli ve kuvvet, meçhul bir ümidin gerçekleşmesini vadeden bir sıcaklık bulaşıyor.

Bütün bu daima kaynayan ve köpüren insan pınarının dalgaları yuvarlanıp yayıldıkça, bir gecenin karanlıkları içinde sanki

1 Keder, sıkıntı

toprakların yarıklarında kayboluverdikten sonra ertesi günün ağlayan güneşi altında yeniden temiz ve berrak dalgalarla fişkırdıkça köyün havasında ne bir telaşın gürültüsü ne bir musibetin uğultusu var. Bu binlerce insan kütesinden mabetlere mahsus bir sükût¹, ara sıra boru seslerinin tenhâlıklarda birbirini arayan selamlarıyla yırtılmış derin, ölü bir sükût...

Onlara bir rüyanın gezici gölgeleri hâlini veren bu sükûtun yanında diğer bir nitelikleri var: çekinmek. Sokaktan geçerken sizin gözünüze tesadüf etmekten utanan kaçınışları, kıynaşık² kapılara sürünmekten ürken çekinişleri, bir parça sabun almak için elinde parasıyla bakkal dükkânlarının önünde girmeye cesaret edemeyen düşünüşleri, koca bir kümeyle yolunu şaşırarak beklerken bir geçenden korkarak soruşları, bahçeleri tamamıyla göz önünde tutan köşk parmaklıklarının arasından eğrilen bakışları var ki yarın gülelere mert göğsünü gererken gözlerini kırpmayacak olan bu adamları korkak çocuklara benzetiyor.

Kaç kere tesadüf ettim: Birçok evinde birer değirmenin neşeli pervaneleri dönen bu köyde bir türlü yoluna konamamış su meselesi; onları ellerinde kovalarla, kırbalarla, boyunlarında, sırtlarında onar yirmişer deste deste mataralarıyla batıdan doğuya, deniz kenarından demir yoluna sevk eder. Su tedarik olunabilecek en yakın yeri haber verirseniz o zaman koşarlar.

Ah! Türk çocuğu!.. Sen tarihinin o türlü türlü dolaşık ve çapraşık çizgileri arasından ne zamandan beri bu içecek suyun arkasından koşarsın?.. Ne kadar asırlardan beri hep yolunun üzerinde böyle bir tesadüf parmağı kalkmış, sana bir yol göstermiş; seni batıdan doğuya, kuzeyden güneye, hep o içecek suya sevk etmiştir?.. Bu koşuşunda köyünün o hiçbir zaman kana kana, rahat rahat

1 Sessizlik

2 Aralık, açık

içemediğin suyuna, o genç kızların akşamları testilerini doldurduları güleç çeşmeye bir hasret hissi mi bir özlem manası mı saklıdır?

Kaderinin daima dolup boşalacak, boşaldıkça dolacak matarasını takarak oradan oraya, buzlu dağlardan ateşli çöllere yolladığı, tarihin bitmez tükenmez dikenlikleri, kayalıkları arasında türlü izlerde yuvarladığı Türk çocuğu, mübarek mahlûk, sen ezeli bir gezginsin. Hep bu içecek suyu arar ve hep mataranı kaldırarak köyünden başka sana her diyarın acı sularından birer yudum nasip oldukça gözlerini göklere dikerek şükredersin.

***

Bir gün odamın penceresinden boş sokağa dalgın bakıyordum. Yavaş yavaş çiseleyen bir yağmur köyün yapışkan çamurlarını biraz daha geçilemeyecek, biraz daha içine batılacak bir cıvıklığa getiriyordu. Karşıdaki komşumun tavukları tahta perdenin deliğinde, başını eğip bir gözüyle güneşe bir sual bakışı yollayan horozun arkasında, bu ıslak elbiseyle kümese dönüp dönmeyeceklerini düşünüyorlar; duvarın kenarından bir siyah kedi ıslak temaslardan korkak çekinmelerle kadife pençelerini kurutabilecek bir yer arıyordu.

İki elinde iki boş kova ile etrafına bakınarak geçen bir asker gördüm, su arıyordu. Belliydi ki bu boş kovalarıyla uzun uzun dolaşmış ve önünden geçilen bahçelerin ekseriyetle¹ açık kapılarından bakmaya cesaret edemeyerek saatlerden beri onları dolduramamıştı. Bizim evin de açık kapısında durmadı, ona bakmaya bile kendisini izinli saymadı, geçip gidecekti. Pencereyi açarak seslendim. Durdu, anlattım: “Girersin, sağına dönersin!..” dedim. Şüphe içinde, çekingen duruyordu.

O zaman inmek ve cesaret edemeyen bu çocuğa rehberlik etmek lazım geldi. Bu çocuk otuz beş yaşlarında vardı ve onu

1 Çoğunlukla

yakından görünce otuz beş senenin türlü zahmetler ve meşakkatlerle, türlü ıstırap ve elemelerle hırpalanmış, yıpranmış bir vücuttu fakat onun hâlinde öyle bir konuşma kabiliyeti vardı ki ıslak eski elbisesinin, buruşuk şapkasının, ellerinde boş duran kovaların sefil ifadesine rağmen asalet anlatıyordu. Bu dalgaların hırçın çarpıntıları gelip üzerinde çatladıkça altından daha parlak çıkan kaya parçaları gibi kader hücumlarının darbelerinden daha parlak bir alınlı sıyrılan bir Türk oğluydu.

Karşı karşıya gelince bekledim ki söylesin. Elinde boş kovalarıyla ürkek ve çekingen, yüzüme baktı. O zaman sordum:

— Ne aradın, arkadaş?

— İçecek su aradım, dedi.

Yalnız bu cümlesinde uzun bir su aramak hikâyesi vardı. Başının öyle bir eğilişi, gözlerinin öyle bir bakışı vardı ki “Zahmet veremeyelim!..” demek istiyor gibiydi.

Beraber yürüdük ve tulumbayı çekerek ona yardım ettim. O, galiba biraz utanarak, beni daha ziyade yormamak için acele ediyordu. Kovalarından biri ağzı açılmış ve ortasına bir kalınca değnek çivilenmiş bir teneke, öteki kulplu ve yenice bir çinkoydu. Biraz su geldikten sonra kovayı çalkaladı, onun suyunu ötekine boşaltarak onu da yıkadı ve bu suretle temizlik düşüncesini tatmin ederek kovalardan birini tekrar tulumbanın altına koydu.

Ben çekmeye başladım; o, gözlerinde karar veremeyen bir şeyle bakıyordu: Bu işi bana bırakmalı mıydı kendi mi geçip çekmeliydi; halledemiyordu. Kova dolunca onun hatırına gelmiş olmasında ihtimal bulunan düşünceye imkân bırakmamak için:

— Yoruldum arkadaş, ötekini sen doldur, dedim.

Fazla bir aceleyle dolan kovayı çekti, ötekini koydu ve benim yerime geçti. Aramızda başka bir kelime alışverişi olmamıştı. Öteki de dolunca bir söz söylemiş olmak için:

— Sen nereden geldin arkadaş, dedim.

Dudaklarını büzererek ve kim bilir ne kadar uzakları murat ederek:

— Tee, içerilerden, dedi; biri uzun, biri kısa gelen kulplara yapıştı.

— Nereye yollayacaklar, dedim.

Başını sallayarak:

— Bilmem ki, dedi.

Biri ağır, biri hafif gelen kovaları kaldırdı ve yürüyüşüne ufak bir aksak âhenk veren bir dengesizlikle ıslak kumların üzerinden geniş adımlarla yürüdü.

Kendi kendime “Bu iki cevap,” dedim: “İşte Mehmetçiğin bütün tarihî hikâyesi!.. Ta içerilerden gelip bilinemeyen nerelere giden derbeder bir hikâye.”

Bahçenin kapısına kadar o önde, ben arkada böylece geldik; ta orada biraz durdu, fakir lehçesinde bana şükran eda edecek bir tabir aradı; bütün güzide bir lisanın ibareleri, bütün zarafet cümleleri onun sadece ruhunda iflas ediyordu; sonra ruhunu daha güzel, daha iyi açıklayan bir şey buldu:

— Efendi, hakkını helal et, dedi ve aksak yürüyüşüyle çamurların içine bata bata, elinde biri ağır biri hafif, biri uzun biri kısa kovaların suyu çalkana çalkana yürüdü.

Arkasından bakarken düşündüm. Düşündüm ki bu Türk oğlu altı asırdan beri türlü tesadüflerin kasırgaları önüne düşmüş; bir kavga cihanının yarlarında, uçurumlarında, denizlerinde, çöllerinde yuvarlanmıştı. Tarihin bu hırpalanmış yolcusu türlü afet ve musibet çukurlarından şan ve şeref tepelerine tırmanmış; dizleri parçalanarak, tırnakları koparak tırmanılan yerlerden bir kaza darbesiyle taşlara çarpa çarpa düşmüş ve daima kalkarak, yeniden dimdik durmaya çalışarak tutunacak bir kaya parçası, yapışacak bir

ağaç kütüğü aramıştı. Ve Yemen çöllerinden Arnavutluk taşlarına, Acem ellerinden Girit sularına kadar altı asırdan beri kumlara, buzlara, denizlere kanını akıta akıta, bol bir kaynağın bitmez tükenmez kereminden her vakit taze bir kuvvetle fişkırان o al kanının garip çizgileriyle kahraman hikâyesini yazmıştı.

Bu kanla yazılmış kasidenin her satırında yüksek bir fedakârlığın, insanlık üstünde bir bahadırılığın görkemi parlarken o, sanki kendi büyüklüğünden habersiz fakat gene bıkip usanmayarak diyar diyar dolaşılıyor; gene içecek su araya araya dolaşılan yerleri kanıyla suluyordu. Ve sonra düşündüm ki ihtimal yarın bana akan kanını sunacak olan bu adam kuyumun suyu için benden hakkımın helâl edilmesini istiyordu.

SANAT HEYECANI

Odeon Sahnesi'nde¹ Shakespeare'in *Kral Lear* faciasını² gördükten sonra şimdiye kadar edinilmiş sanat hislerinden yüksek, birdenbire ruhuma bir başka muhteşem ufkun açıldığına dikkat ettim ve orada geçirilen heyecan saatlerinden beri bir semavi mın-tıkada dolaştıktan sonra topraklarda yürüyenlere mahsus bir hisle varlığımda bir uçuş havasının titremelerini duyuyorum.

Bu geceyi benim için hayatımın en müstesna nefis gecelerinden biri yapan duyguları tahlil etmek³ istedim. Buna bir sebep, bir kelimedede özetlenecek, bir cümleye hapsolunabilecek bir sebep bulamıyorum ve heyecanımın sebeplerini düşününce bunları, Shakespeare'in o sara titremelerine, öfke kasılmalarına, cinnet sayıklamalarına benzeyen dehasının taşkın, çılgın coşmaları gibi öyle renk renk yanardağ kasırgaları şeklinde görüyorum ki bunların bir fırça darbesiyle bulunabilecek boyalarda toplanmasına imkân hayal edemiyorum.

Düşünce ile gözlem arasında Shakespeare ne kadar değişiyor, hayır, değişmiyor, ne kadar yükseliyor. Düşüncesi ruhu bağındürücü yüksekliklere çıkararak bu adamın dehası sahnede, sahnenin bütün hayret veren gelişmeleriyle çevrili olarak gözlenince o zaman ruhta, yavaş yavaş bir yükselme hissi, ufuklardan tabaka tabaka yükselerek, bulutların üzerinde uzun uzun duraklamalarla

1 1875 yılında İstanbul'da, İstiklal Caddesi'nde açılan tiyatro binası

2 Trajedisini

3 İncelemek

uçararak havalanmak neşesi değil güya yukarıya doğru giden uçuruma tekerlenmek, yuvarlanmak, fikri ve hissi, bir cinnet devranının mengenesinin içinde kıvrılarak sürükleyen bir kasırga ile dönmek korkusu uyanıyor.

Asıl şairin dehasını; dehasının, o abartılarla, incelmış bir edep zevkine kabul ettirilemeyen müstehcenliklerle, sanatın alışılmış kayıtlarını kıran uzatmalarla, kapalılıklarla kudurmuş lisanını, bir çılgin alayı perendeleriyle birbirinin üzerinden atlayarak, koşup giderken birbirine çelme atan, yanındakinin sırtına tırmanıp omuzlarından aşan, bir cinnetin itişmeleriyle, kakışmalarıyla çarpışıp tekerlenen fikirlerini, hayallerini, benzetmelerini; evet, okurken bütün sizi şaşırtıp bunaltan bu taşkın çılginlıklarını, asıl onu gözlemlerken anlıyorsunuz ve anlıyorsunuz ki Shakespeare zaten budur, onu başka kimseye benzetmeyen, cihan edebiyatının geçmiş asırları tufanlarından onun zirvesini daima yükseklerde bir güneş parçasıyla parıltılı bırakan hüviyeti işte ancak odur.

Onu okurken bir mabede girer gibisinizdir. Bir mabet ki orada beşeriyetin bütün mazi ve hâli¹, zulüm ve vahşeti rivayetleri, tapınılan hayallerinin gölgeleriyle tekerlenip kırılan mabutlarının putları, sayıklamaya gelmiş hikmetlerde hakikati haykıran cinnetleri, kılıçlarıyla kargılarının yanında şüirleriyle çiçekleri, bütün o birbiriyle çarpışan, boğuşup didişen zıtlıkları, hepsi birden, sınıflandırılmasına pek vakit bulunamamış bir mahşer şeklinde serilmiştir. Bu muazzam bir sergidir ki size beşeriyeti bütün sefalet ve zilleti, hastalık ve illetleriyle gösterir ve hepsinin ruhundan garip ve karmaşık bir destan uçar; bunların arasından şaşırmış ve etkilenmiş geçersiniz; bazen bunalıp kaçır, bazen irkilip durur, bazen de usanıp gözlerinizi yumar, kulaklarınızı tıkarsınız. Bu mahşerin coşkusu o kadar yorucu, o kadar üzücüdür.

1 İnsanlığın bütün geçmişi ve bugünü

Fakat onu gözlemlerken bu insanlık destanının bir kasidesi canlanır ve büyüleyen bir nüfuzla ruhunuzu sararak sizi alır, o zaman onun büyüleyici kaynağından çıkan ve sarhoş eden şarabını kâse kâse içersiniz. Artık başka bir adamsınız, onun dehası elinde bir insan hamurusunuz ki sizi nasıl isterse öyle evirip çevirecek, öyle ezip büzecektir.

Kral Lear. İlk bakışta ne basit bir efsane! Yalnız basit değil hatta ilk ve çocukça! İşte bir ihtiyar İngiliz Hükümdarı ki artık ihtiyarlık yıllarının yorgunluğunu hükûmet yükünden kurtarmak isteyerek iktidar esasını üç kızı arasında taksim etmek istiyor. Seneler, Hükümdar'ın omuzlarına yalnız uzun bir yorgunluk silsilesinin bıkkınlığını değil dimağına da yavaş yavaş onu tamamen esir edecek bir illetin ilk tohumlarını getirmiştir. Kendisini en ziyade seven kızına en parlak miras hissesini ayırmak isteyerek her şeyden evvel onları sorguya çekmeye lüzum görür. İlk iki büyük kız, hayatın en büyük hikmetiyle donanmışlardır: yalan ve ikiyüzlülük. Cordelia, küçük kız, bilakis saf ve masumdur; hakikat ve samimiyet, ruhunun asıl cevheridir. Hayat felsefesinden bu derece mahrum olan bu biçare, kız kardeşleri kadar gösterişli ibarelerle, süslü cümlelerle muhabbet ve kulluk teminatı vermeye lüzum görmez; kalbinin en saf hissini en saf konuşmasıyla ifade eder: "Sizi nasıl sevmek lazımsa öyle severim: ne fazla ne noksan!.." der.

İki büyük kız yalan ve ikiyüzlülüğün mükâfatını, Cordelia da hakikat ve samimiyetin cezasını alırlar. Saltanat iki büyük hemşireye geçerken küçük kız; mirastan mahrum, çıplak ve fakir, kendisine âşık olan Fransa Kralı'na sığınır.

O zaman bu efsaneden çıkması lazım gelen hakikatler tabii akışını takip eyleyerek Kral Lear'i gittikçe daha hasta, daha sefil, oradan oraya sürükleniyor, bir kızından kovularak diğer kızına sığınırken, birincisinden kovulduktan sonra ikincisinde kabul

edilmeyerek, delisiyle, o her şeye rağmen velinimetini terk etmeyen deli soytarıyla dağlarda kırlarda sürüklenirken görürüz.

Şair bu efsanenin yanına aynı neviden¹ diğer bir efsane daha koymuştur; her şeyi geniş çizgilerle, bol renkle tasvir edip diriltten eden bu ressam ulaşmak istenen hikmet neticesine daha fazla bir parlaklık vermek için tabloyu iki tarafından, güya sağ ve sol elleriyle aynı zamanda boyamıştır:

Kral Lear'in saray erkânından Comte Gloster iki oğula mâlik-tir²: Edgard ve Edmond. Bu ikincisi bir piçtir, hırslı ve sefil bir ruha sahiptir. Biraderinin servet hissesini elde etmek ister. Bu arzusuna ulaşmak için her çare onun için kabul edilecek bir tedbirdir. En evvel Edgard ile pederini -ikincisini oğlu tarafından öldürüleceğine, birincisini babasının gazabından ancak firarla kurtulmak mümkün olacağına ikna ederek- ayırmaya, sonra da gene uydurma bir hile neticesiyle Duc de Cornouailles'ı pederinin bir ihanet tertip ettiğine inandırarak ihtiyarın gözlerini oyduktup kovdurmaya muvaffak olur.

Kral Lear, artık tamamen mecnun³, yanında delisiyle serseri dolaşırken Comte Gloster de kör adımlarını -kendisini hâlâ pederine tanıtmaya cesaret edemeyerek bir dilenci sıfatıyla hizmet eyleyen- asıl oğlu Edgard'ın rehberliğine terk ederek efendisini aramaya çıkar.

Şair bu iki efsane ile sefil beşeriyetin⁴ muhteşem bir hakikat tablosunu yaşatırken sahte bir sanatkârlığın kısıtlamalarına tâbi olmaz, zaten onun sanatı dehasının arkasından sürüklenip gider. Renkler, çizgiler fikrin etrafına kendiliklerinden gelirler. Boyarken,

1 Türden

2 Sahiptir

3 Delirmiş

4 İnsanlığın

çizerken ressamın gözleri büyümüş, kolları uzamış, ona insaniyetin tabii ölçülerinden fazla genişlikler, uzunluklar gelmiştir. Ve hiçbir suretle bir kaideye esaret kayıtlarına boyun eğmek istemeyen özgürlüğü hayatın hakikatlerini oldukları şekilde görüp öyle göstermiştir.

Bir yandan hain Edmond'u mazlum Edgard'ın intikamına uğratarırken diğer cihetten hakikate, hayatta olmayan bir zafer kazandırmaya kalkışmaz; Kral Lear'e akıl ve iktidarını, kör Gloster'a görmek nimetini, zalim kız kardeşlere felaketi, kahrolmuş Cordelia'ya gasp edilmiş hakkını dağıtıp iade etmeye gayret emeliyle beşeriyet kaderi için bir adalet ve hakkaniyet tablosu resmetmeye tenezzül etmez; hayat nasılsa, beşeriyet neyse onlara sadık kalır.

Pederini muhafaza için bir ordu ile yetişen Cordelia vatanseverliğinin kurbanı olur ve biçare Kral Lear'e hayatta her şey ihanet etmişken yalnız, yalnız delisi, deli soytarısı sadık kalır.

İşte hakikat böyle bütün trajedisinin haşmetiyle¹ görüldüğündendir ki bu koca şairden ayrılırken insanda bir tebessümün, sefalet tablolarını bir tatmin mührüyle kapayıp rahatlayan hattı değil bir vicdan burkuluşunun daima yaşayıp devam eden ezası kalır.

***

Şimdiye kadar sahneye koyma ve gereklerine, son zamanların edebî zevki icaplarına uydurabilmek için bu şairin sahne eserleri türlü silme ve çıkarma işlemlerine mahkûm edilirken nihayet bu edebî cinayete karşı isyan edenler oldu. Fransa sahnesinin en mühim bir rüknü olan edip ve oyuncu Antoine Odeon millî tiyatrosunun müdürlüğünü aldıktan sonra Shakespeare'i sahneye ve halka değil, sahneye halkı ona itaat ettirmeye karar verdi. Ve eserlerinin

1 Görkemiyle, heybetiyle

mevcut tercümelerinden hiçbirleriyle yetinmeyerek bilhassa Kral Lear'ın yeni bir tercümesini, sadık ve tam bir tercümesini Pierre Loti'den istedi.

Üç saat içinde okuma mümkün olmayan bir eseri yine o kadar bir zaman içinde oynayıp göstermek, hiçbir ara yapmaksızın, sahnede yirmi sekiz manzara göstermek lazım geliyordu. Bu harikayı vücuda getirmek için Antoine, Paris'in irfan ve sanat kaynaklarına yalnız elini uzatıvermişti. Orada ne vücudu ne hafızası yorulan ne de sanatkâr havsalası mucizeleri kuşatmaktan âcizlik gösteren oyuncular; fırçalarıyla saraylar, mabetler, savaş meydanları yaratan ressamalar; bir dakika içinde, bir dakika için sönen ışıkların yahut çekilen perdelerin arasında sahraları köşklere, çadırları ordugâhlarla, koridorları çiftliklere çeviriveren sihirbazlar¹ bulmuştu.

Bir yandan oyuncuların telaffuzları arasında pürüzsüz, tutukluk göstermeyen, tereddütsüz bir akışla dâhi şairin buhranlarla², coşkunluklarla kaynayan yücelikle dolu lisanı akıp giderken diğer yandan sahne manzaraları sizi dakikadan dakikaya Kral'ın sarayından Gloster'in kasrına, Duc d'Albany'nin köşkünden hilal ile yıldızlanmış bir sabah sahrasına, gecelerin dehşet veren karanlıkları içinde şimşeklerin tutuşup yıldırımlar yağan bir yalçın kayalıktan çadırlarla donanmış bir ordugâha götürüyor. Ve burada sizin ruhunuza, fikrinize ve hissinize, gözlerinize, bütün varlığınızın hassasiyetine dehanın ve sanatın birbirine dolanmış sihri saltanat ve haşmetinin bütün kuvvetleriyle tasarruf ediyor.

***

1 Metinde schven "saharlar" imlasıyla yazılmış olan kelimenin cümlenin anlamına göre "sehharlar (sihirbazlar)" olması muhtemeldir.

2 Krizlerle

Bu satırları yazarken hissediyordum ki bu geceye ait duygularımın hepsinin üstünde Kral Lear'ın deli soytarisından kalan hatıra yükselmektedir.

Eski çağların nasıl bir hikmet fikri, hükümdarların ve serdarların şevket¹ ve kudreti yanına bir delinin, bir soytarının, bir meczubun, bir maskaranın, bir kambur veya bir cücenin tembih ve irşadını², eleştirisini ve alay edişini koymaya lüzum görmüş. İktidar fazla bir sarhoşluk verecek olursa delinin ikaz kakhahaları patlar, yalan ve ikiyüzlülük sokulgan bir hileyle işlemeye başlarsa onun alay kamçısıyla çarpılır, dalkavukluk ve yaltaklanma yerlerde sürüklenerek başını tahtların eşğine korsa onun küçümseme yumruğuyla kalkar; gaffet, bulutlarını indirerek sarayın havasına lüzumundan ağır bir uyku getirirse onun ısıkları sinirleri titretir, ihanet yaldızlı peçesini takarak şuh yürüyüşünün gönül avlayıcı nazlarıyla salınırken onun hiciv oklarıyla düşer.

O daima kuvvetin yanında onu tamamlayıp olgunlaştıran bir gölge gibidir. Ayrı, tek başına, çekinmez ve korkusuz bir hayatı vardır ki fazla fişkirmalarla taşar ve fazlalıklarıyla boşlukları doldurur, kuvvetin zaafalarını öder.

Sarayların kapısına kadar gelen hakikatler onun ağzından dökülebilir, sarayların pencerelerinden görülemeyen manzaralar onun gözleriyle görülür, sarayların çatılarından giremeyen sesler onun kulaklarıyla işitilir ve saraylarda geçirilen hayatlar onun omuzlarına dayanmadıkça sendeler, düşer.

Kral Lear; işte delisinin ağzından dökülen, gözleriyle görülen, kulaklarıyla işitilen şeyleri anlamamak, görüp işitemek için ısrar ettikten sonra nihayet gene onun omuzlarına dayanmıştı.

Eserde en mühim, en zor, en takat tüketen, en direnç kıran vazife soytarının vazifesiydi ve bu insanlık manzarasından çıkan

1 Büyüklük, heybet

2 Uyarı ve yol göstericiliğini

facianın, bu hayat destanından yükselen hikmetin bütün ruhu ve açıklaması bu delinin saçmalama tufanındaydı. Facianın ilk safhasından son manzarasına kadar o, bütün vakaların üstünde uçan, her vakaya, her cümleye bir hikmet çılgılığı, bir hakikat kahkahası fırlatan canlı bir hicivdi¹ ki durmuyor, susmuyor, daima koşuyor, söylüyor, sanki bütün diğer şahısların arasından her şeyin felsefesini tutuşturarak kayıp geçen nurlu ve akıcı bir hayalet oluyordu.

Bu vazifeyi üstlenmek ve onu bu gece Odeon Sahnesi'nde görülen mükemmeliyetle idare edebilmek için nasıl bir irfan yükü taşımak, ne yüksek bir sanat kudretine mâlik olmak, şairin konuşma gücündeki bütün dehasını eda ve lisanında özetlenmiş bir hâle getirebilmek için ne derin bir his nüfuzuyla ve ne mükemmel bir canlandırma harikası ile donanmış bulunmak lazım geleceğinde fikir hayran ve şaşkın kalır.

Bu vazife sanatkâr Denis d'Inès tarafından üstlenilmişti. Ve gözlerimi kapayınca bu müstesna gecenin duygu dalgalanmaları içinde onu, eğrilip büğrülmuş boyunun kıvranırları ve çılgın kahkahalarının saraları, takip olunamayan seri saçmalamalarının dalgaları arasında, hep onun zeki ve bilge deli simasını görüyorum.

---

1 Eleştiri, taşlama

YAYIMCININ NOTU

Bu yıl Halit Ziya Uşaklıgil yazıcılık hayatının ellinci [sene]sini doldurmuştur. Bu vesileyle şurada burada dağınık makalelerini, eski Darülfünun Batı Edebiyatı Tarihi müderrisliğindeki ders notlarını, ilk yazdığı *Sefile* romanıyla son yazdığı *Nesl-i Ahir* romanını ne yapmak istediğini sorduk. Özetle şu izahatı¹ aldık:

“Gazetelerde, mecmualarda², şurada burada yazılmış yüzlerce makalelerin bugün için bir kıymeti yoktur. Bunlardan birkaçını belki ayırmak mümkün olur. Batı Edebiyatı tarihine gelince: Bunlar Yunan, Latin, Fransız, İspanyol, İtalyan, Alman edebiyat tarihlerine dair ders notlarıdır ki talebe tarafından tutulmuş ve bastırılmıştı. Bunlardan hiçbir kati ve bir müderris³ için kanaat verecek bir şekil almamıştır. Bunları unutmak daha münasiptir. Bu ders notlarından başka “İbrani” ve “Sanskrit” edebiyatı tarihlerini de yazmıştım. Bunlar da tefrika hâlinde basıldıkları yerlerde bırakılmalıdır. *Sefile* hikâyesini vaktiyle Encümen-i Teftiş ve Muayene menetmişti, yazar da öfkesinden elinde kalan müsveddeyi yakmıştı. Pek de iyi yapmış. İzmir’de *Hizmet* gazetesinin ilk senesinde tefrika edilen bu gençlik eseri bugün ele alınabilecek hâlde değildir. Son büyük hikâye olan *Nesl-i Ahir* ise Otuz Bir Mart İsyanı’nı hazırlayan vakalarla karıştığından esasını değiştirmiş ve o zaman bir arkadaşın pek doğru olarak söylediği gibi sadece gülünç olmuştur. Bunun belki

---

1 Açıklamayı

2 Dergilerde

3 Profesör

birkaç parçasını almak mümkün olur. Elli sene yazıcılık hayatımda bazen Abdülhamid idaresinin şiddetle baskısından bazen vazife, iş, zaman icabından olarak uzun uzun aralar olmuştur. Bugün kendi kendine düşünürken yazar: İsalet olmuş, kim bilir gene ne kadar yazılmış olduğundan utanılacak şeyler çıkarırdım!..” diyor.

0549 654 7254
www.kulekitap.com